

Motverka sexuella övergrepp i kyrkan *en vägledning*

Svenska
kyrkan

Innehållsförteckning

Svenska kyrkans biskopar mot sexuella övergrepp	4
Inledning	5
Om något har hänt.....	6
Sexuella övergrepp kan finnas överallt	7
Vad är sexuella övergrepp?	8
Grundläggande förhållningssätt	10
Stjärnan som vägleder – en modell för arbetet	12
 ■ Kapitel 1: Kunskap om sexuella övergrepp och våld.....	15
Vad är våld?	16
Ojämlighet och ojämställdhet	29
Normer kan bära rangordning	31
Osunda maskulinitetsnormer ökar risken.....	33
Sexuellt våld och kontroll.....	35
Vad möjliggör övergrepp?	36
Olika grupper utsatthet	37
Riskmiljöer	47
Konsekvenser av utsatthet.....	58
 ■ Kapitel 2: Teologisk reflektion om sexuella övergrepp ...	63
Kristen människosyn.....	64
Sexualitet och makt	65
Sexuellt våld i Bibeln	67
Skuld och skam	69
Förlåtelse och försoning.....	70
Offer och förövare	73
Från samtycke till ömsesidig njutning	74
 ■ Kapitel 3: Främjande arbete för att skapa trygga grupper och arbetsplatser	76
Ansvar för att främja trygghet.....	77

Kunskap för trygga grupper.....	79
Bli medveten om makt och hierarki.....	80
Bli medveten om religiöst språk och gudsbilder	81
Granska era normer	82
Förändra skadliga maskulinitetsnormer	84
Ge möjlighet att påpeka brister och risker	85
Barn och ungdomsverksamheten.....	87
Vuxengrupper.....	91

■ Kapitel 4: Förebyggande arbete för att motverka sexuella övergrepp..... 94

Identifiera och hantera risker	95
Att skapa trygga rum.....	97
Att skapa trygghet för medarbetare.....	103

■ Kapitel 5: Åtgärdande arbete – när något har hänt..... 106

För dig som har blivit utsatt för övergrepp	107
För dig som har begått sexuella övergrepp eller anklagas för det.....	114
För dig som är ledare utan arbetsgivaransvar.....	117
För dig som är kollega eller medmänniska.....	119
För dig som är arbetsgivare eller chef	122

■ Kapitel 6: Svenska kyrkans arbete och organisation mot sexuella övergrepp..... 139

Svenska kyrkans arbete mot sexuella övergrepp historiskt.....	140
Svenska kyrkans organisation för att motverka sexuella övergrepp.....	145
Internationella ramverk viktiga för Svenska kyrkan.....	150
Svensk lagstiftning och regelverk	153
Svensk jämställdhetspolitik	158

Avslutning..... 161

Referenser i den ordning de nämns	162
---	-----

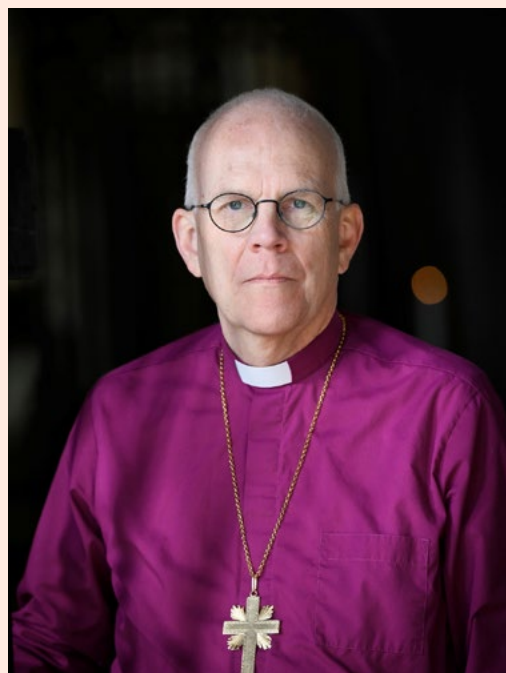
Svenska kyrkans biskopar mot sexuella övergrepp

Svenska kyrkan ska vara en trygg plats för möten människor emellan och mellan människor och Gud. I de fall människor blir utsatta för sexuella övergrepp i kyrkans sammanhang är det oacceptabelt och strider både mot kristen människosyn och mot kyrkans uppdrag. Sexuella övergrepp får stora konsekvenser för den enskilda som har blivit utsatt. Det påverkar även människor omkring och skadar kyrkans gemenskaper.

Biskopsmötet ställer sig bakom de grundläggande förhållningssätten och arbetssättet som kommer till uttryck i vägledningen för att motverka sexuella övergrepp i Svenska kyrkan.

Som biskopar i Svenska kyrkan tar vi detta på stort allvar och har i varje stift utsett kontaktpersoner med uppdrag att vara ett stöd för den som blivit utsatt för sexuella övergrepp i kyrkans sammanhang. Det är viktigt att uppmärksamma dem som i högre utsträckning än andra riskerar att bli utsatta. Barn och unga ska vara trygga i Svenska kyrkan.

Martin Modéus, ärkebiskop

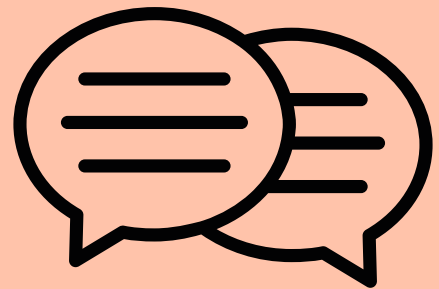
Inledning

- ✓ Om något har hänt
- ✓ Sexuella övergrepp kan finnas överallt
- ✓ Vad är sexuella övergrepp?
- ✓ Så här tog vi fram vägledningen
- ✓ Grundläggande förhållningssätt
- ✓ Stjärnan som vägleder – en modell för arbetet

Om något har hänt

Om du själv eller någon i din närhet blivit utsatt för sexuella övergrepp i Svenska kyrkans verksamhet eller av en företrädare för Svenska kyrkan, gå direkt till [kapitel 5](#). Där kan du få hjälp och råd om vad du bör göra och vart du kan vända dig för att få hjälp.

Svenska kyrkans kontaktpersoner finns till för att ge råd och stöd för dig som blivit utsatt för sexuella övergrepp i Svenska kyrkan. De kan också ge råd till församlingar och arbetsgivare i Svenska kyrkan.

Läs om kontaktpersonerna i avsnittet Stiftens kontaktpersoner vid sexuella övergrepp.

Sexuella övergrepp kan finnas överallt

Sexuella övergrepp är ett stort samhällsproblem i Sverige och i världen. Där människor finns, där finns risk för att någon blir utsatt för sexuella övergrepp. Men där finns också möjlighet att förebygga och motverka att det sker.

2022 rapporterade åtta procent av kvinnorna och 1,2 procent av männen i Sverige att de utsatts för någon form av sexualbrott. Enligt EU:s byrå för grundläggande rättigheter hade mer än hälften av kvinnorna utsatts för sexuella trakasserier någon gång efter 15 års ålder. Sexuella övergrepp är ett samhällsproblem som finns överallt, även inom Svenska kyrkan.

Läs statistik om sexualbrott på bra.se.

Detta är Svenska kyrkans vägledning i arbetet mot sexuella övergrepp i kyrkan och kyrkans verksamheter. Vägledningen vänder sig till den som har blivit utsatt för något, anställda, förtroendevalda och ideella i Svenska kyrkan. Den ska ge stöd i att förebygga sexuella övergrepp och hantera situationer där sexuella övergrepp har begåtts.

Vägledningen är ett komplement som varken ska inskränka eller ersätta polisen eller rättsväsendet. Det finns heller inget hinder för att en biskop, domkapitel, överklagandenämnden eller ansvarsnämnden för biskopar i ett enskilt fall ser strängare på en överträdelse av någon med uppdrag inom kyrkans vigungstjänst.

Vägledningens kapitel behöver inte läsas i ordning.

Vad är sexuella övergrepp?

I den här vägledningen använder vi begreppet "sexuella övergrepp" som ett paraplybegrepp. Det innefattar varje slag av ovälkommet sexuellt uppträdande i ord eller handling, alltså allt från ovälkommen uppvaktning, blickar, kommentarer eller skickande av bilder till kränkningar som tafsande, hot om sexuellt våld eller våldtäkt.

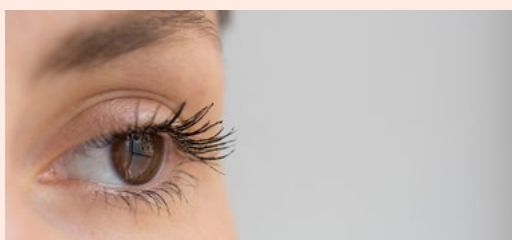
Ett nyckelord när det kommer till definitionen av sexuella övergrepp är att det som sker är ovälkommet. Den som utsätts för sexuella övergrepp blir föremål för handlingar av sexuell natur som är ovälkomna, inte önskade och inte ömsesidiga eller som man inte förstår innebörden av.

Ibland används även begreppet sexuellt våld. Det utgår från att sexuella övergrepp är en form av våld, oberoende av om de sker genom fysisk kontakt eller på annat sätt.

"Sexuella övergrepp innefattar också begreppet sexuella trakasserier."

Sexuella övergrepp innefattar också begreppet sexuella trakasserier. Sexuella trakasserier innebär varje agerande av sexuell natur som kränker någons värdighet. Det är en form av diskriminering som nämns i diskrimineringslagen och arbetsmiljölagen.

Varje sexuellt övergrepp är oacceptabelt. Det kan också vara en brottslig handling.

Om processen med att ta fram Vägledningen

Detta dokument, *Motverka sexuella övergrepp i kyrkan. En vägledning*, bygger på tidigare riktlinjer mot sexuella övergrepp i Svenska kyrkan. Materialet har tagits fram av en redaktionsgrupp under ledning av Marit Norén, metodutvecklare med specialisering genus på kyrkokansliet i Uppsala. Redaktörer och sakkunniga har varit Frida Ohlsson Sandahl, Johanna Lundin och Christina Ahlzén, alla med mångårig erfarenhet av jämställdhetsarbete i civilsamhället, näringslivet och offentlig sektor.

Materialet har granskats av Svenska kyrkans kontaktpersoner och andra sakkunniga inom områden som teologi, juridik, kommunikation,

sexuellt våld och jämställdhet. Grafisk formgivning gjordes av Jesper Persson, Byrå 4 och språkgranskning gjordes av Monika Johansson.

Stort tack till alla er som bidragit med kompetens, tid och engagemang!

Läs om Svenska kyrkans tidigare riktlinjer och arbete mot sexuella övergrepp i avsnittet Svenska kyrkans arbete mot sexuella övergrepp historiskt.

Grundläggande förhållningssätt

Svenska kyrkans arbete för att motverka sexuella övergrepp har svensk lagstiftning som en självklar utgångspunkt. Sexuella övergrepp regleras både i brottsbalken, diskrimineringslagen och arbetsmiljölagen. Misstänkta brott ska anmälas till polisen och svensk lag ska respekteras och följas.

Vid sidan om detta bör allt arbete för att motverka sexuella övergrepp i Svenska kyrkan utgå från dessa grundläggande förhållningssätt:

- Sexuella övergrepp är oacceptabelt. I Svenska kyrkans verksamheter, miljöer eller i mötet med kyrkans företrädare, gäller en nolltolerans mot sexuella övergrepp.
- Varje människa är skapad till Guds avbild och har ett unikt värde. Att kränka någons kroppsliga integritet strider mot kristen människosyn.
- När övergrepp begås av kyrkliga medarbetare strider det mot kyrkans uppdrag. För den som är vigd till präst, diakon eller biskop är det också ett brott mot vagningslöftena.

Förhållningssätt för det förebyggande och främjande arbetet mot sexuella övergrepp

- Det bästa sättet att undvika att sexuella övergrepp sker är medvetenhet om att det kan ske samt ett förebyggande arbete där risker identifieras och hanteras.
- Problem med och varningstecken på otrygga och gränslösa sammanhang, oschysst jargong, sexism eller en kladdig kramkultur ska tas på stort allvar.

- Fysisk beröring ska alltid utgå från samtycke. Särskilt uppmärksam bör man vara på situationer eller relationer där en person har mer makt eller inflytande än en annan.
- Svenska kyrkans företrädare på alla nivåer behöver ta ansvar för det som förkunnas och förmedlas. Det innebär att undvika och motverka teologi som förstärker stereotypa könsroller, ojämlika normer eller legitimerar våld. Detta gäller allt från vilken gudsbild som kommuniceras och vilka ord vi använder, till hur vi är mot varandra.
- Diskrimineringslagens och arbetsmiljölagens påbud om förebyggande arbete ska följas.

Förhållningssätt för det åtgärdande arbete vid sexuella övergrepp

- Den som berättar att hen blivit utsatt för sexuella övergrepp ska tas på allvar och bli lyssnad på.
- Om någon blivit utsatt för sexuella övergrepp i Svenska kyrkans sammanhang, ska ärendet skötas ansvarsfullt och genom kompetent handläggning.
- Samtliga berörda ska bli sakligt och rättvist behandlade.
- Arbetsgivare och ansvarig ledare ska ta ansvar för att följa upp ärendet med fokus på omsorg, trygghet och upprättelse för den som har utsatts.
- Svenska kyrkans företrädare eller ledare ska inte förvänta sig att den som blivit utsatt ska förlåta sin förövare eller glömma det som hänt.
- Den som har utsatt en annan person är en del av kyrkan. Hen ska ges möjlighet att få insikt om och ta ansvar för sitt agerande.
- Sexuella trakasserier på arbetsplatsen ska hanteras i enlighet med diskrimineringslagens utrednings- och åtgärdsskyldighet för arbetsgivaren.

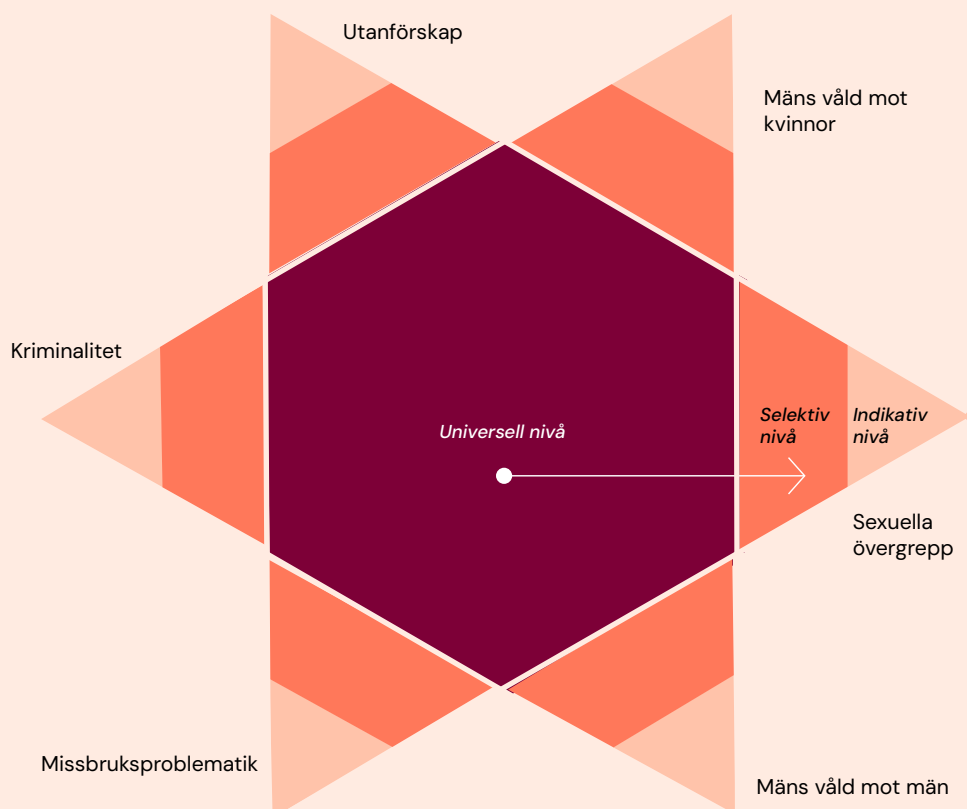
I alla stift i Svenska kyrkan utser biskopen kontaktpersoner som har uppdraget att vara ett stöd för den som blivit utsatt för sexuella övergrepp i kyrkans sammanhang. Varje arbetsgivare har ansvar för att också den som utsatt en annan person får det stöd hen behöver.

Stjärnan som vägleder – en modell för arbetet

När det lilla barnet Jesus föds, berättas det att en stjärna tändes. Den ledde stjärntydare till krubban där Jesus låg, där de fann Gud själv som ett litet, sårbart barn. Det barnet behövde trygghet, goda sammanhang och människor som visade honom omsorg, för att kunna växa upp till den vuxna person han blev – en man vars liv, död och uppståndelse förändrade världen.

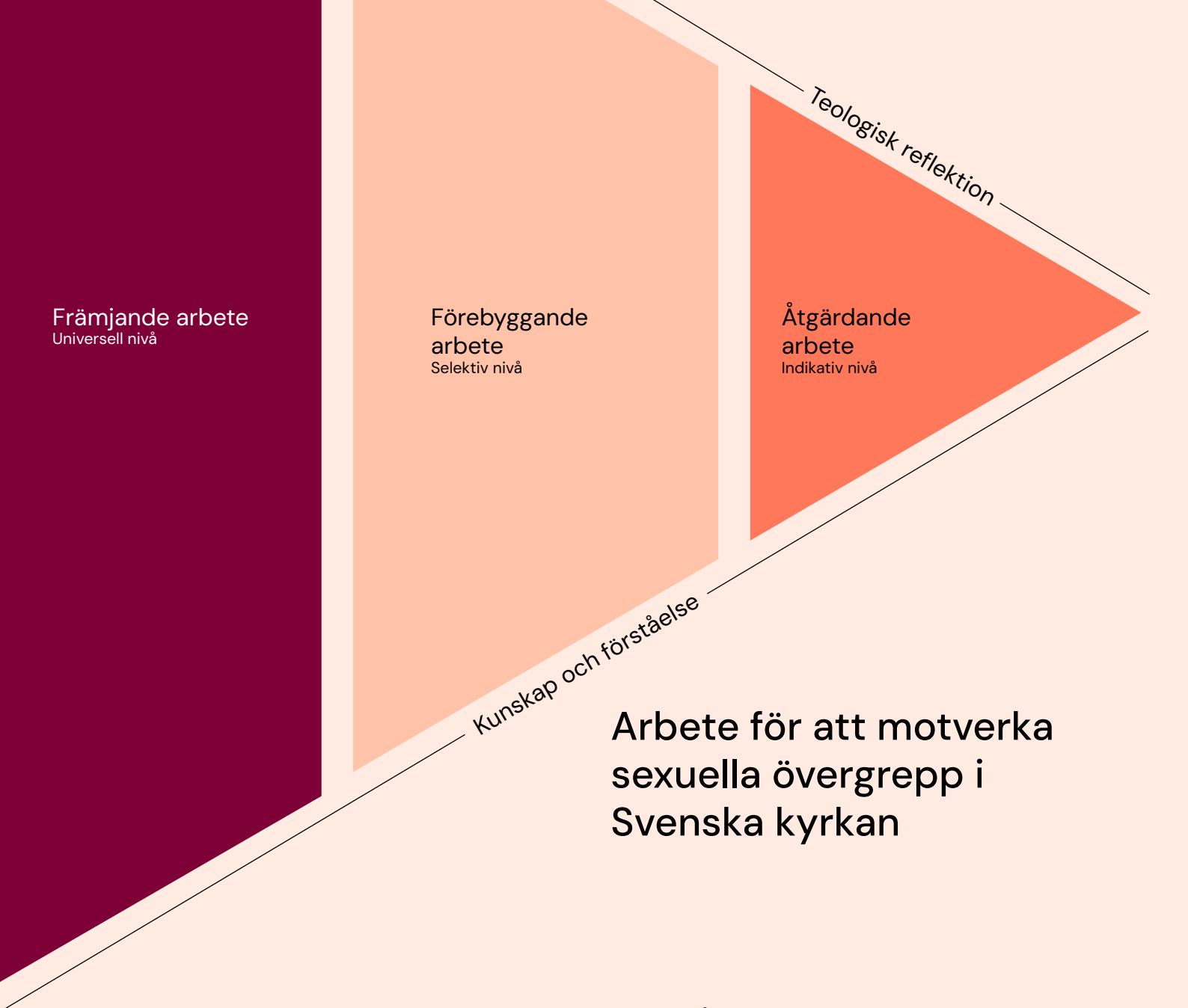
Stjärnan som visade vägen blir en bild för arbetet mot sexuella övergrepp i kyrkan. Modellen av stjärnan visar hur vi kan motverka och hantera sexuella övergrepp i Svenska kyrkans sammanhang.

Preventionsstjärnan

Modellen bygger på Preventionsstjärnan som har tagits fram av länsstyrelsen i Stockholm och är en etablerad modell för förebyggande arbete inom socialt arbete.

Kyrkan kan med ett medvetet och brett (universell) arbete för trygga miljöer främja sammanhang som motverkar sexuellt våld men också andra problem som mäns våld mot kvinnor, utanförskap, kriminalitet, missbruk och andra problem.

Främjande arbete
Universell nivå

Förebyggande
arbete
Selektiv nivå

Åtgärdande
arbete
Indikativ nivå

Teologisk reflektion

Kunskap och förståelse

Arbete för att motverka sexuella övergrepp i Svenska kyrkan

Modellen av stjärnan sammanfattar de tre nivåerna främjande, förebyggande och åtgärdande arbete, samt att arbetet behöver bygga på såväl teologisk reflektion som kunskap och förståelse kring sexuella övergrepp. Stjärnans olika delar motsvaras av kapitlen i den här vägledningen:

■ Kunskap om sexuellt våld

För att motverka sexuella övergrepp genom främjande, förebyggande och åtgärdande arbete behövs kunskap. I kapitel ett finns information om sexuellt våld och om orsaker till och konsekvenser av sexuella övergrepp. Här finns även kunskap om hur normer och könsroller kan bli en grogrund för övergrepp, om hur lindrigare våld hänger samman med grövre våld och om särskilt utsatta grupper och riskmiljöer.

■ Teologisk reflektion

I Svenska kyrkans främjande, förebyggande och åtgärdande arbete mot sexuella övergrepp behöver det finnas en teologisk reflektion som grund. I kapitel två finns reflektion om sådant som människosyn, bibeltolkning, sexualitet och makt i relation till sexuella övergrepp. Här lyfts också fallgropar och teologiska risker att vara särskilt uppmärksam på.

■ Främjande arbete – universell nivå

Det främjande arbetet är ett kontinuerligt arbete för att skapa trygga situationer, grupper och platser i kyrkan och i de sammanhang där företrädare för kyrkan möter människor. I kapitel tre finns material för att bygga rutiner och främja värderingar som bygger tillit, inkludering, jämställdhet och trygga gemenskaper där riskerna för sexuella övergrepp minskar. Kapitlet vänder sig främst till dig som är ansvarig för en verksamhet eller är chef.

■ Förebyggande arbete – selektiv nivå

Det förebyggande arbetet innebär att ta reda på och förstå var riskerna finns för trakasserier och sexuella övergrepp och att handla på ett sätt att sådant inte uppstår. I kapitel fyra finns stöd för att genom riskanalys upptäcka platser och situationer där sexuella övergrepp kan äga rum och för att hantera riskerna och agera för att skapa trygghet. Kapitlet vänder sig till dig som är arbetsgivare eller ansvarig ledare inom Svenska kyrkan.

■ Åtgärdande arbete – indikerad nivå

Det åtgärdande arbetet är det som sker när någon har utsatts för sexuella övergrepp i Svenska kyrkans sammanhang eller av en person som företräder Svenska kyrkan. I kapitel fem finns vägledning för den som blivit utsatt men också för den som har utsatt någon annan, eller anklagas för det. Här finns även konkret stöd för dig som kollega, chef eller ledare, för att hantera situationen med omsorg och kompetens.

■ Svenska kyrkans arbete och organisation mot sexuella övergrepp

I ett avslutande kapitel finns även information om Svenska kyrkans arbete och organisation för att förebygga och hantera sexuella övergrepp, liksom kunskap om de lagar, bestämmelser och internationella ramverk som har relevans när vi talar om sexuella övergrepp.

1.

KAPITEL 1:

Kunskap om sexuella övergrepp och våld

- ✓ Vad är våld?
- ✓ Ojämlighet och ojämställdhet
- ✓ Normer kan bära rangordning
- ✓ Osunda maskulinitetsnormer ökar risken
- ✓ Sexuellt våld och kontroll
- ✓ Vad möjliggör övergrepp?
- ✓ Olika grupper utsatthet
- ✓ Riskmiljöer
- ✓ Konsekvenser av utsatthet

Vad är våld?

För att kunna arbeta aktivt mot sexuella övergrepp krävs kunskap om vad övergrepp och våld är och hur det fungerar. Detta kapitel går igenom vad sexuella övergrepp, våld och trakasserier är och hur det påverkar oss människor. Texten beskriver olika riskgrupper och riskmiljöer där våld är mer vanligt förekommande.

Utgångspunkten är att sexuella övergrepp är en form av våld, oberoende av vilka uttryck de tar sig. Därför används begreppet sexuellt våld i vissa avsnitt synonymt med sexuella övergrepp i detta kapitel.

Våld är komplext och det finns inte någon enskild faktor som är avgörande för att en person använder våld. Däremot finns det många olika omständigheter, som ökar risken för sexuella övergrepp, trakasserier och våld. Det är aldrig den som utsätts för våld som bär ansvar för situationen och den som utsätter andra för våld kan aldrig befrias från ansvar. Men att känna till hur olika situationer möjliggör eller motverkar våld är viktiga faktorer för ett aktivt förebyggande arbete.

Det är vanligt att ordet våld syftar på fysiskt eller sexuellt våld. Men våld kan vara mycket mer än så. Våld kan till exempel också vara psykiskt våld, ekonomiskt våld eller materiellt våld. Våld behöver inte alltid uppfattas som våldsamt. I kyrkan finns även en särskilt stor risk för andligt våld, vilket innebär att teologi, tro eller religiös auktoritet används för att kunna utöva makt över och våld mot en annan människa.

Sexuellt våld kan alltså handla om att någon har tagit på någon annans kropp, och att den handlingen är en sexuell handling. Det kan också

Svenska kyrkans arbete med att förebygga sexuella övergrepp utgår ifrån att sexuella övergrepp är en form av våld i en bred definition:

"Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom att denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något den vill."

(Per Isdal, Meningen med våld (2001) sid. 34)

Sexuellt våld kan beskrivas på flera olika sätt och begreppen ändras i takt med att värderingar och lagstiftning förändras. Det som förenar alla begreppen är att det alltid handlar om att en person har blivit utsatt för en kränkning mot kroppen eller mot personens värdighet. När vi talar om sexuella övergrepp eller sexuellt våld är kränkningen av sexuell natur.

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) definierar sexuellt våld så här:

"Sexuellt våld kan beskrivas som kränkningar och övergrepp med sexuella förtecken. Det kan vara allt från förnedring och trakasserier till våldtäkt. Det kan också handla om att tvinga någon att utföra olika typer av sexuella handlingar."

vara att någon har skickat bilder av sexuell karaktär till en annan person, till exempel digitalt. Sexuellt våld är varje sexuell handling som görs mot den andras vilja. Det kan vara att ta på någon annans kropp, att skicka bilder av sexuell karaktär, eller när en person tvingas utföra sexuella handlingar mot sig själv eller någon annan.

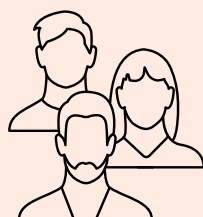
Våldspyramiden

Våldspyramiden är en modell för att beskriva våld och hur det normaliseras och eskalerar om det inte begränsas. Här synliggörs hur små, till synes lindriga handlingar möjliggör grova former av våld. Grovt fysiskt våld uppstår sällan ur tomma intet utan börjar med lindrigare våld, som kan bli normalt och kännas vardagligt.

Den vänstra sidan av våldspyramiden visar sådant som kan förekomma i alla sammanhang eller grupper. Den högra sidan visar de aspekter i en våldspyramid som vi behöver vara särskilt uppmärksamma på i ett kyrkligt eller religiöst sammanhang. Våldet kan både vara med och

Kan förekomma i alla sammanhang

Mord Dödligt våld.
Fysiskt våld Övergrepp, misshandel och våldtäkt. Tafsningar, slag, sparkar, knuffar.
Maktmissbruk och hot Mutliga påhopp och kränkningar. Uteslutande ur gemenskap. Härskartekniker.
Normförstärkning Jargong, skämt, blickar, kommentarer.
Begränsade normer Stereotypa könsnormer, machokultur, heteronorm med flera.

Normaliseringsprocess

Kan förekomma i Svenska kyrkan och andra religiösa sammanhang.

Mord Dödligt våld i Guds namn.
Fysiskt våld Fysiskt våld och övergrepp med teologisk motivering.
Maktmissbruk och hot Hot om djävulen eller helvetet. Missbruk av andlig ställning och tillit.
Normförstärkning Normförstärkande teologi kring skam, synd, sexualitet, kropp och kön.
Begränsade normer Tystnadskultur, gränslös kramkultur, renhetskultur.

utan religiös motivering och situationerna kan variera. Varje grupp, organisation eller sammanhang behöver se och förstå den egna kulturen och sätta gränser redan i de tidigare stadierna av våld för att minimera risken för det grövre våldet.

Längst ner i våldspyramiden finner vi begränsande normer och kultur såsom machokultur och ett "vi och dem"-tänk som delar upp och värderar grupper utifrån grunder som exempelvis kön, sexualitet och religion. I kyrkan kan det handla om tystnadskultur, renhetskultur och en gränslös kramkultur, vilket beskrivs mer nedan.

I nästa stadie möter vi normförstärkande jargonger, språk och beteenden. Här kan vi i kyrkan hitta teologi kring synd, skuld och skam som förstärker de begränsande normerna. På detta stadie finner vi även ord och språkbruk. I kyrkan kan det handla om så kallad "kyrkiska", som vi bör vara

uppmärksamma på så att språket inte utesluter människor eller förstärker "vi- och dom"-normer.

"I religiösa sammanhang finns ibland också normförstärkande teologi som hot om helvetet och en straffande Gud.."

I nästa stadie ser vi hot, maktmissbruk, mobbning och härskartekniker, vilket kan finnas såväl i som utanför kyrkan. I

religiösa sammanhang finns ibland också normförstärkande teologi som hot om helvetet och en straffande Gud, ofta kopplat till normbrytande sexualitet och könsroller. Även missbruk av andlig ställning och tillit finns här, som en form av våld eller bidragande till våld. I de två översta stadierna försvaras våldshandlingar som våldtäkt och mord – i vissa religiösa sammanhang med teologisk eller biblisk motivering.

Det är viktigt att förstå sambandet mellan de tidigare stadierna av våld och de senare – de hänger ihop. Ett sexistiskt skämt eller stereotypa könsroller ingår i en våldsspiral som vi alla kan bidra till att stoppa.

Normaliseringsprocessen

Inte många tänker att mord är något som finns i närheten eller att det finns risk för det i vardagen. Våldspyramiden pekar på att allt våld hänger ihop. Våld sker sällan plötsligt utan möjliggörs på olika sätt av de sammanhang där människor möts. För varje del som tillåts i pyramiden förskjuts gränsen för vad som betraktas som okej. Denna förskjutning kallas normaliseringsprocess. Det är en process där fler våldshandlingar kommer att uppfattas som normala beteenden och skuld och skam läggs på den som utsatts snarare än på den som utsätter någon annan. En bild för att förstå detta är att tänka på det lindriga våldet längre ner i pyramiden som en vattenkran och det grova våldet är vattnet som rinner ut kranen. Ju mer vi öppnar kranen och tillåter lindriga former av våld desto mer grovt våld blir möjligt.

Om härskartekniker, kränkande skämt och trakasserier får fortsätta ses den sortens våld som mer acceptabelt. Gränserna flyttas. Det kan i sin tur göra att en person som blir utsatt för våld inte uppfattar att det är olämpligt eller olagligt. Processen för sexuellt våld drivs på av att en ojämsställd syn på kön ofta tilldelar män en roll som "uppvaktande" och kvinnor som "uppvaktade". Män förutsätts ta initiativ och kvinnor ska känna sig smickrade av att bli uppskattade. Det kräver mycket

av en enskild person att inför gruppen eller en annan person markera att det som händer är icke-önskat beteende.

Inom kyrkan kan religion och tro bidra till normaliseringen av våld, till exempel genom att stereotypa könsroller legitimeras med ett religiöst språk. Det sexuella våldet får då också en dimension av andligt våld, vilket innebär att teologi, tro eller religiös auktoritet används för att kunna utöva

makt över och våld mot en annan människa. Ett sätt är att tala om Gud som en straffande Gud med hårda krav för vad som är rätt och fel när det kommer till genus och sexualitet.

Oavsett teologisk inriktning har vi alla i kyrkan ett ansvar att se hur de tidiga stadierna i våldspyramiden kommer till uttryck i just vår kontext. Här kan till exempel en till synes varm "grabbjargong" i fikarummet gå under radarn och indirekt bidra till normaliseringsprocessen. Jargongen gör det eftersom den bidrar till patriarkala system som delar upp och värderar människor och beteenden kopplat till exempelvis kön och sexualitet.

Jargong, skämt och härskartekniker

[#vardeljus-upppropet](#) år 2017 samlade närmare 400 berättelser om sexuella övergrepp mot kvinnor och tjejer i Svenska kyrkan. I berättelserna framkommer att det ibland förekommer jargong i Svenska kyrkan som utgår ifrån en destruktiv mansnorm. Det kan vara en jargong där individer behöver vara starka och tuffa, där femininitet och homosexualitet nedvärderas och där det finns en förväntan att stå ut med en social retsamhet. Exempel på sådan jargong är kommentarer om utseende, kropp och sexualitet.

Läs rapporten "[#Varde ljus-upppropet](#). En kvalitativ analys av Me too-upppropet i Svenska kyrkan" (pdf) på svenskakyrkan.se.

Skämt och skrott är i grunden positivt och stärkande för gruppen. Men det gäller att vara uppmärksam på när verbala kränkningar smyger sig in i jargongen och i prat som ingår i det vardagliga samtalsklimatet. Kränkningarna bildar ett ständigt pågående "brus" och normaliseringsprocessen skapar en destruktiv miljö som skapar och upprätthåller [tystnadskultur](#).

Som våldspyramiden och normaliseringsprocessen visar bidrar även små handlingar till våld. Därför kan även exempelvis härskartekniker,

små ageranden som sammantaget undanhåller makt och utrymme för den som utsätts, vara en del i en kultur som tillåter våld.

Gränslöshet och kramkultur

Gränslöshet kan utgöra en del av våldspyramiden. Gränslöshet innebär att det saknas förståelse för var fysiska och psykologiska gränser går och för vad andra tycker är lämpligt eller olämpligt. En gränslös miljö leder till upprepade kränkningar av människors integritet. När kränkningen sker i välmening kan det också kännas svårare att markera mot beteendet och normaliseringen ökar. I ett religiöst sammanhang kan denna välmening också kläs i religiösa ord som försvårar för individer att sätta sina egna gränser.

"Svenska kyrkan är väldigt kramig, man visar att man tycker om varandra, man visar att man bryr sig, det är mycket kramar när man möts...Alla vill inte kramas, det här är inte gott för alla.

Måste man avsluta ett utvecklingssamtal med att man ska krama chefen till exempel...som kanske har varit väldigt svårt eller jobbigt."

(Carstensen, sid 24)

Ett sexuellt övergrepp kan ha startat i något som de inblandade trodde var ömsesidigt. I andra fall kan längtan efter tröst, trygghet och ömhet leda längre än vad en person egentligen vill. För att undvika övergrepp är det avgörande att den person som möter människor i sitt yrke agerar professionellt, vet var gränsen går och tar ansvar för att sätta gränser.

"Jag var i stor kris och mitt inne i en uppslitande skilsmässa. Dessutom var jag mycket rädd för den våldsamma man jag var i stånd att skilja mig från. Jag fick irrelevanta frågor om mitt sexliv. Och vid ett tillfälle mitt i ett uppslitande samtal la prästen sin hand på mitt ben och sa att jag var en väldigt attraktiv kvinna. Jag gick aldrig tillbaka."

"Jag blev utsatt för övergrepp av en präst (man) jag gick i själavård hos. Efter ett tag började han introducera allt märkligare metoder som gick ut på att fysisk närhet skulle skapa en trygghet hos mig. Det slutade med hans händer under min tröja. Smekningar. Försök till kyssar. Verbala närmanden."

(berättelser från #vardeljus)

Ett exempel på gränslöshet som framkommer i #vardeljus är den kramkultur som finns i delar av Svenska kyrkans verksamhet. Kramar och annan fysisk beröring används i sammanhang där gemenskap och omsorg står i fokus, men eftersom alla inte är bekväma med denna typ av fysisk kontakt är risken för övergrepp stor. För en person som har svårt att känna av andras gränser ökar risken att överskrida dem när fysisk beröring normaliseras. Kramkulturen kan också utnyttjas av den som medvetet begår övergrepp, för att förflytta gränser och skapa möjligheter till våld. Gränslösa beteenden kan passera utan att problematiseras. (Carstensen, sid 25–26)

Eftersom kramkulturen är så vanlig kan den bidra till ett osynliggörande av sexuella övergrepp och att tystnadskulturer reproduceras. När det inte finns ramar för relationer eller verksamheter så läggs en grund för att övergrepp kan ske.

"Vänner och konfirmander hade kommit och kramat om mig bara någon minut tidigare så när han sträckte ut armarna för att ge mig en kram hade jag svårt att värja mig. Han blev så att säga en i ledet – men – i stället för att krama om, slingrade han sig runt mig, och pressade hela sin kropp mot min."

(berättelse från #vardeljus)

Fysisk beröring kan förstås vara positiv och stärkande. Kramar och annan fysisk beröring bör därför inte förbjudas. Det viktiga är att se till att all fysisk beröring utgår ifrån samtycke. Alla som deltar i fysisk beröring ska själva ha möjlighet att ta ställning till om och på vilket sätt de vill delta och att det finns utrymme att avstå beröringen utan att obekväma situationer uppstår. Vuxna och ledare, både formella och informella, har ett extra ansvar för att säkerställa detta och att vara goda förebilder.

Tystnadskultur

Våldspyramiden sätter fingret på hur viktigt det är att sätta stopp för våldet i ett tidigt skede, innan det eskalerar till fysiska övergrepp. Att sätta stopp förutsätter ett samtalsklimat där det är möjligt att säga till om missförhållanden, påpeka när något är fel och få gehör för detta. När ett sådant klimat inte finns råder tystnadskultur.

Tystnadskultur innebär att människor i en grupp förväntas vara tysta om missförhållanden. Det kan finnas i en församling, i en gemensam aktivitet eller på en arbetsplats. När någon påtalar något som har hänt kan till exempel människor runt omkring med ord, miner eller agerande förminska eller håna det som sägs. Det leder till att personen tystas ned. Tystnadskultur drivs ofta av känslor av rädsla, oro och skam över vad som har hänt och inför konsekvenserna av att lyfta frågan. För att motverka tystnadskultur är det därför viktigt vad som händer när någon lyfter en händelse, hur personen tas emot och vilka konsekvenserna blir.

Arbetsmiljöverket beskrev 2013 Svenska kyrkan som *"en organisation präglad av godhetskultur och konflikträdsla"* och påpekade en risk för brister i den psykosociala arbetsmiljön på grund av detta. Konflikter tenderar att hanteras på individnivå, inte som ett organisatoriskt problem. Det finns en stor risk att tendensen lever kvar och skapar en ängslighet som bidrar till tystnadskulturen.

*Läs rapporten **Ecklesiologi och arbetsmiljö – stiftens församlingarna och det systematiska arbetsmiljöarbetet**.*

"Det har varit situationer där jag har bevittnat upplevelser där jag ansett att personer i ledande ställning har betett sig på ett opassande sätt mot konfirmander och unga ledare. Jag har inte sett några direkta sexuella övergrepp men det har handlat om att smeka en konfirmands arm på ett enligt mig opassande sätt eller att krama unga människor på ett sätt som jag inte tycker är ok. Det är en gränslöshet och ett maktövertag som skrämmer mig. Och det verkar vara helt ok och inte konstigt alls. Jag upplever att det finns en tystnadskultur och att man hellre sopar obekväma saker under mattan än tar tag i problemen."

(berättelse från #vardeljus)

I #vardeljus finns vittnesmål om hur markeringar mot jargong och gränslöshet ibland har lett till förändring men vid andra tillfällen till att det som hänt tystats ner och personen som markerat blivit socialt utfrys. Att någon har agerat mot gruppkulturen har ibland uppfattats som en kritik mot alla i gruppen. Det finns vittnesmål om att rapporter om övergrepp bemötts med att den utsatta "inbjudit till det här". Den utsatta har uppmanats "inte vara så känslig", eller på annat sätt skuldbelagts. Exempelen är tydliga uttryck för tystnadskultur. (Carstensen, sid 13 och 17–18)

Tystnadskultur förminskar och osynliggör den erfarenhet av övergrepp som så många människor bär på. När reaktionerna är starka och negativa blir det svårt att lyfta missförhållanden.

I en analys av berättelserna i #vardeljus visar forskaren Gunilla Carstensen att vissa idéer inom kyrkan om förlåtelse bidrar till tystnadskulturen. Det förekommer direkta krav på att "den utsatta inte ska förstöra för den som utsatt", och att förlåta den som utsatt hen. Den utsatta personen vittnar ofta om stark oro för att själv inte bli förlåten för att ha berättat om övergrepp och att därför bli utestängd från församlingens gemenskaper. Rädslan för ensamhet, omgivningens tystnad och passivitet leder tillsammans med det sexuella våldet ibland till personlig katastrof för den utsatta. ([Gud sade "Varde ljus", men det vart inte så ljus](#), svenskkyrkotidning.se, Anne Sörman)

"Viljan att se människan, förstå och förlåta den som utövat våld kan lätt slå över och leda till skuldbeläggning av den som utsatts, om den inte själv är redo att förlåta och gå vidare."

(Carstensen, sid 26)

Sveriges kyrkoledare skrev i ett gemensamt uttalande med anledning av #metoo:

"Våga lyssna, våga prata och våga vara obekväm. I de kyrkliga metoo-uppropen användes många gånger ordet tystnadskultur. Många upplevde att obekväma vittnesmål tystades ner till förmån för den goda stämningen. Tystnadskulturen i kombination med en ursäktande inställning till övergrepp skapar en farlig miljö där övergrepp kan ske utan konsekvens. Därför är det viktigt att främja miljöer där alla vågar säga ifrån."

Läs svenska kyrkoledares gemensamma uttalande på skr.org.

Tystnadskultur motverkas bäst genom att säkerställa ett öppet och inkluderande klimat där berättelser om obekväma situationer, kränkningar och våld tas på allvar på ett sätt som respekterar den utsattas integritet. Läs mer om detta i avsnitten om det [främjande](#) och det [förebyggande](#) arbetet mot sexuella övergrepp.

Renhetskultur

Renhetskultur, som finns i vissa kyrkliga och andra religiösa kretsar, bör också nämnas som en del av [våldspyramiden](#). Den hämtar kraft ur traditionellt stereotypa könsroller och heteronormativitet med starka äktenskapsnormer och motiveras ofta teologiskt. I denna kultur finns förväntningar kopplat till kön gällande kropp, sexualitet och renhet. I detta sammanhang innebär "renhet" kyskheter och sexuell avhållsamhet. Det innebär ofta att en person ska "hålla på" sig och inte ha sex före eller utanför äktenskapet. Här finns en stark koppling till det personliga värdet, är du inte "ren", är du dålig eller en trasig människa. Renheten kan också anses bli skadad hos den som utsatts för sexuella övergrepp. Ett sådant synsätt kan påföra skuld och skam på en person som blivit utsatt för sexuella övergrepp.

"Den hämtar kraft ur traditionellt stereotypa könsroller och heteronormativitet..."

Ojämlighet och ojämställdhet

Våldspyramiden växer upp ur en ojämställd och ojämlik samhällskultur.

Ojämställdhet och ojämlikhet byggs av två principer på samhällsnivå. Den första principen innebär att grupper hålls isär från varandra genom till exempel föreställningar om att kvinnor och män är olika eller att människor från andra delar av världen skiljer sig från vita svenskar. Genom att tilldela människor olika egenskaper utifrån vilken grupp de tillhör tas det första steget mot ojämlikhet.

Den andra principen talar om att den ena gruppen är överordnad den andra. Grupperna rangordnas. Män överordnas kvinnor. Vita överordnas exempelvis svarta, personer med arabiskt utseende eller etniska minoriteter. Den som är hetero eller cis överordnas den som befinner sig någonstans i hbtqi-spektrat. Rangordningen sker ofta omedvetet och tar sig uttryck i både hur vi bemöter varandra som människor och hur samhället är uppbyggt och resurser fördelas. Ett exempel är att män som grupp har högre löner och större makt inom näringsliv och politik. Ett annat är att personer med utrikes bakgrund oftare återfinns i yrken med låg lön och bostadsområden med låg status.

Läs rapporten "På tal om kvinnor och män", på scb.se

Läs om utrikes födda barns ekonomiska standard, på scb.se.

Läs om boendesegregation, i Segregationsbarometern (pdf) på boverket.se.

Könsmaktsordningen innebär också att det som kopplas till män och maskulinitet har högre status än det som kopplas till kvinnor och femininitet. En viktig teoretiker som synliggjorde detta i en svensk kontext är historikern Yvonne Hirdman i boken *Genus – om det stablas föränderliga former*.

Normer kan bära rangordning

Normer och föreställningar om olika gruppers egenskaper är en viktig del av hur och varför grupper hålls isär från varandra. Genom att tilldela människor olika egenskaper säkerställs kategorierna.

Normer kan beskrivas som oskrivna sociala regler som vi har att förhålla oss till. De sätter ramar för hur vi agerar gemensamt och är i många sammanhang en förutsättning för att kunna fungera tillsammans. Men normer kan också begränsa oss genom att koppla egenskaper och beteenden till vilken grupp vi tillhör. Att agera utanför det som normerna föreskriver leder till extra uppmärksamhet, inte sällan bestraffningar.

Könsmaktsordningen utgår från två separata könskategorier: kvinnor och män. Det leder till att den som bryter normerna för hur kvinnor och män ska vara ofta straffas socialt eller med våld. Män "ska" inte bära rosa kjolar.

Den man som ändå klär sig i kjol möter många kommentarer, en del glada, en del negativa, men varje kommentar blir en markering att han rör sig utanför normerna. På motsvarande sätt döms kvinnor som står

Läs om normer på
folkhalsomyndigheten.se.

Läs materialet "Normer och normkritik. Matris för att normkritiskt granska material, arbetssätt eller bemötandet i en verksamhet" (pdf) på
regiongavleborg.se.

på sig ofta mycket hårdare än en man som säger samma sak, och om en kvinna lämnar sina barn ses det som mycket värre än om en man gör det. Detta avslöjar vad som förväntas av kvinnor och män.

Läs materialet "Minoritetsstress i praktiken" (pdf) på lansstyrelsen.se.

Kategorierna kvinna och man utesluter dessutom många människor. Till exempel osynliggör könsnormerna alla som har en könsidentitet som skiljer sig från det kön hen tilldelades vid födseln, alltså har transerfarenhet eller transidentitet. Det osynliggörandet bidrar till bland annat minoritetsstress, en ständig vaksamhet och medvetenhet om omgivningens potentiella reaktioner på ens identitet. Minoritetsstress har visat sig ha långtgående negativa konsekvenser för både den fysiska och den psykiska hälsan.

Förutom normer på samhällsnivå finns specifika normer i kyrkans kontext. I församlingen kan det till exempel finnas normer för vilka som välkomnas till olika verksamheter. Detta kan vara både outtalade och uttalade normer som säger exempelvis att sopplunchen vänder sig till de äldre och kören till de unga flickorna, eller hur ledamöterna i kyrkorådet förväntas vara. Resultatet av exkluderande normer blir att många inte vågar söka sig till vissa gemenskaper, även om de egentligen skulle vilja. Om samtliga körmedlemmar är unga tjejer kan det kännas svårt för en äldre man att delta i kören. Om verksamheten på till exempel ett konfirmationsläger är uppdelad på kön kan det också leda till att hbtqi-personer inte söker sig till verksamheten.

Osunda maskulinitetsnormer ökar risken

Maskulinitet eller manlighet är beteenden, egenskaper och attityder som anses vara eller är utmärkande för män. Osunda normer bland killar och män är en riskfaktor för sexuellt våld och annat våld. Enligt forskning kring maskulinitet byggs manlighet i vårt samhälle upp hierarkiskt, där olika egenskaper som uppfattas som manliga hjälper män att stiga uppåt i hierarkin. Andra egenskaper som inte uppfattas som manliga får personer att sjunka i status. De kan även bestraffas som normbrytare. Ofta blir det därför viktigt för män att signalera att de har de önskade egenskaperna, men inte de oönskade, genom att ta avstånd från det som ses som icke maskulint. Ett mansideal dominerar och påverkar hur män förhåller sig till varandra och till andra. Detta

fenomen kallas för hegemonisk maskulinitet. (RW Connel, 1995 "Masculinities")

"Osunda normer bland killar och män är en riskfaktor för sexuellt våld och annat våld."

En viktig del av den här hierarkiska maskuliniteten eller mansidealet är en koppling till sexualitet. I ett sådant mansideal är det viktigt att ha sexuella relationer med kvinnor, men inte med män. Män behöver alltså signalera att de är heterosexuella, genom att ta avstånd från allt som kan uppfattas

som "bögigt". Och i linje med det, eftersom homosexuella män inte är intresserade av kvinnor är de inte "riktiga män". Ett sätt för män att signalera att de är intresserade av kvinnor, är att uppvakta dem. Den hegemoniska maskuliniteten bidrar alltså till en kultur där män uppvaktar kvinnor, vilket kan öka risken för att integritetsgränser överskrids. (Lena Gunnarsson, 2022; Samtyckespraktiker)

Den hegemoniska maskuliniteten syns tydligt i grupper av pojkar i vad som kallas ett homosocialt samspel (samspel mellan personer av samma kön). Våld och hård jargong är vanligt och ger högre status för dem som deltar i verbala tuffhetsskämt, idrottsprestationer eller visar fysisk styrka. Homofobiska skämt är vanliga, och pojkar som bryter mot dessa ideal och samspel anses omanliga och blir särskilt utsatta.

Maskulinitetsnormer kan hindra pojkar och män att berätta om de blivit utsatta för sexuella övergrepp och att söka stöd. Att som man bli utsatt kan ses som en svaghet. Det kan även vara svårare för pojkar och män som blivit utsatta för övergrepp, att bli trodda.

Sexuellt våld och kontroll

Våld och jargong stärker samhörigheten i en grupp, men innebär också en demonstration av makt och ett bekräftande av hierarkier. Gränsen mellan skämt och allvar är hårfin och längtan efter gemenskap kan snabbt övergå i rädsla och våld. Detta samspel reproducerar könsnormer och hindrar pojkar från personlig utveckling. Hård jargong och våld påverkar negativt pojkars välbefinnande, trygghet och prestation. Detta påverkar särskilt pojkar som bryter mot maskulinitetsidealen.

"Detta påverkar särskilt pojkar som bryter mot maskulinitetsidealen."

Våld och sexuellt våld är alltså både en konsekvens av ojämlikhet, och ett sätt att bibehålla den ojämlika makten mellan grupper. Genom rädsla för våld tvingas den våldsutsatta utveckla strategier och anpassa sin vardag för att minska utsattheten. Det innebär att män, genom ett underförstått hot om våld, kan upprätthålla sin kontroll över kvinnor och de män som bryter mot normer för hur en man "bör" vara.

Läs om ojämställdhet i skolan på jamstalldhetsmyndigheten.se.

Läs rapporten "#Varde ljus-uppropet. En kvalitativ analys av Me too-uppropet i Svenska kyrkan" (pdf) på svenskakyrkan.se.

Vad möjliggör övergrepp?

Det händer att våld sker helt oprovocerat, men oftast sker det i en kontext där det av olika skäl kan anses vara en okej handling, alltså i en kultur där övergrepp är normaliserade och därmed tillåtna. Detta fokus på struktur och miljö fråntar inte individen ansvar för sina handlingar, men bidrar med förklaringar till varför övergrepp sker.

Det finns vissa gemensamma riskfaktorer för olika former av utsatthet, till exempel våld, incest eller andra sexuella övergrepp i barndomen, missbruks- eller beroendeproblematik, social isolering, frånvaron av trygga vuxna och goda förebilder eller trånga sociala eller kulturella normer. Riskfaktorerna finns både i individens uppväxt, nuvarande liv och omgivning. Riskfaktorerna innebär en ökad risk både för att utsättas för och att begå övergrepp. De individuella faktorerna kan förstärkas eller motverkas av omgivningen. Det gäller därför att ha koll både på strukturer och på hur individer har det i församlingens

verksamheter. Läs vidare i avsnitten [förebyggande](#) och [främjande](#) om hur vi i kyrkan kan vända på riskerna och i stället arbeta med skyddsfaktorer mot våld och övergrepp.

"Riskfaktorerna finns både i individens uppväxt, nuvarande liv och omgivning."

Olika gruppers utsatthet

När det gäller sexuellt våld är kopplingen till kön och sexualitet stark, men det har visat sig att också andra normbrytande grupper är extra utsatta för våld. Samhällsfenomen och samhällsstrukturer återspeglar sig i kyrkans verksamheter och det kan därför vara bra att ha grundläggande kännedom om de övergripande dragen i olika gruppers utsatthet.

Alla människor tillhör samtidigt flera olika grupper och olika former av utsatthet samverkar med varandra på olika sätt i olika situationer. Detta förhållningssätt, med fokus på hur olika maktdimensioner samspelar och förstärker eller motverkar varandra, kallas intersektionalitet.

"Alla människor tillhör samtidigt flera olika grupper..."

Statistiken kring rapporterad utsatthet för sexuellt våld varierar både med definitionen av sexuellt våld och hur undersökningarna är gjorda. Oavsett hur och när inhämtningen är gjord så rapporterar flickor och kvinnor i mycket större utsträckning att de har erfarenhet av sexuellt våld. Enligt [Brottsförebyggande rådet 2022](#) rapporterar knappt 7,9 procent av kvinnorna och 1,2 procent av männen att de utsatts för någon form av sexualbrott under det senaste året. [Enligt en stor undersökning 2014](#) hade runt 20 procent av kvinnorna och 5 procent av männen utsatts för någon form av övergrepp med inslag av våld, till exempel att bli fasthållen, kysst eller liknande, efter sin 18-års dag. Om vi även inkluderar sexuella trakasserier och förnedring, alltså övergrepp som inte nödvändigtvis är fysiska, var det nära 50 procent av kvinnorna och 15 procent av männen som hade erfarenheter av sådant våld efter sin 18-årsdag.

Det är framför allt män som utsätter andra för sexuellt våld. Av dem som uppger att de utsatts för sexualbrott var det 95 procent som uppgav att gärningspersonen var en man. I Polisens register är 98 procent män i kategorin misstänkta för sexualbrott. Kvinnliga sexualbrottslingar är alltså klart färre, men de finns.

Många män som utövar våld är ofta präglade av destruktiva maskulinitetsnormer och en ambivalent syn på våld där de å ena sidan tar avstånd från våld, å andra sidan fortsätter att utöva det.

Läs om förövare av våld i nära relationer på uu.se.

Läs om intersektionalitet på svenskakyrkan.se.

Män och pojkars utsatthet

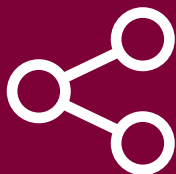
Det är viktigt att komma ihåg att även pojkar och män blir utsatta för sexuellt våld. Pojkar och män som utsätts är också ofta extra utsatta eftersom de inte passar in i normen eller bilden av en utsatt person. Färre uppmärksammar deras utsatthet, de har svårare att bli trodda och system och strukturer för stöd är ofta riktade främst till kvinnor.

Män utsätts ofta av andra män både för våld i allmänhet och sexuellt våld. Det gör mansdominerade miljöer till riskmiljöer och homosexuella män till extra utsatta för våld i nära relationer. Det är dock vanligare att en man utsätts av en kvinna än att en kvinna utsätts av en kvinna. I bemötande av människor på individnivå är det viktigt att minnas att det även finns kvinnor som begår våld och övergrepp.

Att som man eller pojke ha utsatts för våld eller sexuellt våld är en stor riskfaktor för att själv utsätta andra för våld. Det är av yttersta vikt att

Läs om mäns utsatthet för sexuellt våld på uu.se.

Läs om gärningspersonens kön, ålder och relation till den utsatta på bra.se.

Läs om risk- och skyddsfaktorer vid förekomst av våld på socfamratt.se.

personer som utsatts för våld får möjlighet att läka och bearbeta sina erfarenheter för sin egen skull, men också för att inte själva riskera att bli förövare. Det är också viktigt att minnas att den man som utövar våld själv kan ha erfarenheter av utsatthet. Att bearbeta dessa erfarenheter kan vara ett viktigt steg till att ta ansvar för sitt beteende och sluta utöva våld.

Hbtqi-personers utsatthet

Sexuell läggning och könsidentitet är faktorer som påverkar utsattheten. Statistiken över sexuellt våld och utsatthet är oftast baserad på två kön, vilket gör det svårt att ange exakta siffror för utsatthet. Men samtliga undersökningar visar en större utsatthet för hbtqi-personer än för befolkningen i genomsnitt.

[En undersökning från Folkhälsomyndigheten 2017](#) visar att oavsett sexuell läggning rapporterar kvinnor mer utsatthet än män. Bisexuella kvinnor är mest utsatta. Till exempel rapporterar så många som 74 procent av dem erfarenheter av sexuella trakasserier, jämfört med 52 procent av homosexuella kvinnor och 41 procent av heterosexuella kvinnor. Bland män har 35 procent av homosexuella män upplevt sexuella trakasserier, 11 procent av bisexuella män och 9 procent av heterosexuella män. De exakta siffrorna varierar men mönstret går

igen i flera andra undersökningar både i Sverige och internationellt. Bland transpersoner var antalet svarande litet men 50 procent (29 av 58 svarande) uppgav att de blivit utsatta för sexuella trakasserier, en mycket hög siffra som stämmer väl överens med annan forskning.

Det finns en tydlig koppling mellan utsatthet för sexuellt våld och utsatthet på andra områden. [Nationellt centrum för kvinnofrid](#) skriver:

"unga transpersoner i högre grad är utsatta för våld och sexuella övergrepp än unga homo- och bisexuella cispersoner till följd av särskilt utbredd stigmatisering, diskriminering och isolering."

Känslan av otrygghet och vetskapen om riskerna påverkar också hbtqi-personers tillgång till olika rum och handlingsutrymme. Till exempel anpassar de ofta kläder och beteende för att passera som cis- eller heteropersoner eller undviker vissa platser för att slippa utsatthet. Normer kring både förövare och utsatta eller en oro för ett dåligt bemötande kan också göra det svårare för hbtqi-personer att berätta om övergrepp. I en [rapport om unga hbtqi-personers levnadsvillkor](#) från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2022) beskriver flera unga hbtqi-personer med utländsk bakgrund att de upplever en särskild utsatthet. De riskerar både att utsättas för rasism överallt i samhället och beskriver en större utsatthet för hbtqi-fobi i socioekonomiskt utsatta områden.

En resurs för att läsa mer om hbtqi-personers utsatthet är boken "Vi också. Hbtqi-personer berättar" (2021) Maria Niemi.

Hbtqi är samlingsnamn för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer som identifierar sig med queera uttryck och identiteter samt intersexpersoner.

Cisperson är en person vars juridiska kön, biologiska kön, könsidentitet och könsuttryck hänger ihop och alltid har hängt ihop i enlighet med den rådande samhällsnormen. Cis är latin och betyder på samma sida.

Funktionsnedsättning kan öka risken

Personer med funktionsnedsättning, särskilt kvinnor, är utsatta för sexuellt våld i högre grad än andra. [I en rapport från myndigheten för delaktighet](#) uppger 42 procent av kvinnor med funktionsnedsättning jämfört med 27 procent av kvinnor utan funktionsnedsättning att de utsatts för sexuellt våld i vuxen ålder. Bland män var det 27 procent med funktionsnedsättning och 5 procent utan som uppgav att de utsatts för sexuellt våld. Särskilt drabbade är personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Tre faktorer ökar utsattheten hos personer med funktionsnedsättning: osynlighet, beroendeställning och sårbarhet.

Den första riskfaktorn är en form av osynlighet som kan drabba personer med funktionsnedsättningar. Det kan handla om att personen på grund av sin funktionsnedsättning har svårt att berätta för närstående att något har hänt eller att den drabbade har ett mycket begränsat socialt nätverk.

Den andra riskfaktorn handlar om en beroendeställning till personer i sin omgivning, som många personer med funktionsnedsättningar kan ha i sin vardag. Det kan skapa både en ökad utsatthet i relation till de människor som ska hjälpa till och innebär samtidigt sämre möjligheter att på egen hand söka hjälp.

Den tredje riskfaktorn är en ökad grad av sårbarhet hos personer som på grund av sin funktionsnedsättning kan ha svårare att avvärja fysiska övergrepp, svårare att hävda sina rättigheter eller svårare att kommunicera till omgivningen att ett övergrepp har skett.

Samma riskfaktorer gäller också i hög grad för äldre personer, i synnerhet kvinnor.
Läs om våld mot äldre på jamstalldhetsmyndigheten.se.

Att vara ung eller ny ökar risken

Unga är betydligt mer utsatta för våld än äldre. Bland männen har fyra procent blivit utsatta i barndomen, medan en procent som vuxna. Det återspeglas i [#vardeljus-uppropet](#). Det förefaller vara så att många av de övergrepp som det vittnas om har skett när en person varit minderårig eller precis myndig.

Bland elever i årskurs 9 är skillnaden i utsatthet för sexuellt våld mellan flickor och pojkar mindre än bland vuxna. 2021 uppgav 24 procent av tjejerna och 6 procent av killarna att de utsatts för sexualbrott. Det är också vanligare bland de unga killar som utsätts att brotten är upprepade, än bland de unga tjejer som utsätts. Hemmiljö, offentliga miljöer och skolmiljön är de absolut vanligaste platserna för ungas utsatthet, för killar särskilt skolmiljön.

En femtedel av både tjejer och killar uppger att de utsatts i digital miljö. Den faktiska siffran är förmodligen högre eftersom många barn saknar kunskap om att det utsatts för ett brott, exempelvis när de

kontakts på ett sexuellt sätt eller mottar oönskade nakenbilder. Den digitala utsattheten är större bland unga än bland äldre, eftersom unga har en större del av sitt sociala liv på exempelvis sociala medier. Ofta saknas också insyn från vuxenvärlden i dessa miljöer.

Läs statistik om sexualbrott på [bra.se](#).

Barn kan också utsättas för incest eller andra sexuella övergrepp

av föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som är ansvariga för barnet. Även andra vuxna som finns i barns närhet, som i fritidsverksamheter, släktingar och föräldrars vänner kan utöva sexuellt våld mot barn.

Forskning visar att berättelser om sexuella övergrepp ofta stannar hos de jämnåriga. Vuxenvärlden förblir ovetande och myndigheter

kommer aldrig i kontakt med dem som utsatts. Av de barn och unga som berättat för någon om sexuella övergrepp önskar en fjärdedel att de berättat tidigare. Det innebär att vuxna behöver vara särskilt uppmärksamma på vad barn berättar. Unga kan hålla sina erfarenheter av övergrepp för sig själv och tänka att de inte behöver någon hjälp. Det kan bli en insikt som kommer senare i livet då sorgen över långsiktiga konsekvenser blir överväldigande.

Läs rapporten "Unga, sex och internet efter #metoo" på allmannabarnhuset.se.

"Som ung och ny präst hade jag en kyrkoherde som ständigt gav mig kommentarer. Det var både komplimanger om mitt utseende och kritik för mitt kroppsspråk i gudstjänsten. Detta skedde både enskilt och inför andra medarbetare. Han höll ofta armen runt mina axlar och förevisade mig för andra som "min präst". När vi sågs kramades han länge och nära min kropp."

(berättelse från #vardeljus)

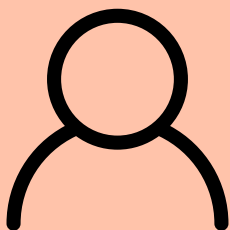
Ålder är relevant också utifrån att många övergrepp har skett när en person varit ny i sin yrkeskarriär. Det finns alltså en utsatthet sammankopplad med den underordning det innebär att vara ny i ett sammanhang, vilket även stämmer för Svenska kyrkans sammanhang. Detta pekar på att säsongsanställda, praktikanter, präst- eller diakonkandidater och nyanställda kan löpa större risk för att utsättas.

Rasism och sexuellt våld

Personer som är födda utomlands rapporterar lägre utsatthet för sexuellt våld än personer som är födda inrikes med inrikes bakgrund (minst en inrikesfödd förälder). Bland personer födda i Sverige med utrikes bakgrund (två utrikesfödda föräldrar) är andelen som rapporterar utsatthet något högre än för personer med inrikes bakgrund.

Trots att det inte finns någon självklar koppling mellan bakgrund och nivåer av utsatthet visar forskning att sexuellt våld mot personer som inte är vita ofta har rasistiska dimensioner. Till exempel finns en [översexualisering i bilden av bland annat den asiatiska kvinnan](#) och av svarta personer oavsett kön. Bilden av dessa grupper som sexuellt "villiga" och "tillgängliga" för vita personer kopplar samman rasism och sexuellt våld riktade mot dem och skapar en extra utsatthet.

Sexuellt våld är också ett vapen i väpnade konflikter och krig. Det innebär att många som immigrerat till Sverige från krigs- och konfliktområden och som levt länge på flykt bär på erfarenheter av sexuellt våld.

Läs rapporten "Migration, psykisk ohälsa och trauma" (pdf) på transkulturelltcentrum.se.

Hbtqi-personer med ursprung i länder där homosexualitet eller transidentitet är tabubelagt eller till och med straffbart är också en extra utsatt grupp. Det finns både en oro och en risk för fysiskt och sexuellt våld på boenden, men även i den egna familjen.

Läs rapporten "Jag är inte ensam, det finns andra som jag. Rapport om unga hbtqi-personers levnadsvillkor" (pdf) på mucf.se.

Andra utsatta grupper

Bakgrund, hur familjen ser ut, bostadsort och boende påverkar också risken för att bli utsatt. Större andel har utsatts bland ensamstående med och utan barn jämfört med sammanboende. Detsamma gäller för boende i flerfamiljshus jämfört med boende i villa eller radhus. Rapporterad utsatthet var större i större orter än i mindre.

Många sexuella övergrepp, särskilt mindre allvarliga kränkningar, sker i offentliga miljöer, särskilt om alkohol är inblandat.

Utsattheten för våld är generellt högre i grupper som av olika anledningar är utsatta eller sårbara, fysiskt, socialt eller juridiskt. Ytterligare ett par grupper som bör nämnas är utrikes födda, ofta kvinnor, vars uppehållstillstånd är beroende av en partner och kvinnor som lever med missbruk eller psykisk ohälsa.

Riskmiljöer

Sexuellt våld sker i alla sorters miljöer och sammanhang. Utifrån berättelserna i [#vardeljus](#) och kunskap om sexualbrott går det att se både digitala och fysiska sammanhang där risken är större. Det går alltså att göra en riskanalys över var och i vilka sammanhang risken för sexuellt våld är större.

"En kväll på en lägergård blir det så att det bara blir han och jag som går en kvällspromenad, vi skulle ha varit fler. Under promenaden föreslår han att vi ska sätta oss och njuta av utsikten. Han tar min hand där vi sitter och jag blir förvirrad. Sen lägger han armen om mig, börjar kyssa mig. Jag blir helt stel, vad händer? Hans närmande kommer för mig som en total överraskning. Han är ju så gammal. Han är ju pappa. Han är ju gift. Vad händer? Jag trasslar mig ur situationen. Kommer förvirrad tillbaka till lägergården och är helt övertygad om att jag gjort bort mig. Att ingen fick ana vad som hänt. Vad skulle de tro om mig?"

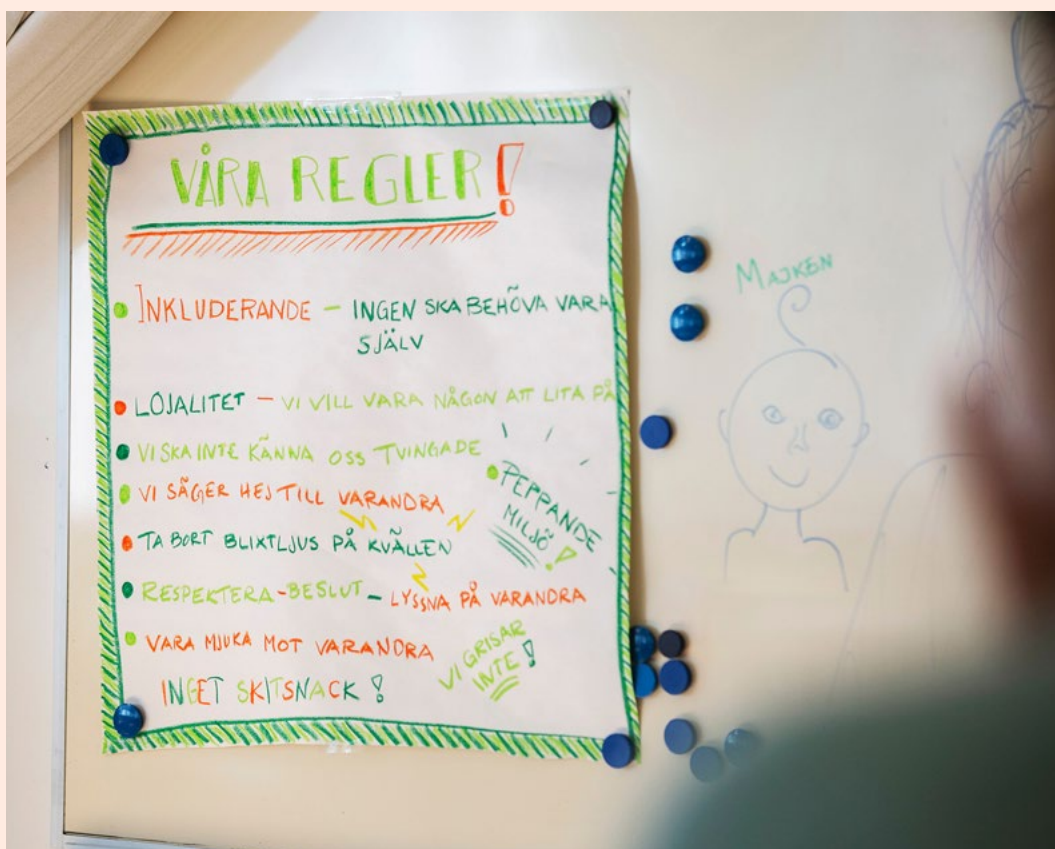
(berättelse från [#vardeljus](#))

Det finns några gemensamma drag för riskfyllda fysiska miljöer. Små och avskilda rum utan insyn och miljöer med få personer är tydliga riskmiljöer. I församlingslokaler finns flera sådana platser. Berättelserna i [#vardeljus](#) visar att orgelläktaren, källaren, läktaren, arkivet, gästrummet och samtalsrummet är platser med ökad risk.

Läs rapporten
"Utsatthetens bredd
och djup" (pdf) på
regeringen.ax.

Analysen av [#vardeljus](#) bekräftar att många övergrepp också sker inom ramen för till exempel självvård eller i samband med begravningar. Det finns alltså inte bara fysiska utrymmen utan också situationer med ökad risk och där församlingen behöver jobba extra med att förebygga våld. Förutom situationer där beroendet är starkt kan risken öka i situationer där roller är mer otydliga och där styrning saknas, till exempel en bilresa till eller från någon aktivitet, sociala aktiviteter på arbetsplatser och liknande.

I ungdomsverksamheter är övergrepp vanligare i sammanhang utan närvaro av vuxna, särskilt om det finns en gränslöshet och otrygghet i verksamheten. Barn och ungdomar utsätter ofta varandra för övergrepp. När de utforskar romantik och sexualitet kan lustfyllda lekar ibland gå över gränser på ett sätt som inte var avsikten. I en period av livet där sexualitet och romantik utforskas är det extra viktigt att ledare för kyrkans verksamheter sätter tydliga gränser för beteenden, utan att begränsa eller skambelägga utforskandet.

Porr

Tillgången till porr har ökat i takt med internetanvändningen. Porr är nu lättillgängligt även för väldigt unga personer och kan mer än tidigare konsumeras i enskildhet på datorer eller privata telefoner där det är svårt att upptäcka för omvärlden.

Konsumtion av porr kan vara ett lekfullt utforskande av den egna sexualiteten. Det finns exempel på porr som är baserad på samtycke mellan dem på filmen och där sexet liknar det sex som oftast utövas i verkligheten. Den porr som är vanligast exempelvis på porrsidor på nätet, visar ofta sex som är farligt, förnedrande eller kan vara fysiskt skadligt (exempelvis strypsex).

Det är också ovanligt att det finns ett samtal kring samtycke och ömsesidighet, eller pauser för att känna efter. Porr får därför inte vara den enda källan till sexuell inspiration och det är viktigt att bredda bilden av vad sex är, särskilt för unga personer och andra med mindre egen erfarenhet. Det är också viktigt att betona samtycke inte bara när det gäller om man ska ha sex utan också hur det ska ske. Annars riskerar porrkonsumtion att normalisera sexuella övergrepp och ge en orimlig bild av vad som förväntas av en när det gäller sex.

"Porr får därför inte vara den enda källan till sexuell inspiration och det är viktigt att bredda bilden av vad sex är..."

Läs om pornografi på talita.se.

Ett annat problem med porr är hur den produceras. Stora delar av produktionen bygger på människohandel, prostitution och utnyttjande av social utsatthet. Även där det sägs att samtycke finns kan samtycket ha gällt något annat än det som sedan skett, eller så kan samtycket ha tvingats fram genom någon form av maktutövande. Forskning visar att en stor andel av människor som filmats i porr, dels var personer som blivit sexuellt utnyttjade tidigare, dels fick svåra följder som psykisk ohälsa och posttraumatisk stress.

Läs rapporten
"Kartläggning av forskning
om pornografins inverkan
på barn och unga" (pdf) på
barnombudsmannen.se.

Unga kommer ofta i kontakt med porr. 2021 rapporterade runt 90 procent av pojkarna och 60 procent av flickorna som gick sista året på gymnasiet att de någon gång tittat på porr. Andelen som tittar ofta sjunker något över tid, liksom andelen som aldrig tittar på porr ökar något, men 2019 var det fortfarande 26 procent av pojkarna som tittade flera gånger i veckan. Bland flickor var det bara 3 procent som tittade flera gånger i veckan. 73 procent av flickorna tittade aldrig på porr, jämfört med 44 procent av pojkarna. Porr är alltså en del av barn och ungas vardag, särskilt bland pojkar, och påverkar ideal och förväntningar på roller, makt och sexualitet.

Pojkar har generellt mer positiva attityder till porr, anser det underhållande och inspirerande och tycker att porr bör vara lättillgänglig och kan stimulera sexlivet. Flickor är oftare för begränsning eller förbud av porr, upplever den som kvinnoförnedrande, och tror att det leder till ökade sexuella övergrepp mot barn. En minoritet anser att porr är ett bra sätt att lära sig om sex. Ungdomar som inte identifierar sig som pojkar eller flickor har attityder någonstans mellan pojkars och flickors, exempelvis är de mer positiva till att begränsa porr men upplever den också som kvinnoförnedrande. Många unga kan reflektera kring porr och kan samtidigt uppleva den som upphetsande och kritiskt

reflektera kring innehållet. De uttrycker också ett behov av att tala om porr med andra och spegla sin verklighetsbild.

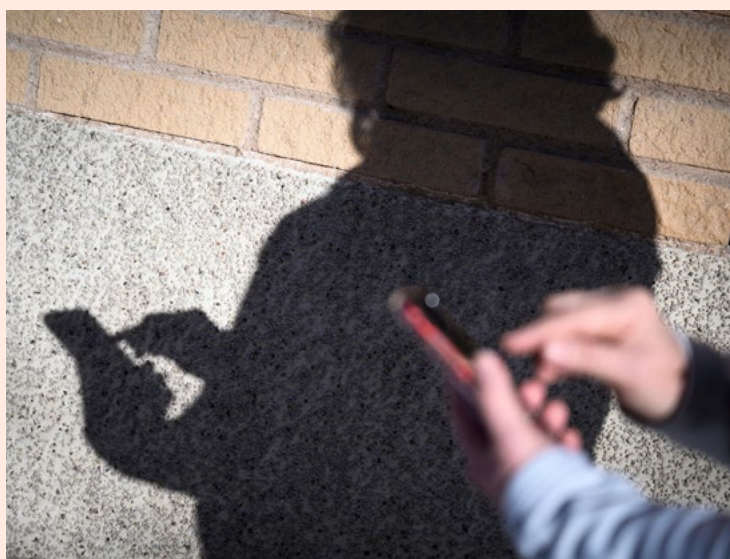
Kyrkan kan vara en plats för konstruktiva och informerade samtal kring porr och kring samtycke, könsroller, kroppslig integritet och omsorg i sexuella relationer.

Digital utsatthet

Sexuellt våld förutsätter inte fysisk närhet utan kan också ske på distans. Ett alltmer uppmärksammat forum för sexuellt våld är digitala kanaler, från sociala medier till mejl och chattar, där verbala kränkningar och hot helt eller delvis kan ha sexuella anspelningar och alltså utgöra sexuella övergrepp. Digitalt sexuella övergrepp kan också vara att utan samtycke skicka sexuella bilder (exempelvis "dick-pics") eller att be om eller kräva att den utsatta skickar bilder av sig själv naken eller i sexuella situationer. 41 procent av flickorna och 12 procent av pojkarna uppger att de någon gång känt sig övertalade, pressade eller tvingade när de haft sex på nätet med en person de lärt känna på nätet. Digitalt sexuellt våld kan också vara att kontakta någon digitalt, skriva ut privat information, dela privata bilder eller ryktesspridning.

Studien [Unga, sex och internet efter #metoo](#) visade 2021 att 37

procent av ungdomarna någon gång skickat en avklädd bild, och att

av dem var det 4 procent som gjort det efter att ha blivit hotad eller tvingad. Av dem som skickat avklädda bilder var det markant fler som hade någon form av psykisk ohälsa, till exempel ångest eller depression.

Mekanismerna i digitalt sexuellt våld är desamma som i fysiska rum: det underlättas av maktförhållanden, beroenden, och strukturell gränslöshet. Insyn, närvaro av andra trygga vuxna och tydliga gränser för acceptabla beteenden förebygger utsatthet.

Våld och kränkande jargonger i digitala rum riskerar att följa med in i fysiska rum och tvärt om, att gränslöshet och andra riskfaktorer i fysiska rum kan möjliggöra sexuellt våld i digitala rum där insyn utifrån saknas. I Unga, sex och internet efter #metoo uttryckte 26 procent att en vuxen kontaktat dem i sexuellt syfte. Vanligast var detta bland flickor och de som uppgav att varken pojke eller flicka passade deras identitet.

"Grupper som ofta utsätts i fysiska rum är också extra utsatta i digitala rum."

Grupper som ofta utsätts i fysiska rum är också extra utsatta i digitala rum. Unga är en extra utsatt grupp också eftersom en stor del av deras sociala liv utspelar sig på digitala forum. Vuxna behöver visa lika stort intresse för barns och ungas liv på nätet som för deras liv utanför nätet. Det är mycket viktigt att vara medveten om digitala kanaler inom ungdomsverksamheten, såsom gruppchattar för konfirmandgrupper och liknande, och att som vuxen vara närvarande, ha insyn i eller som lägsta nivå tala med de unga om vad som händer i dessa kanaler.

Manipulation och grooming

Grooming är ett sätt att förklara hur en vuxen person bygger upp en relation, vanligtvis till ett barn, med syfte att kontakten ska övergå i sexuella handlingar, bilder och ord. Denna form av manipulation sker i digitala och i fysiska rum. Grooming är ett sätt att långsamt förskjuta gränserna, så att det som i början av relationen var otänkbart, blir

möjligt. Den långsamma flytten av gränser gör att den som utsätts kan ha svårt att förstå att det är ett övergrepp som sker.

Om det finns en maktasymmetri, som i relationen vuxen och barn eller anställd och hjälpsökande församlingsmedlem, kan det bli ännu svårare att söka hjälp eller prata om det som hänt, än i andra sammanhang. I grooming byggs en tillit upp. Den med mer makt kanske hjälper den som sedan blir utsatt på något sätt, så att det finns hållhakar och en relation som också värderas högt av den som utsätts. Betalning i form av pengar eller materiella saker kan också vara en del av manipulationen.

Makt som riskfaktor

Forskning visar att sexuellt våld handlar om dominans och makt, snarare än sexualitet. När en relation rymmer en ojämlikhet i makt ökar risken för övergrepp. En sådan maktasymmetri kan uppstå på många sätt. Det kan handla om att den ena är formellt överordnad, har ett övertag på grund av sådant som ålder, inflytande och popularitet eller att en person sökt hjälp av en annan.

Formell över- och underordning, exempelvis mellan chef och anställd, innebär en uppenbar ojämlikhet där den överordnade kan använda uttalade eller underförstådda hot för att få sin vilja igenom. Det kan också finnas en rädsla för repressalier hos den underordnade som skapar en stor risk för utsatthet.

Detta problem finns också i Svenska kyrkan. Berättelserna i #vardeljus talar framför allt om män som kränker, men även kvinnor förekommer. Det finns en koppling till makt och position på det sätt att de anklagade ofta har en stark position i organisationen. De kan vara präster, själavårdare eller vaktmästare. De är ofta etablerade och omtyckta personer. Det kan också vara någon som skjutsar hem ungdomar eller på annat sätt har en formellt överordnad position.

"När en relation rymmer en ojämlikhet i makt ökar risken för övergrepp."

Ett nyckelord för definitionen av sexuella övergrepp är att handlingen är ovälkommen. Ju mer relationen präglas av maktasymmetri och beroende, desto större är risken att det blir otydligt när gränser överskrids och handlingar är ovälkomna.

När en person har sökt hjälp, i exempelvis själavård, finns en sårbarhet som ökar ojämlikheten i maktrelationen. Det kan göra det svårare att se vad som är kränkning och hur det hela har börjat. Om relationen blir långvarig kan det också vara svårare att ta sig ur den eftersom gränserna mellan vad som är professionellt och personligt har suddats ut. Flera berättelser i #vardeljus vittnar om denna ojämlika maktrelation. Övergreppen kan börja i en känslig situation med kommentarer om utseende. Beteendet eskalerar sedan till grövre och mer hotfulla handlingar, ibland våld:

"Det började med att jag skrev brev med mina frågor, därefter kom han och hälsade på. Han var pensionerad och jag hade känt honom hela mitt liv. Litade fullt på honom men han utnyttjade mig. Efter flera bra samtal började han allt oftare berätta om sin egen situation. Då främst relationen med sin hustru, och han sa att han behövde mig annars skulle han köra in i en bergvägg. Därför blev det många besök och jag kände mig fångad i en rävsax. Han behövde mycket kroppskontakt och en gång (minns inte hur många gånger saker hände, minns bara äckelkänslorna, lukten och vanmakten) kysste han mig och beskrev hur mycket jag betydde för honom."

(berättelse från #vardeljus)

En organisation utövar makt genom sin kultur och sin speciella struktur. En osund idoldyrkan av formella och informella ledare i en kyrka kan leda till att människors möjligheter att avslöja maktmissbruk minskar och en tystnadskultur kan öka. Om något eller någon av de flesta anses vara väldigt bra, kan det vara nästan omöjligt att hävda något annat.

Tillit som riskfaktor

Mänskliga relationer bygger på tillit och samtidigt någon form av makt. Makt är i sig själv etiskt neutral men medför möjlighet till både gott och ont. Varje människa är utlämnad till andra människor och alla har ansvar för hur möten och relationer med andra blir.

Asymmetrisk makt, alltså att en person har mer makt än en annan, skapar risker för att sexuellt våld utövas. När makt skapas eller förstärks av den tillit som kan finnas till en viss position eller person, går det att tala om att den personen kan utöva tillitsmakt. I kristna sammanhang förstärks graden av tillitsmakt när en person utger sig tala med en auktoritet given av Gud.

"(...) Med sitt varma sätt, sitt sätt att se människor, sitt engagemang för sin kyrka och församling och för sin integritet blev han snart en älskad präst. Han samlade som sagt människor omkring sig som själva uttryckte att de ville vara nära honom och jag kunde nästan uppleva med tiden att det blev som en tävling om vem som kunde vara närmast, vem som fick ta del mest av hans liv. Det utvecklades som en personkult runt prästen. Det kretsade många kvinnor runt honom, i alla åldrar. Till historien hör att det rådde en kramkultur här som en kan stöta på ibland i kyrkan. Fysisk närhet var inget uppseendeväckande och ville en inte kramas kunde en riskera att anses lite annorlunda. (...) Bit för bit överträdde han mina gränser och bit för bit vidgades de. Han började dela porrbilder, skicka bilder på sig själv och sitt erigerade kön. Jag gjorde dock inte detsamma men sa inte heller ifrån. Tänkte på nåt sätt att jag får ta det onda med det goda. Jag får i alla fall stå närmast ledaren. (...)"

(berättelse från #vardeljus)

Att vi får tillit till en person kan ha att göra med position eller roll, som ålder, kön, kunskap, andlig auktoritet, vältalighet eller annat. Här är det

alltså flera maktstrukturer som samverkar. Den som innehar en andlig position uppfattas ofta som en som talar och handlar på både kyrkans och Guds vägnar och får därför stor tillit. Ju större tillit en person möts med, desto större makt har den personen över den andres liv och därför större ansvar för att inte missbruka makten. Det betyder att den som i församlingen eller verksamheten har hög status, behöver vara ännu mer varsam kring hur den positionen används. Makt ger möjligheter och det gäller att använda den makten till att få människor att växa, inte att bli kränkta.

Andlig auktoritet som riskfaktor

Svenska kyrkan har stort förtroende och den som söker hjälp här förväntar sig att finna stabila personer med ett professionellt förhållningssätt. Därför kan sexuellt våld i kyrkan bli ett dubbelt övergrepp. Kyrkan förväntas och ska vara en trygg plats.

Här finns också risken att människor med formell makt ges en andlig status som kan utnyttjas. Även sexuella relationer som inleds högst frivilligt och önskat kan bli komplicerade om parterna har mycket olika makt och inflytande. Sexuell kontakt mellan en auktoritetsperson som har en hjälparroll och den hjälpsökande kan efterlämna brusten tillit, djup besvikelse och skador i personlighetens utveckling, i självkänsla och i upplevelsen av sexuell identitet. Om förövaren har ett kyrkligt uppdrag kan det skada relationen och tilliten till kyrkan och kristna människor. Ytterst kan det bli svårt att tro på en kärleksfull Gud när den som företräder Gud uppträder kränkande och kärlekslöst.

Teologi som riskfaktor

Att män och kvinnor ses som mycket olika, det som kallas isärhållande av könsrollerna, är en del av stereotypa eller traditionella könsroller. Det lägger grunden för ojämställdhet och även för sexuella övergrepp (se [våldspyramiden](#) och avsnittet [Ojämlighet och ojämställdhet](#)). Om dessa könsroller dessutom beläggs med teologiska argument eller framställs som att dessa är Guds vilja, ökar risken för tvång, utnyttjande och ytterst övergrepp. Det kan leda till att det religiösa språket snarare blir en form av andligt våld, än leder till befrielse. Det gäller särskilt om snäva normer kopplas samman med en bild av Gud som en dömande och straffande Gud, där Gud blir någon att vara rädd för, eller en syn på människan att hon ska finna sig, acceptera auktoriteter och göra som hon blir tillsagd.

Ett exempel är att kvinnor och flickor i kristen tradition inte sällan har givits snäva könsroller som antingen "horan/fresterskan" eller "madonnan/jungfrun". Sådant gör det ännu svårare att våga prata om ovälkomna beteenden eller övergrepp. En kvinna som blir utsatt i en miljö där dessa stereotyper finns, kan förbli tyst eftersom hon är rädd för att själv skuldbeläggas för att vara en "hora/fresterska". De här stereotyperna lever tyvärr fortfarande kvar i vårt samhälle.

Kyrkan bör aktivt motverka stereotyper och arbeta för en inkluderande och jämställd teologisk tolkning.

Läs mer om hur du gör det i kapitlet Främjande arbete för att skapa trygga grupper och arbetsplatser.

Konsekvenser av utsatthet

Att bli utsatt för sexuellt våld innebär ofta ett trauma, och kan få långtgående konsekvenser både för den som utsätts och för de som finns runt om. Därför blir omhändertagandet efteråt mycket viktigt för att bearbeta upplevelserna och läka.

Spridning av digitala bilder gör att övergreppet aldrig får ett slut för den som utsätts och blir oerhört svårt att bearbeta, så länge detta pågår. Därför är det viktigt att sexuellt exploaterande bilder eller filmer tas ner från nätet. Ecpat Sverige kan hjälpa till med att ta ned bilder och filmer från nätet.

Sexuellt våld leder ibland till fysiska skador och ofta till omfattande psykiska konsekvenser. I det akuta läget, under och strax efter övergreppet, sker oftast en akut stressreaktion. Den kan ta sig många olika uttryck, från ilska till gråt till att bli helt paralyserad. I det obearbetade traumat, kan detta ske även långt senare. Att vara traumatiserad och ha posttraumatisk stress innebär bland annat att det är svårt att avgöra om det är pågående eller om det är något som är avslutat. Det innebär att traumat kan orsaka fysisk smärta, ilska, gråt eller paralysering långt senare.

Vilka konsekvenser övergrepp får varierar mycket mellan individer. En viktig faktor är individens resiliens, alltså förmåga att hantera och

bearbeta svåra upplevelser. En god grund i livet, både socialt, fysiskt och psykiskt, ökar resiliensen, en generell utsatthet minskar den. Övergrepp får alltså störst konsekvenser för människor som redan lever i utsatta situationer.

En annan viktig faktor för konsekvenserna är hur de bearbetas. Eftersom den akuta reaktionen kan variera så mycket är det viktigt att en utomstående inte bemöter en utsatt utifrån hur hen beter sig, utan litar på berättelsen.

"En annan viktig faktor för konsekvenserna är hur de bearbetas."

Om den som blir utsatt blir trodd och bemött med kärlek och respekt ökar möjligheterna att bearbeta traumatiska upplevelser. Att inte bli trodd eller sedd kan däremot leda till fler och fördjupade trauman. Det gäller även den som inte berättar. Om sexualiteten är tabubelagd, som inom vissa kontexter med hederskultur, eller där teologi och trosföreställningar skambelägger sexuella handlingar, ökar tröskeln för att berätta. Sexuellt våld i kyrkans kontext ibland sker ibland sammanflätat med andliga övergrepp. Med det menas att teologi, tro eller religiös auktoritet används för att kunna utöva makt över och våld mot en annan människa. Då är det särskilt viktigt att inte lägga skam eller skuld för det som skett på den som utsatts för våld.

Läs artikeln "Brottet som urholkar hälsan" på kunskapsbanken.nck.uu.se.

På längre sikt kan ett trauma orsakat av sexuellt våld sätta djupa spår. [Följder av sexuella övergrepp](#) kan vara exempelvis svårigheter med att känna tillit eller att sätta gränser, problem med relationer

och sexualitet, skuld och skamkänslor, vrede och sorg. Det kan också resultera i självhat och göra att den utsatta väljer att tillgodose andras behov i stället för sina egna. En följd för vissa personer som varit utsatta för sexuellt våld kan bli att de utmanar sina och andras gränser på ett sätt som i sin tur innebär att de blir förövare. Denna gränslöshet är farlig men går att behandla och det finns vård att söka för dessa tankar och begär.

För personer som varit utsatta för våldtäkt och andra grova övergrepp är posttraumatiskt stresssymptom (PTSD) vanligt förekommande. De är också överrepresenterade bland personer med depression, olika ångestsyndrom och missbruk, ätstörningar och andra självdestruktiva beteenden. Det finns tecken på att erfarenheter av sexuella övergrepp är starkt överrepresenterat bland patienter inom psykiatri. Många som varit utsatta för övergrepp behöver långvarig både medicinsk och psykoterapeutisk behandling, vilket förutom lidandet medför betydande ekonomiska konsekvenser för den drabbade och för samhället.

Berättelserna i #vardeljus vittnar om att upplevelserna av sexuellt våld inte glöms bort, utan finns med under lång tid. Många av berättelserna är detaljerade. Mycket talar för att bearbetningen pågår under hela livet, men att förhållningssättet kan ändras. Sexuellt våld sätter spår som är djupa och finns kvar.

Samtidigt är det viktigt att veta att vissa inte reagerar lika starkt eller får långvariga konsekvenser. De utsattas reaktioner är inte kriterium för hur trovärdiga deras berättelser om övergrepp är.

Många har svårt att sätta ord på sina upplevelser av sexuellt våld. För män kan detta vara särskilt utmanande, eftersom de inte passar in i bilden av ett "offer" och därför utsätts för mer stigmatisering och misstro. Det gör att män som utsätts ofta har svårare att söka hjälp och stöd eller att polisanmäla brottet.

Även att utsättas för våld i våldspyramidens lägre nivåer får konsekvenser både för individer och grupper. Individer som utsätts för våld anpassar sitt liv efter denna utsatthet och lär sig strategier för att möta och hantera utsattheten i vardagen och för att undvika våld. Utsatthet för våld begränsar alltså vardagen för den som utsätts eller riskerar utsättas genom att tvinga fram vaksamhet och anpassningsstrategier. För den som tillhör en särskilt utsatt grupp kan denna vaksamhet finnas, oavsett om individen själv har utsatts eller inte. Det räcker med vetskapen om riskerna, för att anpassningen ska ske.

Läs om skam på
svenskakyrkan.se.

Konsekvenser av sexuella övergrepp för församlingen

När sexuella övergrepp begås i kyrkan drabbas inte bara individer. I församlingar, liksom i andra organisationer, finns det relationer överallt. Gemenskaper eller grupper kan slås sönder på flera olika nivåer. Bilden av vilka rättigheter och skyldigheter människor har gentemot varandra skadas. Värderingssystemet slås sönder och det kan bli oklart vilka normer och värderingar som gäller. Den personliga tilliten och viljan att vara tillsammans minskar.

Våld kan finnas i alla sociala sammanhang och relationer. När sexuellt våld har skett i församlingsmiljö kan det vara så att alla parter fortsatt finns kvar i församlingens verksamhet eller på arbetsplatsen – till exempel som deltagare i grupper eller aktiviteter, som anställd eller som besökare på gudstjänster. De direkta erfarenheterna av våld bärs av den som utsatts, men effekterna sprids till omgivningen, oavsett om den känner till våldet eller inte.

"Jag hade hört rykten att något hade hänt. Det kändes i väggarna att något var fel. De som var med då bar på skam och skuld. Jag försökte prata med min chef för att se var landminorna låg. Det var så tydligt ibland att vissa saker talar man inte om. Men jag visste inte vilka. Det visade sig att alla som var anställda när detta hände blev tvingade till tystnad av kyrkorådet. Ingen fick prata om det. Ingen fick hjälp. Ingen fick bearbeta. Alla ska bära detta varje dag, låtsas som om det inte hänt."

(berättelse från #vardeljus)

En hierarkisk miljö som förstärks med hjälp av exempelvis jargong eller teologi, bidrar till större risker för utsatthet. Den hierarkiska ordningen används då för att kränka individer eller grupper. Våld är alltid respektlöst, ojämlikt och sker i en maktstruktur. I ett ojämnt och ojämlikt sammanhang finns det en större acceptans kring sexuella trakasserier, övergrepp och våldtäkt. Ojämlighet i en miljö som kyrkan, kan i sin tur både bekräftas och förstärkas av sexuellt våld. I synnerhet om övergreppen tystas ner eller inte tas på allvar.

2.

KAPITEL 2:

Teologisk *reflektion* om sexuella övergrepp

- ✓ Kristen människosyn
- ✓ Sexualitet och makt
- ✓ Sexuellt våld i Bibeln
- ✓ Skuld och skam
- ✓ Förlåtelse och försoning
- ✓ Offer och förövare
- ✓ Från samtycke till ömsesidig njutning

Kristen människosyn

En kristen människosyn utgår från alla människors fulla och lika värde och värdighet. Varje människa är älskad av Gud och är skapad till Guds avbild. Ett centrum är kärleken till vår medmänniska, bland annat sammanfattad i den gyllene regeln att handla mot andra som vi vill bli behandlade själva (Matt 7:12) och Jesus uppmaning att älska vår nästa som oss själva (Matt 22:34–40). I Jesus möter vi Guds kärlek. Han uppmärksammar och inkluderar människor, inte minst de som andra såg ned på eller som befann sig i utsatta sammanhang. Jesus säger att det vi gör mot någon av de minsta som är hans syskon, det har vi gjort mot honom själv (Matt 25:35–45). En poäng i kristen tro är att Gud blir människa. När en människa kränks, då kränks Gud själv. Barn har en särskilt viktig plats i Jesus undervisning och i kristen tro.

Även om kristen människosyn framhåller att alla människor är lika mycket värda har det inte alltid sett ut så i praktiken. Kyrkan har sällan omfattat en jämlik syn på mäns och kvinnors sexualitet eller på samkönad sexualitet. Ofta har kyrkan accepterat och bidragit till samhällets maktstrukturer. Genom historien finns många exempel på hur bibeltolkning och teologi har underbyggt ojämlika könsroller och osynliggjort övergrepp och våld.

Varje människa har fått en fri vilja och kan agera utifrån egen drivkraft. Med friheten följer också ansvaret gentemot andra. Människan har fått i uppgift av Gud att leva i kärlek till sina medmänniskor och skapelsen. En kristen människosyn beskriver att människan både omfattar mörker och ljus och det finns en risk att vi med vårt mörker skadar andra människor, oss själva eller Guds skapelse.

Läs om kristen människosyn på
svenskakyrkan.se.

Sexualitet och makt

Sexualiteten är en gåva från Gud som kan uttrycka och bekräfta både samhörighet och längtan. Sveriges kristna råd skriver om sexualiteten i dokumentet [Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer](#):

"Sexualiteten är grunden för människosläktets fortlevnad, men den hör också samman med gemenskap, närhet och värme, lust och njutning. I den ömsesidiga sexualiteten kan vi människor få uppleva något av det allra största livet har att ge."

Från dokumentet *Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer*

Sexualitet är sammankopplad med makt. Det handlar om positiv makt över sin egen kropp och att få definiera sin sexualitet. Men det handlar också om negativ makt som leder till att andra människors gränser överskrids. Det finns alltför många erfarenheter av att en persons maktutövande över en annan sker med sexualitetens ord och uttryck. Det är en destruktiv sida av sex, som tar sig olika uttryck mellan människor och i samhället. Detta är något som berättelserna från #metoo och Svenska kyrkans eget upprop #vardeljus visar, där tusentals vittnar om erfarenheter av sexuella övergrepp.

"Det finns alltför många erfarenheter av att en persons maktutövande över en annan sker med sexualitetens ord och uttryck."

Medvetenheten om att makt och sex kan missbrukas leder till att många kvinnor och många unga lär sig att vara vaksamma i kontakten med andra. Det kan leda till att längtan och lust övergår till rädsla och till att känslor stängs av.

I Bibeln finns många berättelser om sexuella praktiker. Där finns Höga visan med poetisk längtan och sensuella skildringar. Men i Bibeln finns också berättelser om våldtäkter, förbud och månggifte. Bibelns texter behöver alltid tolkas och läsas med medvetenhet om att de skrivits i en viss tid. Svenska kyrkans grundläggande hållning är att människor har rätt att bestämma över sin kropp och sitt liv. Tolkningar av sexualitet och sexuella praktiker i Bibeln bör läsas i ljuset av kärleksbudskapet, med samtycke och respekt i fokus.

Läs om kristen tro och sexualitet
på svenskakyrkan.se.

Sexuellt våld i Bibeln

Bibelns texter är på många sätt ojämställda och heteronormativa. De innehåller också en del sexuellt våld. Kvinnor blir inte sällan kallade skökor, synderskor och liknande som har att göra med sexuella tabun. Det finns texter som uttryckligen uppmanar kvinnor att underordna sig män, till exempel Kol. 3:18 eller

Ef. 5:24. I de bibliska texterna förutsätts ofta ojämställdhet och heteronormativitet. Kvinnors perspektiv blir sällan synliga eller uttalade. Icke-binära och transpersoner är ännu mer osynliga än kvinnor och flickor.

"I de bibliska texterna förutsätts ofta ojämställdhet"

Bibeltolkingar har genom historien både värnat kärleksfulla relationer och motiverat förtryck, diskriminering och till och med sexuellt våld. Många har menat sig ha stöd i både bibeltexter och traditionen att kvinnor ska vara underordnade. Bibeln behöver därför tolkas på ett ansvarsfullt sätt. Först när vi är uppmärksamma på ojämställdheten i både Bibeln och samhället kan den bibelläsning vi gör bidra till befrielse från förtryck och till jämställda och inkluderande verksamheter och rum i kyrkan.

En nyckel till en mer jämställd och inkluderande tolkning är det vi lär oss av det Jesus sa, gjorde och visade. När Jesus undervisar uppmanar han inte till kvinnors underordning. Han lyfter tvärtom fram kvinnor och han visar att barn räknas och värderas högt i Guds rike. Man får samtidigt komma ihåg att Jesus levde och var verksam i ett patriarkalt samhällssystem, där könsmaktsordningen var tydlig och accepterad, liksom den fortfarande är i många sammanhang i vår tid.

Det finns bibelberättelser som skildrar otäcka övergrepp, våldtäkter, barnäktenskap och det vi idag skulle kalla trafficking. Ett par exempel är när Tamar blir våldtagen av sin egen bror (1 Sam 13) och när en flicka utan namn gruppvåldtas till döds av en grupp män och sedan styckas

av sin egen make (Dom 19). Varför finns de här texterna i Bibeln? Betyder det att Gud tycker att det som händer med kvinnorna är rätt? Ett svar är att Bibeln berättar om hela människan. Och i människans liv finns det också mycket svårt. Många av oss bär erfarenheter av psykiskt och fysiskt våld. Om de erfarenheterna av vad det innebär att vara människa skulle strykas ur Bibeln skulle det innebära att blunda för dem.

När våld eller förtryck gestaltas i en text betyder det inte att Gud står på förövarens sida. En fråga vi kan ställa oss i mötet med svåra och våldsamma bibeltexter är var vi tror att Jesus skulle befinna sig i den här berättelsen? Vem tror vi att Jesus skulle solidarisera sig med? Vem tror vi att han skulle se och lyfta fram? Korset kan ge oss en nyckel. På korset lider Jesus tillsammans med var och en som lider och med var och en av oss när vi har det som svårast eller är utsatta för våld och kränkningar. Jesus står på den utsattas sida, vilket också är kyrkans uppdrag.

Det finns flera exempel på kvinnor i Bibeln som utsätts för våld och förtryck eller förvandlas till bifigurer i texterna. Men kvinnor i Bibeln är också ledare, apostlar och predikanter. De följer Jesus och är viktiga i den tidiga kyrkan. Några exempel är kvinnorna som följer Jesus på hans vandringar (Luk 8:1–3) eller Lydia som var en av de tidiga kristna (Apg 16:13–15). Många av Bibelns karaktärer bryter samhällets normer för kvinnligt och manligt. Vi bör i vår tolkning inte fortsätta att osynliggöra och sexualisera kvinnor och transpersoner genom att se dem som offer, våp, synderskor eller att inte se dem alls.

Läs om att tolka och använda Bibeln på svenskakyrkan.se.

Läs om feministisk bibel-tolkning och teologi på svenskakyrkan.se.

Skuld och skam

Att vara människa är också att möta skuld och skam. Dessa blandas ofta ihop, men är olika saker. Skuld är kopplat till att handlat fel och skam är kopplat till upplevelsen att vara fel. Skulden är den enskildes insikt om att hen gjort något fel, men skammen är social. Skam är en sorts blygsel över att andra ska veta vad man gjort eller varit med om. Man brukar säga att skuld kan förlåtas och skam kan bearbetas.

Det är inte ovanligt att den som utsatts för ett övergrepp känner skam. Den som utsatts för ett övergrepp behöver hjälp att se att skulden ligger hos förövaren för att kunna bearbeta och släppa en eventuell skam. Förövaren kan i sin tur behöva hjälp att stå ut med sin skam för att våga eller orka få insikt om sin skuld.

"Det finns även en skillnad mellan verklig skuld och skuldkänslor"

Det finns även en skillnad mellan verklig skuld och skuldkänslor. Vad som är vad kan behöva redas ut, kanske med hjälp av en själavårdare eller annan samtalspartner.

Skuldkänslor kan låsa människors utveckling och bidra till att vi upplever oss sitta fast. Men skuldkänslor kan också vara ett steg mot befrielse, att

vi tar ansvar för en skada vi åsamkat oss själva, någon annan eller skapelsen. Förmågan att känna skuld är början på en process som kan leda till förlåtelse. Vi kan be om förlåtelse, gottgöra och kanske ställa till rätta. När det kommer till sexuella övergrepp är situationen ofta komplicerad och personen som blivit utsatt vill eventuellt inte ha kontakt med förövaren eller bli gottgjord. Det behöver respekteras.

Läs om skuld och skam
på svenskakyrkan.se.

Förlåtelse och försoning

I kristen tradition är både förlåtelse och försoning centrala begrepp. Det är starka begrepp som handlar om att laga det som är brustet. I samband med situationer om sexuellt våld kan detta dock bli problematiskt.

I kristna sammanhang framhävs Jesus undervisning om att inte döma. I Matteusevangeliet 7:1 står det: "Döm inte, så blir ni inte dömda. Ty med den dom som ni dömer med skall ni dömas, och med det mått som ni mäter med skall det mätas upp åt er." Detta är inte detsamma som att släta över och bortse från det som skett och som skadat mellanmänskliga relationer. Jesus ord visar en etisk grundhållning: att inte kräva mer av någon annan än en kräver av sig själv.

I dokumentet [Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer](#) går att läsa:

"Jesus Kristus tar parti för den utsatte, den som är i underläge. Som Kristi efterföljare bör vi göra detsamma. Det får naturligtvis konsekvenser också på det här området. Människor som utsatts för övergrepp i kyrkliga miljöer har ibland fått uppleva att de tystats ner när de velat berätta om vad som hänt. Ingen har velat lyssna. Denna misstro eller ovilja har i sig inneburit ännu ett övergrepp. Inte sällan har någon utifrån en maktposition försökt ålägga dem som blivit utsatta att förlåta och glömma. Kyrkorna har många gånger inte tagit den utsattes parti."

Från dokumentet Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer.

"Möjligheterna att be om förlåtelse, att bli förlåten eller att förlåta är värdefulla gåvor till oss människor. Men att tvinga någon att förlåta eller att använda förlåtelsen som ett verktyg i maktens händer är orimliga och felaktiga sätt att bruka dessa gåvor. Vid sexuella övergrepp, som rör så känsliga delar av människans liv, är förlåtelse och försoning människor emellan inte alltid möjlig på kort sikt. Ska den som utsatts för sexuella övergrepp kunna förlåta handlar det i regel om en process över lång tid."

Från dokumentet Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer.

Att tvinga eller pressa någon att förlåta är att använda förlåtelsen felaktigt och kan bli ytterligare ett övergrepp som skapar ännu mer skada. [Kyrkoledare från olika kyrkor och samfund i Sverige skrev 2019 i ett gemensamt uttalande:](#)

"i de kyrkliga metoo-upproppen vittnade många om en ursäktande inställning till förövare med grund i kristen förlåtelse. Ett sådant bemötande förminskar övergreppet och förringar ofta helt den utsattas behov av upprättelse. Det innebär också en ökad risk att övergrepp sker igen."

Det kan vara möjligt att nå till försoning utan förlåtelse. Ett exempel kan man se i Sydafrika där de utsatta tvingas leva vidare sida vid sida med förövarna. Det betyder inte att apartheidpolitikens kränkningar och grymheter är förlåtna. Försoning förutsätter inte den andres erkännande utan handlar om att den eller de som drabbats kan acceptera att det som hänt har hänt och ändå gå vidare med livet. Att försonas är inte detsamma som att förlåta. Det handlar närmast om att acceptera. Den som förlorat sina närmaste i nazismens förintelseläger

kan försona sig med detta men kan inte avkrävas att förlåta dem som åstadkommit anhörigas död.

Men återigen, den som har utsatts för övergrepp kan aldrig förväntas eller avkrävas att söka försoning. Inte heller kan någon annan förvänta sig att människor "försonas" på ett ytligt plan, genom att problem och övergrepp sopas under mattan utan att verklig upprättelse har skett.

Läs om försoning på
svenskakyrkan.se.

Offer och förövare

I samband med sexuella övergrepp ses och benämns ofta den som blivit utsatt som ett offer. Det kan leda fel att tala om den som är utsatt som offer, eftersom offertanken i kristen förkunnelse kan ha en positiv laddning: att offra sig för någons skull, att leva uppoffrande för någon eller för något som man uppfattar som en livsuppgift och ett uppdrag.

"Det kan finnas stigma kring den som benämns som ett offer, att det är en person som inte har kontroll över sitt liv."

Men den som utsatts för kränkning ska inte förväntas tolka erfarenheten som offer positivt, lika lite som personen ska förväntas förlåta förövaren. Därför bör man undvika att tala om offer när det gäller den som är utsatt för sexuella övergrepp.

Den som utsatts för sexuella övergrepp behöver omsorg och sympati. Detta är inte detsamma som att sakna egenmakt och

integritet. Det kan finnas stigma kring den som benämns som ett offer, att det är en person som inte har kontroll över sitt liv. Här är det viktigt att minnas att alla kan bli utsatta för sexuellt våld, oavsett sådant som kön, maktposition eller yrkesroll. Bilden av offret som hjälplös kan vara helt felaktig. Det kan finnas en risk att den som utsatts för kränkning gör upplevelsen av att vara utsatt till en del av sin identitet och fastnar i denna roll om hen inte kan få stöd att komma vidare i detta.

Det finns situationer där förövaren själv är offer för omständigheter i sitt eget liv och själv har utsatts för övergrepp. Detta ursäktar inte att förövaren själv kränker andra. I kristen människosyn har en människa ansvar för sina handlingar. Där en verklig och erkänd skuld finns kan förlåtelse bli aktuell. Det kan vara möjligt att förstå en människa utan att berättiga hens handlingar, eller frånta ansvar. Att låta en människa slippa ta ansvar för sina handlingar förminskar den personen.

Från samtycke till ömsesidig njutning

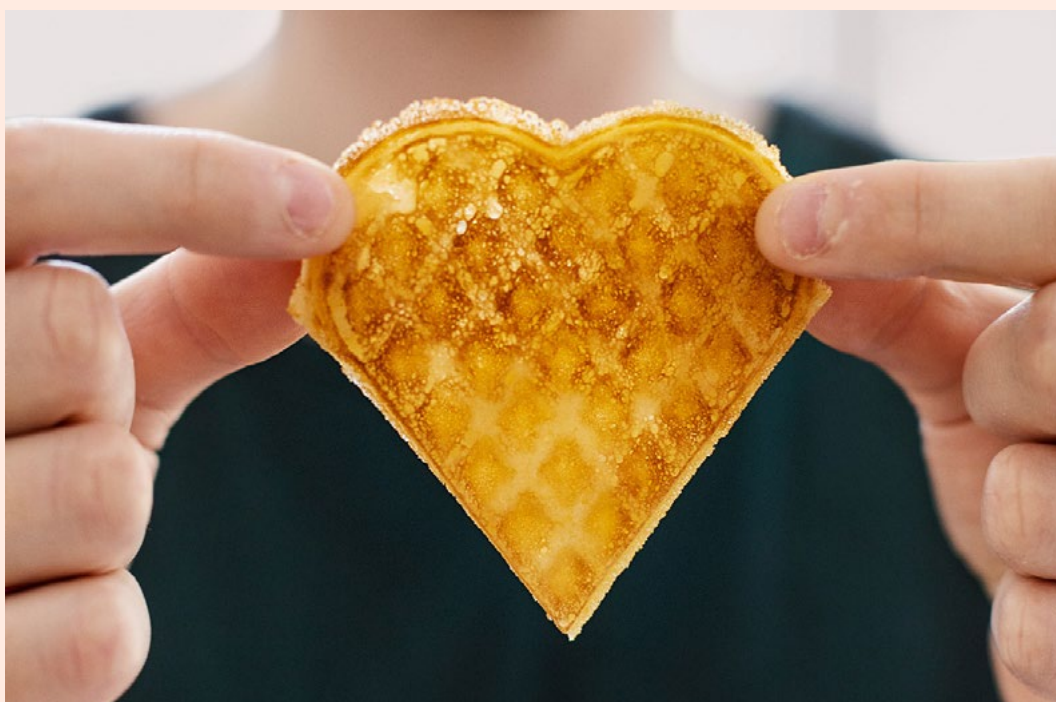
Reformatorn Martin Luther vände sig bort från klosterlivet till att bejaka det liv som de flesta levde och såg att kropp och ande hörde ihop och att sexualiteten var ett sätt att uttrycka samhörighet och längtan. Luthers syn på kvinnor och mäns uppgifter var utan tvekan hierarkisk, men hans syn på att ett par i ett äktenskap var kompanjoner med ömsesidigt ansvar och tillit har gemensamma drag med ett ideal i vår tid kring jämställdhet och samtycke i relationer. Ett sådant ideal idag kan handla om att människor har ansvar för sina relationer och sina gemensamma liv och därmed också för att sexualiteten värnar alla inblandade. Den får därmed aldrig användas som ett destruktivt maktmedel som överskrider någon annan människas gränser.

Det finns ingen särskild etik som gäller just sexuella relationer. Samma sak gäller i alla mänskliga relationer och kontakter, nämligen det som Jesus uttrycker i den gyllene regeln: "Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem" (Matt 7:12). Vi uppmanas att behandla varje annan människa så som vi själva vill bli behandlade. Jesus säger också att de viktigaste buden är att älska Gud

och att älska varje människa du möter, som du älskar dig själv. Detta är det som kallas "det dubbla kärleksbudet" (Matt 22:34–40). I relation till sexuella relationer pekar kärleksbudet mot att ingen får sätta sina egna begär framför en annan människas välmående eller vilja. Det innebär att varje möte, varje mänsklig kontakt, ska präglas av ömsesidighet och respekt.

Samtycke i sexuella relationer är därmed självklart enligt kristen tro, vid sidan av att samtycke är en lägstanivå för att det som sker är lagligt enligt samhället. Men en kristen ambition bör vara högre än så. Med utgångspunkt i varje människas inneboende helighet, i den gyllene regeln och i det dubbla kärleksbudet bör vi sträva efter ömsesidig njutning i all beröring, intimitet och sexuella relationer.

"I relation till sexuella relationer pekar kärleksbudet mot att ingen får sätta sina egna begär framför en annan människas välmående eller vilja."

3.

KAPITEL 3:

Främjande arbete för att skapa *trygga* grupper och arbetsplatser

- ✓ Ansvar för att främja trygghet
- ✓ Kunskap för trygga grupper
- ✓ Bli medveten om makt och hierarki
- ✓ Bli medveten om religiöst språk och gudsbilder
- ✓ Granska era normer
- ✓ Förändra skadliga maskulinitetsnormer
- ✓ Ge möjlighet att påpeka brister och risker
- ✓ Barn och ungdomsverksamheten
- ✓ Vuxengrupper

Ansvar för att främja trygghet

Det här kapitlet riktar sig till stor del till dig som har arbetsgivaransvar. Arbetsgivare ska arbeta främjande enligt både diskrimineringslagen och arbetsmiljölagen. Men här finns också mycket för dig som är ledare eller ansvarig för verksamheter, utan chefs- eller arbetsgivaransvar.

Arbetet för att motverka sexuella övergrepp delas i denna vägledning in i tre delar:

- det främjande arbetet som behöver pågå kontinuerligt utan förekommen anledning
- det förebyggande arbetet som utgår från var riskerna finns och säkerställer att sexuella övergrepp inte sker i risksituationer
- det åtgärdande arbetet med uttalade rutiner för en situation då ett sexuellt övergrepp ändå skett.

De två första delarna underskattas ofta, men det främjande och förebyggande arbetet är oerhört viktigt för att undvika att sexuella övergrepp sker och att det åtgärdande arbetet ens ska behövas. Sexuella övergrepp upprepar sig ofta, vilket är en anledning att förhindra ytterligare övergrepp, där det finns sårbarhet.

Även om arbetsgivaren har det huvudsakliga ansvaret för arbetet, har alla ledare ett särskilt ansvar att säkerställa en trygg kultur i respektive verksamhet. Vidare är alla anställda skyldiga att följa policys och riktlinjer och har ett ansvar för den gemensamma arbetsmiljön.

Kapitlet inleds med generella kunskaper som du bör ha som ledare eller chef. Därefter följer avsnitt med specifik kunskap och metoder för att arbeta med barn- och ungdomsverksamhet samt vuxengrupper.

Du som är ledare eller chef har den viktiga uppgiften att bidra till en trygg gemenskap. Kyrkan och församlingen som sådan kan och bör fungera som motverkande kraft för ojämlikhet och våld. Människor som kommer till kyrkans verksamheter ska känna sig trygga i verksamheten, något som kan tyckas självklart. Utan ett aktivt och medvetet arbete

"Vi behöver säkerställa att vi inte bidrar till tystnadskultur..."

finns risk att sexuella övergrepp ändå sker i kyrkans regi.

För att skapa trygga verksamheter behövs inte bara kunskap om sexuellt våld och att trygga rutiner finns på plats. Det behövs också mod i självreflektion och i att tala om gränser och samtycke. Vi behöver säkerställa att vi inte bidrar till tystnadskultur som är vanligt i miljöer där sexuellt våld sker. Viktigt är också att förstå normaliseringsprocesser kring sexuellt våld och se sambandet mellan till exempel sexistiska jargonger och grovt våld.

Läs om normalisering i avsnittet om våldspyramiden.

Kunskap för trygga grupper

I det främjande arbetet ingår att du som ledare utbildar dig och lär dig om sexuella övergrepp och våld och att se sambandet mellan individuella och strukturella faktorer. Varje församling och respektive gruppverksamhet behöver vara tydlig med sitt avståndstagande från alla former av sexuella övergrepp och arbeta för att gemenskaperna är trygga. Målet är att varje människa ska mötas med respekt och värdighet. Sammanhang som en församling består av komplexa relationer och grupper. Det krävs uthållighet för att både bygga trygghet och reparera gemenskapen när sexuella övergrepp har förstört den.

Sexuella övergrepp handlar om makt och dominans. De kan ske överallt och av människor oavsett könsidentitet. Det finns samtidigt kopplingar till ojämställdhet och könsmaktsordningen, som ger män som grupp mer inflytande och fler fördelar än kvinnor som grupp. Därför behövs det bredare kunskap om hur ojämställdheten ser ut i församlingens verksamheter och arbetsplatser. Ojämställdhet riskerar att normalisera sexuella övergrepp. Var därför uppmärksam på både kvantitativ och kvalitativ jämställdhet.

Läs statistik kring jämställdhet på scb.se.

Bli medveten om makt och hierarki

Makt ger möjligheter och kommer med ansvar. Du behöver reflektera över hur du som chef eller ledare använder ditt ansvar och vilken position du har i församlingens hierarki. I denna hierarkiska ordning finns chefer och arbetsledare och i många grupper finns det anställda eller ideella ledare. Ordningen visar vem som har vilket ansvar och bidrar med tydlighet och trygghet.

"Bli medveten om hur både den formella och informella makten ser ut."

Bli medveten om hur både den formella och informella makten ser ut. En grupp kan vara segregerad genom att det finns uttalade eller outtalade maktrelationer som används på ett destruktivt sätt. Det kan handla om organisationsstruktur, formell och informell makt, och inte minst relationen mellan vuxna och barn. Det går inte alltid att förändra maktbalansen, men medvetenhet om att detta är en riskfaktor

är en bra motstrategi. Särskilt om medvetenheten kompletteras med tydliga rutiner för att skapa trygga miljöer.

Ett tips för konkreta och pedagogiska verktyg för att bli medveten om makt är boken "Verktysboken PraLin – praktiskt arbete för lika rättigheter i skolan" (2023) utgiven av Antidiskrimineringsbyråerna i Uppsala och Malmö.

Bli medveten om religiöst språk och gudsbilder

Det är viktigt att få syn på språk och gudsbilder eftersom detta både kan stärka och försvåra byggandet av en trygg gemenskap. Den gudsbild som förmedlas påverkar möjligheten till öppna samtal och hur människor upplever det som sker. En bild av en straffande och dömande Gud, skam- och skuldbeläggande av sexualitet och kropp samt en svartvit bild kring synd och renhet eller himmel och helvete kan skapa rädsla för Gud.

När snäva och stereotypa könsnormer eller gränslösa beteenden också beläggs med ett religiöst språk, riskerar kränkningar att förstärkas. Därför behöver församlingen reflektera över hur det religiösa språket ser ut och vad som hjälper och upprättar respektive förminskar människors identitet och erfarenheter.

Granska era normer

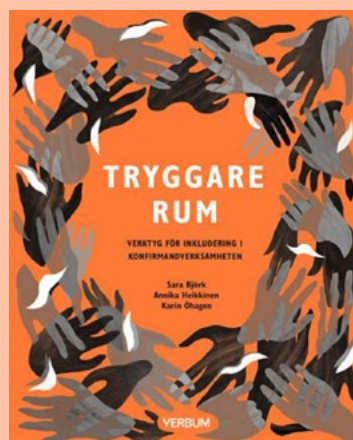
Att undersöka och arbeta för trygga gruppnormer är en viktig uppgift för dig som är ledare oavsett om du har arbetsgivaransvar eller ej. Leder du en grupp av något slag så behöver du undersöka normkulturen i den gruppen så att den inte är skadlig och en grogrund för kränkande och våldsamma beteenden.

Normer kan beskrivas som olika sorters sociala regler och beteenden som är både godkända och förväntade i olika sammanhang. Bryts de så sker någon form av sociala sanktioner eller konsekvenser som kan se olika ut. Det kan vara allt ifrån en känsla av att inte höra till gemenskapen, till att aktivt uteslutas och bli utsatt för olika former av våld.

Vissa normer finns nedskrivna som ordningsregler i omklädningsrummet, församlingsinstruktionen och verksamheters värdegrunder. Andra normer kan vara svåra att få syn på. Särskilt om du varit ledare för en grupp över tid och både är en del av skapandet och

Läs om normer i avsnittet Normer kan bära rangordning.

Använd gärna boken "Tryggare rum – verktyg för inkludering i konfirmandverksamheten" (2020) av Sara Björk och Annika Heikkinen för normkritiska verktyg.

upprätthållandet av gruppens normer och kanske även trivs i din roll och i miljön.

Här behöver du som ledare vara modig, lyssnande och självkritisk. Och ta hjälp av gruppen. Det är ett gemensamt arbete att skapa en god kultur genom att prata kring vilka normer som ska finnas på arbetsplatsen eller i gruppen. Särskilt nya gruppmedlemmar eller medarbetare brukar märka av de normer som finns. Genom att tillsammans granska de normer som finns i församlingen kan ni stärka det goda sociala klimatet och förändra de normer som gör att en del inte känner sig välkomna.

Förändra skadliga maskulinitetsnormer

Destruktiva maskulinitetsnormer är en angelägenhet för alla, eftersom det påverkar i alla miljöer. Att få syn på och förändra skadliga maskulinitetsnormer är en viktig del i ett främjande arbete och minskar risken för kränkande och våldsamt beteende. Så här kan destruktiva maskulinitetsnormer kännas igen och komma till uttryck i olika åldrar och nivåer:

- Ständig ansträngning – att ständigt anstränga sig för att visa sig tuff och stark.
- Känslomässig begränsning – att bli känslomässigt begränsad både inför sina egna och andras känslor exempelvis genom att framför allt ha tillgång till ilska.
- Heterosexism – ett kategoriskt nedvärderande, förakt eller undvikande av femininitet och homosexualitet.
- Social retsamhet – att ständigt klara av att reta andra killar och stå ut med att själv ständigt bli retad.

Maskulinitetsnormer bidrar också i sig till att män eller pojkar som utsätts för sexuella övergrepp inte berättar om det, eller att de inte blir trodda när de berättar.

Läs om kränkande maskulinitetsnormer i avsnittet Osunda maskulinitetsnormer ökar risken.

Ge möjlighet att påpeka brister och risker

Du som ledare kan visa vägen för en trygg gruppkultur, där det är möjligt att inte bara poängtera begränsande och skadliga normer utan också brister och risker i gemenskapen. Vittnesmålen från #vardelius berättar att personer som vittnat om sexuellt våld varit oroliga för att de själva ska få skulden för att ha förstört gemenskapen. Det betyder att det måste bli tydligt att det är välkommet att påpeka brister och risker, likväl som att berätta om sexuella övergrepp, trakasserier och våld.

Trestegsmetoden för att bryta tystnadskultur

Trestegsmetoden är ett konkret verktyg för att skapa tydlig kommunikation och bryta tystnadskultur. Den kan användas med både unga och vuxna. Genom metoden kan vi hålla samtal om normer, kön och makt vid liv och bidra till en trygg gruppmiljö. Metoden kan användas i både skrift och tal och belyser sexuellt våld i tidigt stadie på ett tydligt och informerande sätt. Trestegsmetoden består av tre steg som inte måste göras i en viss ordning. Poängen är att stegen ska anpassas till det som känns naturligt i situationen.

1. Namnge

Det är viktigt att du sätter ord på det som du vill belysa eller kritisera genom att namnge det. Det kan vara ett uttryck, en handling eller en icke-handling. Ett exempel är att i stället för att säga "sluta skämta på det där sättet" kan du säga "du skämtar om homosexuella".

2. Kritisera handlingen

Det är viktigt att kritiken riktar sig mot handlingen (eller icke-handlingen) och inte mot personen. Så i stället för att säga "du är en homofob" kan du säga "det är inte ok att vi skämtar om homosexuella i vår konfirmationsgrupp".

3. Säg vad du vill – ge en lösning

Ge en konstruktiv lösning på situationen. Det kan vara riktat direkt till en person eller till en mer allmän nivå. Det viktiga är att ge en trygg "väg ut" ur situationen. Här kan du till exempel säga "efter hbtqi-föreläsningen tycker jag att vi alla kan hjälpas åt att skämta på nya sätt som inte är på någon annans bekostnad".

Ett exempel på stegen i en annan ordning kunde vara att säga: "Jag hör att du använder ordet "... ". Jag upplever det inte alls som respektfullt att använda det uttrycket eftersom det har en historia av att användas som skällsord. Kan vi prata om vilka ord som är ok och gör att vi alla kan känna oss trygga? Jag har själv inte heller koll på alla begrepp."

Barn och ungdoms- verksamheten

Detta avsnitt handlar särskilt om att arbeta främjande med barn och unga och därmed motverka sexuella övergrepp. Mycket av det som tas upp i detta avsnitt kan även tillämpas på vuxengrupper i församlingen.

I kyrkans verksamheter finns många barn och unga. Om vuxna i kyrkans verksamhet är närvarande, medvetna och inlyssnande är det möjligt för barn och unga att berätta och att berätta direkt när situationer med sexuella övergrepp uppstår. När det enbart är förövaren och den som utsatts som känner till övergreppen krävs ofta att den som utsatts berättar för någon för att få tillgång till skydd, upprättelse och rehabilitering.

Det är inte självklart att barn och unga vet vad sexuella övergrepp är. Många blir utsatta utan att veta om att de utsätts för något brottsligt. På samma sätt riskerar barn att utsätta andra barn för att de inte vet vad som är okej och inte.

Miljöer där barn och unga finns, såsom skol- och hemmiljö och digitala plattformar, är platser där många upplever våld. Församlingen blir särskilt viktig i att kunna vara och erbjuda något annat. Kyrkan behöver vara en fristad från våld och aktivt arbeta för att våldet som finns i andra miljöer inte följer med till församlingens verksamhet. Däremot ska det som händer fysiskt och digitalt i hemmet och i skolan kunna vara en del av samtalet i församlingens verksamheter.

"Det är inte självklart att barn och unga vet vad sexuella övergrepp är. Många blir utsatta utan att veta om att de utsätts för något brottsligt."

Det är också viktigt att vara vaksam på vilken jargong som råder i ungdomsverksamheten. En väl fungerande ungdomsverksamhet kan erbjuda en fristad från olika former av våld i skolan och andra fritidsverksamheter. Var särskilt uppmärksam på hur personer som tillhör en utsatt grupp har det.

Om ledaren tillhör normen kan det ibland vara svårt att själv vara uppmärksam på hur utsatta grupper har det, eller vem som ens är utsatt. Ett verktyg för att undersöka vilka som riskerar att utsättas i en grupp eller vilka som upplever friktion på grund av jargong är verktyget Teflontestet som bland annat finns på Jämställdhetsmyndighetens webbplats eller i boken Tryggare rum.

Du som har arbetsgivaransvar, är chef eller ledare har skyldighet att begära registerutdrag som en del i det förebyggande arbetet.

Gör Teflontestet på
jamstalldhetsmyndigheten.se.

Läs om registerprövning på
skao.se

Skapa tydlig kommunikation

Kommunikationen i gruppen behöver vara trygg och tydlig så att det är klart för alla som deltar i kyrkans verksamhet vad som gäller och var gränserna går. Detta som en del i det förebyggande arbetet och för att aktivt motverka tystnadskultur. Fundera på vilket forum som är bäst – behövs det ordningsregler i form av vilka tider som meddelanden kan skickas, om alla ska svara alla, vad som inte får läggas ut? Vissa forum lämpar sig bättre för information, andra för diskussion. Som ledare är det också viktigt att du är tydlig med hur och i vilken kanal som du kan kontaktas. Behöver ni ha regler för bilder? Vad får delas i

sociala medier? Låt frågan "Vad behöver du för att vara trygg?" leda era diskussioner och beslut.

Träna på att prata

I konfirmandundervisningen ingår ofta pass om normer, kärlek, sexualitet och samtycke. Här finns många chanser att stärka det främjande arbetet.

När det finns ett pågående samtal och kunskap om jämställdhet, normer och risker för sexuellt våld i församlingen så motverkar det tystnadskulturen. Våga prata och börja med er själva. Ta upp temat på ledarträffen, konfirmandplaneringen och när de anställda träffas och hjälps åt. Ett sätt att börja är att tala om definitionen av vad våld är. Fundera tillsammans på vilka gråzoner det kan finnas och hur ni vill att det ska vara bland er. De samtal som gruppen tränar på, kommer gruppen att bli bra på.

Granska er jargong

Det är viktigt att individer kan vara fria från rädsla i kyrkans barn- och ungdomsverksamhet. Kyrkan behöver vara fri från klander, dömande förhållningssätt och hård jargong för att sexuella övergrepp ska undvikas. Detta gäller både i fysiska och i digitala rum. Kom ihåg att olika typer av våld hänger ihop, så som [våldspyramiden](#) visar.

Fundera på hur ni talar till och om varandra, eftersom ord påverkar vår uppfattning om verkligheten. En jargong som förminskar eller förlöjligar är en [härskarteknik](#) som skapar otrygghet. Det kan ske både medvetet och omedvetet. Du som är ledare har stort ansvar för kulturen och jargongen. Om ett dåligt beteende accepteras av ledare blir det ett sätt att godkänna hur personer får uppföra sig. Ibland sägs det att kulturen sitter i väggarna, men det riskerar att osynliggöra varje individs ansvar. När jargongen beskrivs som att det är "högt i tak" eller som en "rå, men hjärtlig" jargong, då kan det vara en signal om att jargongen är på gränsen för vad som är okej. Högt i tak är en sak, men vem bestämmer takhöjden? Jargong och organisationsklimat påverkar hur människor

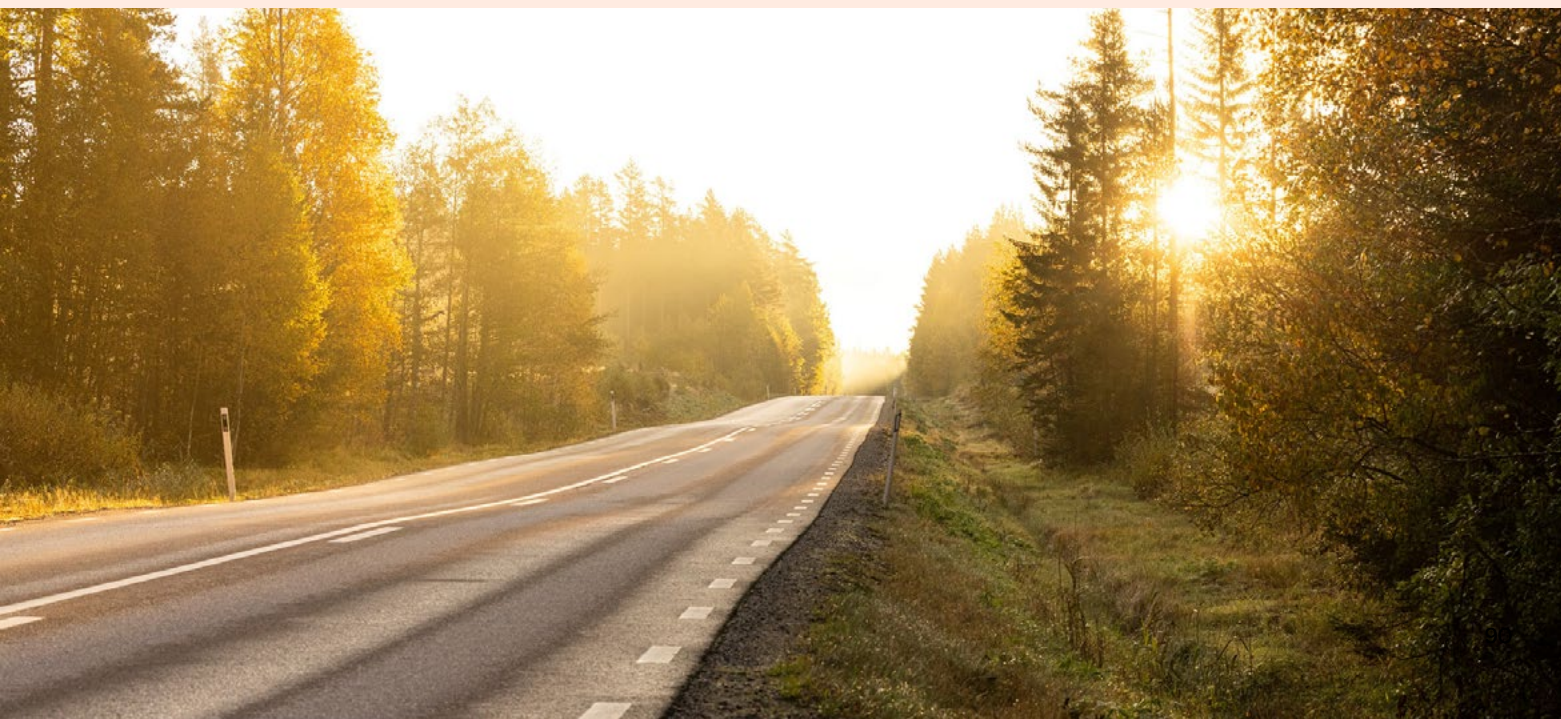
mår. Hälsa påverkar i sin tur engagemanget. Där det finns en öppenhet och en välkomnande attityd, där är det också lättare att vara generös och se olikheter som en tillgång.

Hantera gränsöverskridande handlingar

Du som ledare har möjligheten att vara en god förebild och skapa en trygg miljö där människor kan utvecklas och växa. Det är viktigt att du är tydlig med att verksamheten inte accepterar någon form av trakasserier och sexuellt våld och att det är nolltolerans mot till exempel sexistiska, rasistiska och transfoba skämt eftersom de bidrar till att normalisera sexuella övergrepp. Det handlar om att alltid ta uppgifter om nedsättande jargong, kränkningar, trakasserier och diskriminering på allvar och stå upp för Svenska kyrkans värdegrund som grundar sig i varje människas lika värde.

Ta ansvar för det främjande arbetet i din verksamhet genom att:

- vara en god förebild
- agera direkt vid olämpliga beteenden
- tala om och agera utifrån kristen människosyn och vikten av ömsesidighet och samtycke
- uttala vilka riktlinjer och rutiner som finns för att motverka sexuella övergrepp i Svenska kyrkan
- undvika sammanblandning av privata och professionella relationer.

Vuxengrupper

Detta avsnitt handlar om att arbeta främjande med vuxengrupper och i kyrkliga handlingar och därmed motverka sexuella övergrepp. Mycket av det som tas upp kan även gälla för barn- och ungdomsgrupper.

För att få trygga miljöer i församlingen krävs det ledare som tar ansvar för ramarna i respektive verksamhet. Ansvariga ledare behöver ges möjligheter att diskutera hur digitala och fysiska möten ska gå till. Samtalet behöver ske mellan ledare och sedan även bland dem som deltar i respektive verksamhet eller mötesplats.

Att träna på att uttrycka vad som behövs för att var och en ska känna sig trygg är bra för individen och hjälper gruppen att få ökad medvetenhet om hur alla mår och har det i det specifika sammanhanget. Den som leder en samling, oavsett om det är kyrkorådets sammanträde eller öppen förskola, behöver själv vara trygg, veta vad som gäller och ta ansvar för att skapa trygghet för alla.

Våga tala sant om livet, utan att döma

Kyrkan ska tala sant om livet och om sårbarhet. I det här sammanhanget handlar det om att våga tala om asymmetriska maktrelationer, normaliseringsprocesser och utsatthet. Du som chef eller ledare för grupper ansvarar för att visa på absolut nolltolerans för sexuella övergrepp och trakasserier.

Sexualitet är ständigt närvarande i många människors liv och i samhället. Det är viktigt att vuxna sinsemellan och vuxna i samtal med unga kan och vågar diskutera det som sker i den digitala och i den fysiska världen. I konfirmandundervisningen ingår ofta pass om normer, kärlek, sexualitet och samtycke. Detta är livsviktiga frågor som också andra behöver få utrymme att samtala om. Fundera på hur kyrkan kan

lyfta frågor om förväntningar, sexualitet och identitet även i grupper för andra åldrar än konfirmander.

Reflektera över kramkulturen

Som ledare är det viktigt att känna till att många människor har erfarenheter av sexuella övergrepp, men det går inte att se vem. Minnen kan väckas till liv av en kram eller beröring och utlösa smärtsamma reaktioner. En allmän regel i all församlingsverksamhet och bemötande är att, förutom att hälsa i hand, vara varsam och kanske restriktiv med fysisk kontakt. Detta gäller alla relationer och åldrar. En kram kan vara väldigt värdefull och att få en hand på axeln kan vara läkande. Men – var medveten om din egen position.

Som ledare kan en god regel vara att själv inte ta initiativ till kramar med deltagare och besökare, varken unga eller vuxna. Diskutera detta tillsammans i gruppen eller arbetslaget.

"Som ledare kan en god regel vara att själv inte ta initiativ till kramar..."

Härskartekniker, främjartekniker och motstrategier

Olika sätt att kommunicera kan både bidra till och bryta ned en god gemenskap. Härskartekniker är ett begrepp som används för att beskriva maktmissbruk. Det är negativa kommunikationssätt som kan legitimera oschysst jargong, skämt, knuffar, skuldbeläggning och att ge individer skam.

Härskartekniker kan handla om att en person eller ett problem osynliggörs, exempelvis sexuellt våld. Det kan handla om dubbelbestraffning av individer eller att grupper förminskas och inte förväntas ha kompetens eller egenskaper som kan bidra till verksamheten. Härskartekniker används ofta för att upprätta den hierarkiska ordningen eller för att en

enskild person ska kunna behålla sin status. De kan utföras både av enskilda personer eller på ett strukturellt plan. Genom kunskap om vad härskartekniker är kan vi både upptäcka och hantera dessa negativa kommunikationssätt.

Främjartekniker är ett långsiktigt sätt att arbeta som handlar om att medvetet motarbeta härskartekniker. Varje härskarteknik kan motverkas med främjartekniker. I stället för osynliggörande kan en persons erfarenheter lyftas fram eller en problematik tas upp för samtal. Att respektera och fördela ordet rättvist vid möten är ett sätt att motverka negativ jargong eller att någon tar makten på andras bekostnad.

Ett annat sätt att bemöta härskartekniker är att lära sig motstrategier som syftar till att reagera på härskartekniker precis när de sker. Du kan använda dessa tekniker för att hjälpa dig själv, men också för att hjälpa andra. Både deltagare eller medarbetare och ledare har en viktig möjlighet att gå från passiva åskådare till aktiva ingripare när vi ser att någon utsätts för härskartekniker eller övergrepp. Målet är att försöka återta platsen, vara lugn och ge sig själv rätten att ifrågasätta vad som faktiskt sker i rummet. Det handlar om att lyfta fram de handlingar som skett och de ord som använts, inte att peka ut personen som använt härskartekniken.

Härskarteknik	Motstrategi	Främjarteknik
Osynliggöra	Ta plats	Synliggöra
Förlöjliga	Ifrågasätta	Respektera
Undanhålla information	Be om information	Informera och inkludera
Dubbelbestraffa	Bryta mönstret	Lyfta varandra
Påföra skuld och skam	Intellectualisera	Belöna det positiva
Objektifiera	Säga ifrån	Bemöta alla som subjekt
Hota	Benämna det personen gör	Respektera egna och andras nej
Splittra	Hålla ihop gruppen	Stärka gemenskapen

4.

KAPITEL 4:

Förebyggande arbete för att *motverka* sexuella övergrepp

- ✓ Identifiera och hantera risker
- ✓ Att skapa trygga rum
- ✓ Att skapa trygghet för medarbetare

Identifiera och hantera risker

Kapitlet om det förebyggande arbetet riktar sig till stor del till dig som har arbetsgivaransvar. Arbetsgivare ska arbeta förebyggande enligt både diskrimineringslagen och arbetsmiljölagen. Men här finns också mycket för dig som är ledare eller ansvarig för verksamheter, utan chefs- eller arbetsgivaransvar.

"Det förebyggande arbetet handlar om att veta och förstå var riskerna finns för trakasserier och sexuellt våld och agera så att sexuellt våld inte uppstår."

Det främjande arbetet handlar om ett pågående och rutinmässigt arbete som stärker trygghet och jämställdhet. Det förebyggande arbetet handlar om att veta och förstå var *riskerna* finns för trakasserier och sexuellt våld och agera så att sexuellt våld inte uppstår. En tydlig sårbarhet och risk är också att sexuellt våld ofta upprepar sig. Kyrkans olika verksamheter behöver arbeta aktivt med det förebyggande arbetet, vilket kan

göras på flera sätt. Ett pågående samtal om risker kopplat till normer, kön, makt och trygghet är ett stöd i det förebyggande arbetet. Detta bör ske i verksamhetens olika grupper likväl som i medarbetarsamtal och ha en självklar plats i arbetsmiljöarbetet. Ju mer ansvar en person har, desto viktigare är samtalet. Ett tydligt ledarskap sätter ramarna och ramarna möjliggör för andra att känna tillit och förstå vad som sker. Det skapar en förebyggande miljö och en miljö där svåra saker kan bearbetas och hanteras.

Kom ihåg att våld hänger ihop, så som [våldspyramiden](#) visar. Arbetet behöver utgå från en förståelse om hur sexuellt våld kan utvecklas ur till exempel [maskulinitetsnormer](#).

Det förebyggande arbetet handlar till stor del om att du som ansvarig chef eller ledare har förstått riskplatser och situationer där sexuella övergrepp kan äga rum. Här blir den fysiska miljön en viktig pusselbit och även tillgänglighetsperspektivet viktigt att beakta. Toaletter och omklädningsrum ska vara anpassade för olika kroppars behov och ge personer egenmakt och trygghet. Samtala med medarbetarna kring vad som skapar trygghet och otrygghet. Var tydlig med definitionen av sexuella övergrepp och hur det förebyggande arbetet ser ut samt att kyrkan har absolut nolltolerans mot sexuella trakasserier och våld.

För att få en förståelse om riskplatser och risksituationer behöver både arbetsmiljö och verksamheter undersökas för att identifiera tänkbara risker.

Allt från medarbetarresor och konfirmandläger till körövningar och själavårdssamtal bör ses över tillsammans med dem som ansvarar för dessa, för att se var de otrygga platserna och situationerna finns.

När riskerna blir tydliga gäller det att göra dessa platser och situationer trygga. Ibland handlar det om att öka belysningen eller att se till att ni är fler vuxna i närheten av eller i själva rummet. Ibland handlar det om att ha strategier för när en präst åker ensam hem till en sörjande för begravningsamtal. Särskilda rutiner och riskbedömningar behövs också för de volontärer som ingår i exempelvis besöksgrupper. Ett viktigt samtal är hur risker som kan uppstå när barn och unga lämnas utan vuxna, ska hanteras.

Att skapa trygga rum

Att skapa trygga rum är en del av ett förebyggande arbete som indirekt motverkar sexuella övergrepp. Generella risker i kyrkliga miljöer är till exempel små rum, orgelläktaren, källaren och sakristian. Undanskymda platser ökar riskerna. Platser och situationer där sexuellt våld kan uppstå behöver åtgärdas. Ta hjälp av deltagare och medarbetare och fråga var de känner sig otrygga. Kunskapen om vad som skulle göra platsen och verksamheten tryggare finns med all säkerhet i gruppen. Finns tidigare anmälningar om sexuella övergrepp? Använd den kunskapen för att bättre förstå helheten i din riskbedömning.

I boken *Tryggare rum – Verktyg för inkludering i konfirmandverksamheten* finns konkreta tips, till exempel mallen "Kartläggning av otrygga platser". Bokens innehåll syftar till att skapa en konfirmandverksamhet som är öppen och inkluderande. Men den kan med fördel också användas för andra verksamheter. Den ger verktyg så att alla ska kunna vara sig själva och bli bemötta med respekt och kunna delta i verksamheten. Verktøygen i boken bygger på ett normkritiskt förhållningssätt där ledarna får hjälp att få syn på normer som begränsar och stänger ute.

Hitta boken "Tryggare rum – verktyg för inkludering i konfirmandverksamheten" (2020) av Sara Björk och Annika Heikkinen för normkritiska verktyg.

Sveriges kristna råds [Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer](#) ger vägledning i arbetet:

- Använd ljusa och överblickbara lokaler.
- Försök att alltid ha minst två vuxna ledare med i grupper, särskilt om inga andra verksamheter pågår i byggnaden.
- Undvik, så långt det är möjligt, att en ledare eller annan vuxen är ensam med ett barn på platser där ingen annan kan se dem.
- Vid samtal med en ung människa, informera ytterligare någon vuxen om att samtalet äger rum. Se helst till att det finns fler vuxna i byggnaden och att den unga människan vet om detta.
- Se till att ledare inte träffar eller bjuder hem barn och ungdomar vid sidan om verksamheten, om inte fler vuxna finns med. Gör allt i öppenhet, informera föräldrar och samtala i ledargruppen eller med andra vuxna.
- Var alltid flera vuxna vid utflykter, läger och liknande.
- När barn och ungdomar ska skjutsas, försök att alltid ha fler än en passagerare i varje bil. Ha en gemensam uppsamlingsplats där barnen ska lämnas och hämtas vid utfärder och liknande.

Trygga digitala rum

Alla vuxna har ansvar för att aktivt arbeta för att motverka sexuella övergrepp mot barn. Många barn upplever kontaktförsök, tjat, och hot om nakenbilder, ofta från andra barn. Många barn saknar kunskap om att de utsätts för ett brott när de får oönskade nakenbilder skickade till sig. Barn riskerar också att utsätta andra barn för brott om ingen lärt dem om samtycke på nätet. Prata om att både barn och vuxna kan använda hot, smicker och mutor för att få barnet att skicka nakenbilder.

Många skickar nakenbilder frivilligt, men när en bild väl är skickad finns det alltid en risk att den sprids vidare mot barnets vilja och kontroll. Det kan medföra känslor av skam och skuld, eftersom barnet själv har deltagit till en början. Många känner sig osäkra att prata med vuxna om detta. Om kyrkans anställda eller ideella ledare får det förtroendet är det viktigt att lyssna och stödja utan att döma eller skuldbelägga. Poängtera att det inte är den som fått sina bilder spridda som gjort fel. Det är alltid den som sprider bilden utan samtycke som gör fel.

Om du misstänker att ett barn har utsatts för ett brott ska du oros- anmäla och polisanmäla. Samtala med barnet också kring detta, om det är möjligt. Ta stöd av din chef för att prata om hur ni ska gå vidare.

Diskutera hur samtycke kan se ut

Ett sätt att stärka det förebyggande arbetet och aktivt motverka sexuellt våld är att diskutera samtycke i gruppverksamheter och på arbetsplatsen. Sexualitet, relationer och kärlek är i grunden något gott, men det behövs träning för att prata om gränser och samtycke. Det grundläggande för sexuella övergrepp är att det är ett ovälkommet beteende. Alla präglas av bilder av genusnormer, kärlek och sexualitet. Det kommer mängder av influenser, både från media och populärkultur, liksom från pornografi.

Läs om övergrepp i digitala rum i avsnittet Digital utsatthet.

ECPAT är en ideell organisation som arbetar mot alla former av sexuell exploatering av barn. Läs en handledning för att öka kunskap och ge verktyg för att hantera sexuella övergrepp online.

Se en film som förklarar samtycke.

Sexualitet är livsbejakande och något fantastiskt när det präglas av ömsesidighet och jämlikhet. Därför behöver samtalet om den positiva sexualiteten och om kroppsliga gränser fortgå.

Från och med hösten 2022 ingår samtycke i skolans läroplan (Lgr 22) i ämnet sexualitet, samtycke och relationer. Kärlek och sexualitet har också existentiella aspekter och är grundläggande delar av vår identitet, liksom vår tro eller livsåskådning. I det förebyggande arbetet mot sexuella övergrepp och sexuellt våld är det avgörande att samtalet om relationer, gränser, samtycke och ömsesidighet får ta plats. Det är viktigt att den som leder samtalet ser till att det görs respektfullt och tryggt.

Relationer mellan ledare och ungdomar

Makt och ojämlika relationer är en riskfaktor. Det är oacceptabelt att inleda eller upprätthålla relationer av sexuell karaktär eller kärleksrelationer när en part är i beroendeställning till den andra. Detta gäller alla vuxna anställda eller ideella ledare i relation till konfirmander eller andra unga. Det är inte heller etiskt acceptabelt med sexuella relationer mellan unga konfirmandledare och deras deltagare eller mellan vuxna ledare och unga konfirmandledare. I församlingens handlingsplan för konfirmandarbetet ska det finnas etiska riktlinjer. De ska i sin tur innehålla skrivningar om hur konfirmandarbetslaget arbetar mot kränkningar och trakasserier, mot sexuella övergrepp, mot särbehandling och för inkludering. Se till att du som ansvarig ledare har ett samtal om detta med alla ledare. Som alltid gäller det att vara tydlig och berätta vad som gäller, för att minimera risker.

Du som har arbetsgivaransvar eller är ledare har skyldighet att begära utdrag ur belastningsregistret, för alla som ska arbeta med barn eller unga. En stark rekommendation är att göra detta för alla anställda och ideella medarbetare som har kontakt med människor. Detta är en viktig del i det förebyggande arbetet.

Läs om registerutdrag på skao.se.

Gudstjänstlivet

Det kan vara lätt att tro att gudstjänster skulle vara befriade från situationer som kunde tolkas som gränsöverskridande och tangera eller vara sexuella övergrepp. Även här finns risker för beteenden och handlingar som kan skada relationer människor emellan. För att det ska kännas respektfullt och tryggt behöver vi vara särskilt noga kring normer och situationer inom gudstjänstfirande. Många har upplevelser av sexuellt våld och här kan fysisk beröring kännas påtvingad. Det kan väcka skam hos den som av den anledningen inte vill delta.

"Om en person med formell eller informell makt inleder en kram kan det vara svårt att säga nej för den som tar emot den."

En kram i fridshälsningen kan vara fin och rätt, om det upplevs så för båda, men här behöver en signal av samtycke finnas med. Om en person med formell eller informell makt inleder en kram kan det vara svårt att säga nej för den som tar emot den. Därför är det viktigt att vara mycket inkännande som ledare i samband med kramar både i och utanför gudstjänstlivet. Ett sätt är att ledaren inte är den som tar initiativet till en kram. Samma sak gäller i samtliga kyrkliga handlingar där fysisk beröring som att hålla händer eller kramas kan uppstå.

Själavård och samtalsstöd

Även i själavårdssamtal och andra former av samtalsstöd finns risker för gränsöverskridande beteenden. Här är det viktigt att fundera på vilken fysisk miljö samtalet sker i och hur samtalet går till. I många sammanhang är det en präst eller diakon som leder samtalet och därmed har formell makt i situationen. Beröring och fysisk kontakt behöver därför ske med stor inkänning av vad som är lämpligt, om det alls är lämpligt. En hand på en axel kan kännas som en bra idé för den som ger den, men den som tar emot kan i stället känna obehag. Ett förebyggande arbete i det här sammanhanget handlar om att som samtalsledare vara medveten om detta, vara försiktig och läsa av situationen. Fråga eller avstå vid minsta tvekan.

[Analysen av #vardeljus-uppropet](#) visar att den som kränker är oftast en överordnad och väletablerad person i kyrkan. Personlig anknytning och beroendeställning är tydliga faktorer i övergreppssituationer. Själavården innefattar både anknytning och beroendeställning och därför blir gränserna och vikten av professionalitet extra viktig där.

Den som leder samtalet kan själv hamna i otrygga situationer och bli utsatt för sexuella övergrepp av konfidenten. Det är viktigt att ha rutiner och skapa en trygg arbetsmiljö för samtalsledaren.

Hitta arbetsmiljölagen på lagen.nu.

Att skapa trygghet för medarbetare

Ansvaret för det förebyggande arbetet för medarbetare ligger hos den med arbetsgivaransvar och börjar med att undersöka arbetsförhållanden, göra riskbedömningar och identifiera riskplatser och risksituationer.

Kyrkans medarbetare hamnar ibland i otrygga och hotfulla situationer. Du som är arbetsgivare har ansvar att bekanta dig med dessa risker och situationer och säkerställa att situationerna görs tryggare med rutiner. Här finns möjlighet att få viktig information från arbetslaget om riskerna. Diskutera gränser, normer och jargonger på arbetsplatsen. Samtala om var det kan finnas risker för otrygghet i verksamheten. Kanske kan ni hitta sätt att ta bort, eller åtminstone minimera, platser och situationer som kan leda till utsatthet?

*"Kyrkans
medarbetare
hamnar ibland
i otrygga
och hotfulla
situationer..."*

Läs om aktiva
åtgärder enligt
diskriminerings-
lagen på do.se.

Några exempel: En självvårdare ska inte hamna helt ensam i ett hus med en konfident. Det ska finnas två dörrar ut ur samtalsrummet. Personer kan larma om de blir utsatta. Kom överens om när andra ska börja leta efter en kollega. Det kan också handla om att sätta glasdörrar till kopieringsrummet eller att ensamarbete i öppna lokaler undviks kvällstid. Vidare kan ett enskilt självvårdssamtal inledas med att uttala de ramar som ger båda parternas trygghet och att om något i den tryggheten skulle brytas, så kommer också samtalet att brytas. Det kan vara en rutin att berätta för en konfident att om det skulle förekomma

hot, våld eller verbala eller fysiska påhopp kommer samtalet att avbrytas. Det som är tryggt för den ena, kan vara otryggt för en annan och åtgärderna måste förstås anpassas till det som fungerar bäst och är möjligt hos er.

Diskutera gränser, normer och jargonger på arbetsplatsen. I vissa stift finns en *codex ethicus*, en sorts vägledning för hur diakonen och prästens vigningslöften ska tillämpas i praktiken. Detta dokument och själva vigningslöften kan användas som ett diskussionsunderlag för alla anställda, förtroendevalda och ideella medarbetare. När organisationer, medarbetare och ledare offentligt står upp för alla människors rättigheter och sexuella självbestämmande samt för dialog med andra grupper i samhället främjas respektfulla värderingar.

Erbjud handledning

Det är vanligt att diakoner och präster får handledning. Det är klokt av arbetsgivaren att erbjuda det till fler yrkeskategorier och förtroendevalda likväl som ideella medarbetare. Detta ska naturligtvis göras i samband med en kris i församlingen, men kan även vara ett sätt att arbeta både främjande och förebyggande. Handledning kan ske både enskilt och i grupp och kan stödja en professionell hållning gentemot kollegor och andra i församlingen, bearbeta relationer och maktobalanser, så att de inte utvecklas till riskzoner.

Oavsett vilken ålder den utsatta är i idag är det ofta ett stort trauma som behöver bearbetas och att lyssna kan vara jobbigt.

Organisationen Rise erbjuder handledning till den som möter någon som utsatts för sexuella övergrepp som barn.

Hitta till Rise på rise-sverige.se.

Integrera kunskapen

Ett förebyggande arbete innebär inte bara att du som arbetsgivare, chef eller ledare skaffar dig kunskap om sexuella övergrepp utan också att du sprider den vidare. När det gäller dig med arbetsgivaransvar så har du ett särskilt uppdrag att i förebyggande syfte integrera kunskap om sexuella övergrepp hos förtroendevalda och anställda.

Kunskap om sexuella övergrepp behöver vara levande och närvarande i församlingens vardag. Därför behöver kunskapen finnas hos styrning och ledning och lyftas fram i styrdokument.

- Samtala om och definiera våld.
- Samtala om riskerna för övergrepp och våld i verksamheterna och på arbetsplatsen, samt hur riskerna kan hanteras och motverkas.
- Tydliggöra att sexuella trakasserier och övergrepp är oacceptabla.
- Se till att riskanalyser samt visionen om nolltolerans blir tydliga i församlingsinstruktionen, verksamhetsplan och budget.

Läs mer i avsnittet Kunskap om sexuella övergrepp och våld.

5.

KAPITEL 5:

Åtgärdande arbete – *när något har hänt*

- ✓ För dig som har blivit utsatt för övergrepp
- ✓ För dig som har begått sexuella övergrepp eller anklagas för det
- ✓ För dig som är ledare utan arbetsgivaransvar
- ✓ För dig som är kollega eller medmänniska
- ✓ För dig som är arbetsgivare eller chef

För dig som har blivit utsatt för övergrepp

Det här avsnittet är för dig som blivit utsatt för någon form av sexuellt övergrepp i Svenska kyrkans verksamhet eller av en företrädare för kyrkan. Det finns stöd att få och hjälp för att gå vidare.

Din kropp är din. Du är värd respekt. Du är den som avgör om det som hänt dig var ovälkommet, obehagligt eller skrämmande. Det som du har utsatts för är inte acceptabelt. Det finns inget i kristen tro och kristen människosyn som kan försvara det som någon har gjort mot dig.

Om du som blivit utsatt är anställd i Svenska kyrkan

Arbetsgivare ska ha rutiner för anställd personal, för att förebygga trakasserier, sexuella trakasserier och kränkande särbehandling. I dessa ska det bland annat framgå vem den som är utsatt för sexuella övergrepp ska vända sig till och vem det är som ska utreda. För mer information om arbetsgivarens ansvar, läs mer under rubriken "Till dig som är arbetsgivare eller chef" här nedanför. Du som är anställd och fackligt

ansluten kan också få stöd av facket om det rör något som hänt på din arbetsplats.

Läs riktlinjer om förebyggande av sexuella trakasserier på do.se.

Det finns stöd att få

Det kan kännas svårt att anmäla någon men det är viktigt att du gör det, om du kan. Det finns flera olika sätt för dig att få hjälp, här är några vägar för dig att få stöd nu.

Svenska kyrkans kontaktpersoner

I varje stift finns det utsedda kontaktpersoner. De finns för att vara till stöd för dig som har blivit utsatt för sexuella övergrepp av en anställd, förtroendevald eller ideell medarbetare. Den som utsatt dig kan också vara en ledare, körmedlem, någon i samma grupp som du eller vem som helst inom Svenska kyrkans verksamhet. Kontaktpersonerna är utbildade för att lyssna till upplevelser av sexuella övergrepp. och de får handledning och stöd, för att kunna ta emot även svåra berättelser.

Kontaktpersonernas främsta uppgift är att lyssna och ge stöd till dina beslut. De stöttar dig genom processen oavsett vad du väljer att göra. De kan hjälpa dig i din kontakt med myndigheter och organisationer

Hitta Svenska kyrkans kontaktpersoner på svenskakyrkan.se.

samt förmedla kontakter om du önskar ytterligare samtalsstöd. Kontaktpersonerna kommer att behandla det du berättar för dem med sekretess och inte föra något vidare, som du inte godkänt.

Ledare

Om du har blivit utsatt för sexuella övergrepp när du har deltagit i en grupp eller aktivitet i församlingen är det viktigt att du berättar vad du har varit med om för den som leder verksamheten, till exempel en församlingspedagog, präst eller kyrkomusiker. Den ska se till att det är tryggt för alla i gruppen, att du får det stöd du behöver och göra vad den kan för att det inte ska hända igen. Ledaren kan behöva föra informationen vidare till sin chef eller arbetsledare.

*"...till exempel
en församlings-
pedagog, präst
eller kyrko-
musiker."*

Chef, kyrkoherde

I varje församling finns en ansvarig chef, en kyrkoherde. Den personen är ansvarig för de anställda, men har också ett ansvar för verksamheten i församlingen.

*"...ansvar för
verksamheten i
församlingen."*

Den som är arbetsgivare har skyldighet att utreda vad som hänt och göra något åt situationen. Därför är det viktigt att chefen får veta vad som har hänt. Om du vill och orkar är det värdefullt om du medverkar i utredningen. Om du inte vill medverka har chefen ändå skyldighet att ta reda på hur kränkningar har kunnat ske och sedan arbeta för att det inte ska ske i framtiden.

Det kan också vara bra att veta att det finns ett förbud mot så kallade repressalier i diskrimineringslagen. Förbudet finns för att den som vill anmäla eller berätta om diskriminering ska kunna göra det, utan att behöva oroa sig för negativa konsekvenser.

Präst

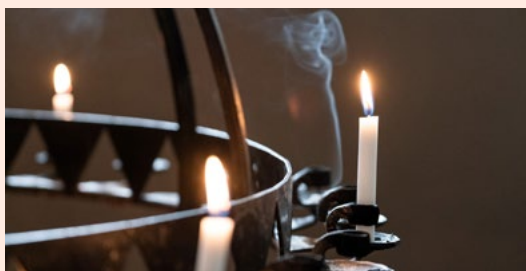
I varje församling finns det minst en präst som du kan söka upp för samtal. Präster är utbildade för att

"...utbildade för att ha samtal med människor och har absolut tystnadsplikt."

ha samtal med människor och har absolut tystnadsplikt, om samtalet som sker är enskild själavård. Det innebär att prästen inte får berätta att samtalet ägt rum och inte heller något om vad som har sagts under samtalet. Prästen kan aldrig kallas som vittne i en rättegång som handlar om något som kommit fram i själavårdssamtal. Det är bra om du är tydlig med om du vill att samtalet ska vara enskild själavård.

Diakon

I nästan varje församling finns det en diakon som du kan söka upp för samtal. Diakonen är utbildad för att ha samtal med människor. Diakonen har också tystnadsplikt, men den kan brytas vid särskilda tillfällen.

Diakonen kan följa med som stöd vid samtal med polisen eller en chef, om du vill det. Om du är under 18 år har diakonen skyldighet att göra en orosanmälan till socialtjänsten. Anmälan ska göras vid misstanke om att barn far illa. En diakon kan ha skyldighet att vittna i en rättegång som handlar om något som kommit fram i ett själavårdssamtal.

Stödorganisationer

Det finns många organisationer som kan ge stöd och information om sexuella övergrepp och kränkningar. Här är några bra länkar:

- [1177](#)
- [Ecpat Sverige](#)
- [Rise Stödportal](#)
- [Kvinnofridslinjen](#)
- [Stödlinjen för män](#)
- [Stödlinjen för transpersoner](#)
- [Storasyster](#)
- [UMO.se Ungdomsmottagningarna](#)
- [RFSU](#)

Polisanmälan

Om det som hänt dig är ett misstänkt brott så kan du själv anmäla det till polisen eller få hjälp att göra en polisanmälan. Ring 114 14. Där kan du både fråga om polisen bedömer att det som skett är ett brott och få hjälp att anmäla. Du kan också gå in på www.polisen.se.

Läs om vad som händer efter en polisanmälan på polisen.se.

Domkapitel

I varje stift finns ett domkapitel som bland annat ska säkerställa att präster och diakoner följer sina vigningslöften – de löften de gav när de blev präster eller diakoner. Du kan anmäla en präst eller diakon

Läs om sexualbrott på polisen.se.

som du tycker har brutit mot sina vigningslöften. Anmäl personen till domkapitlet i stiftet där hen tjänstgör eller bor. Om du är osäker på var personen är anställd, kontakta närmaste stiftskansli för guidning.

Domkapitlet gör inte en brottsutredning, utan utreder om en präst eller diakon har följt sina vigningslöften eller om hen "genom brottslig gärning, på grund av sitt levnadssätt eller på annat sätt i avsevärd mån har skadat det anseende en präst och diakon bör ha" (Svenska kyrkans Kyrkoordning kap 31 och 32, paragraf 12). Du som anmäler är formellt inte en part i målet, utan parterna är Svenska kyrkan och prästen eller diakonen. Din anmälan och din berättelse är viktig för att kyrkan ska kunna avgöra om prästen eller diakonen inte har följt sina löften eller agerat olämpligt. Prästen eller diakonen får läsa din anmälan och du är inte anonym gentemot prästen eller diakonen.

Polisen kan göra en brottsutredning samtidigt som domkapitlet eller utredande arbetsgivare har fått en anmälan. Oftast väntar domkapitlet på att polisens utredning ska bli färdig.

Läs om domkapitlet och vad som händer efter en anmälan dit i avsnittet Domkapitlet.

Jourhavande präst

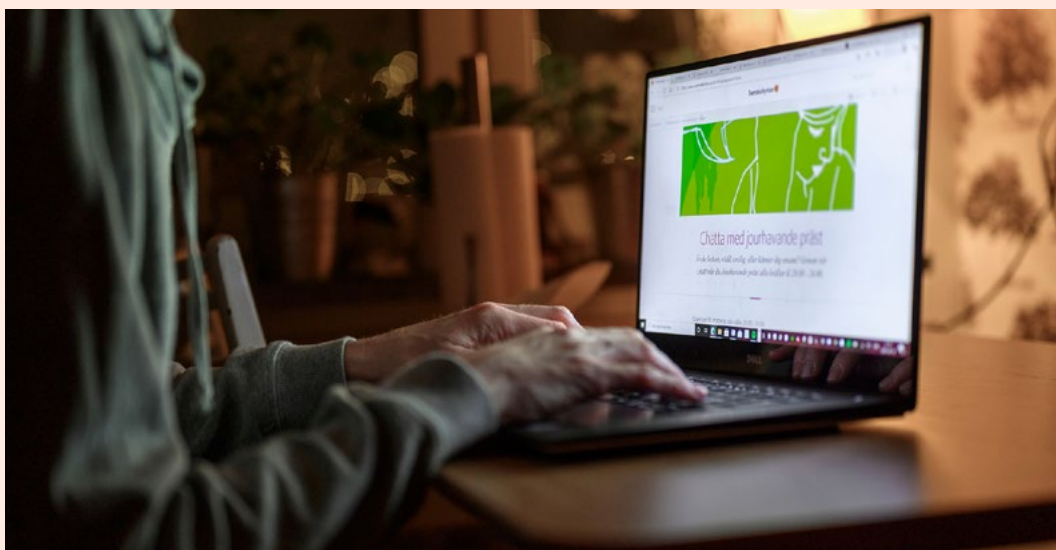
För akut själavård och samtalsstöd kan du ringa och prata med en präst via tjänsten Jourhavande präst. Det är öppet varje natt mellan klockan 21.00 och 06.00. Numret är 112.

Du kan också skriva ett digitalt brev eller chatta med Jourhavande präst. Prästen lyssnar på det du vill prata om. Prästen och du är anonyma. Att få dela sina tankar med någon kan göra skillnad. Jourhavande präst har absolut tystnadsplikt som i enskild själavård. Det betyder att det som sägs mellan er i samtal, chatt eller digitalt brev inte får föras vidare av prästen. En präst får inte heller kallas att vittna i rättegång om sådant som sagts i ett enskilt själavårdssamtal.

"Prästen är anonym och du är anonym. Att få dela sina tankar med någon kan göra skillnad."

Läs om jourhavande präst på svenskakyrkan.se.

Läs om tystnadsplikt på svenskakyrkan.se.

För dig som har begått sexuella övergrepp eller anklagas för det

Det kan vara svårt att bli anklagad för sexuella övergrepp och ännu svårare att ha modet att inse och ta ansvar för att ha gått över en annan människas gränser. Det finns inget i kristen tro och människosyn som kan försvara ett beteende som kränker någons värdighet eller kroppsliga integritet.

Det är viktigt att minnas att Gud älskar alla, oavsett vad vi har gjort och att Gud vill vår läkning och upprättelse.

Om du blir uppmärksam på att du har gått över någons gräns med till exempel sexuella anspelningar, ovälkomna blickar, kommentarer eller andra sexuella övergrepp är det viktigt att du lyssnar och själv får syn på det beteende som upplevs kränkande. Tänk på att något kan vara en kränkning, även om du inte menat att det skulle vara det.

Ta ansvar och få hjälp

Detta kan du göra för att ta ansvar och få hjälp:

- Sluta. Upphör genast med beteendet.
- Lyssna. Ta in vad som uppfattas om dig i den aktuella situationen. Gå inte i försvar eller anklaga någon annan. Motstå impulsen att genast söka bekräftelse hos andra, att det du gjort eller sagt är rätt eller ok.
- Rannsaka dig själv. Det här är ett tillfälle för självreflektion. Fundera över ditt agerande och vad som ligger bakom det, och på vilket sätt du kan gottgöra den du har skadat.
- Kontakta arbetsgivare om du är anställd i kyrkan. Du kan ta kontakt med din närmaste chef eller arbetsgivare för att diskutera hur du kan gå vidare. Det går också att tala med en HR-resurs, facklig företrädare eller skyddsombud. Fråga din arbetsgivare vad ni ska göra för att liknande situationer inte ska uppstå i framtiden. Du kan också kontakta stiftsjuristen eller anmäla dig själv till domkapitlet, om du är präst, diakon eller biskop.
- Anmäl dig till polisen. Läs om sexualbrott på polisens hemsida.
- Sök samtalsstöd eller själavård. Samtalsstöd kan vara en väg bort från negativa beteenden eller ett stöd för att bearbeta dina egna känslor kring att bli anklagad för något eller ha gjort någon illa. I

Läs om arbetsgivarens ansvar i avsnittet För dig som är arbetsgivare eller chef.

Läs om vad som händer om du är misstänkt för ett brott på [polisen.se](https://www.polisen.se).

Läs om prästers och diakoners tystnadsplikt på [svenskakyrkan.se](https://www.svenskakyrkan.se).

kyrkan finns både präster och diakoner som är utbildade i att ge samtalsstöd och själavård.

- Sök vård och behandling. Om du har begär eller fantasier om att begå sexuella övergrepp, i synnerhet mot barn, så finns det vård att få.

PrevenTell är en nationell hjälplinje för dig som upplever att du tappat kontrollen över din sexualitet, som kanske känner oro för tankar och handlingar, eller är rädd att göra dig själv eller andra illa.

Hitta till PrevenTell på
preventell.se.

Att be om ursäkt

Att be om förlåtelse kan kännas självklart när du skadat någon.

Förlåtelse är en del av kristen tro. Men när det gäller sexuellt våld kan du behöva vänta med det, om det ens kan ske. Personen som har blivit utsatt behöver tid och trygghet, inte kontakt med dig. Du kan reflektera tillsammans med en chef, ledare eller medmänniska om det finns något du kan göra för att bidra till trygghet för den du kränkt.

Om du blivit anmäld till domkapitlet

Läs mer om domkapitlet i avsnittet Domkapitlet.

Läs kyrkoordningen 57 kap. § 21–24.

För dig som är ledare utan arbetsgivaransvar

Om du är ansvarig ledare (oftast en anställd) men inte har arbetsgivaransvar är ditt uppdrag först och främst att se till att personerna som är inblandade i händelsen får det stöd de behöver. Vilket stöd de kan få kan du läsa mer om under avsnittet [För dig som blivit utsatt för övergrepp](#) och [För dig som har begått sexuella övergrepp eller anklagas för det](#). Tala sedan med din arbetsledare eller chef, som har ansvar att utreda och följa upp händelsen.

Din uppgift är att vara en lyssnande medmänniska och att ta hand om gruppen som ofta blivit omskakad av händelserna. Ibland kan det även bli uppdelningar där personer tar ställning för eller mot någon. Se till

att alla får en chans att prata om situationen, ta hjälp av professionella samtalsledare om du behöver och arbeta aktivt för att återställa gruppens trygghet. Det kan finnas fler personer i gruppen som har erfarenhet av sexuella övergrepp eller våld och som kan behöva särskilt stöd. Lyssna och se vad du som ledare kan bidra med, till exempel ordna med självvårdssamtal.

Du som ledare har ett viktigt uppdrag i att förebygga att det inte händer igen. Samtala med gruppen och med arbetsledare eller chef om eventuella åtgärder som behöver sättas in i verksamheten för att övergrepp inte ska ske igen. Även om det är arbetsgivaren som har ansvaret för det förebyggande arbetet kan du som ledare och din grupp ha viktig information. Era kunskaper kan bidra till ett förebyggande arbete.

Läs kapitlet om det främjande arbetet.

Läs kapitlet om det förebyggande arbetet.

För dig som är kollega eller medmänniska

När människor samlas i grupp är det allas ansvar att se till var och ens trygghet. Om du som kollega eller medmänniska får direkt eller indirekt information om att sexuella övergrepp har skett eller riskerar att ske är det viktigt att du agerar. Säg ifrån för att bryta ett oacceptabelt beteende och hindra framtida övergrepp.

Om något händer och du inte varit med vid händelsen, lyssna på den som har information

och framför allt den som blivit utsatt. Det är viktigt att den blir tagen på allvar och upplever sig trodd. Du kan som medmänniska lyssna och bekräfta personen och berätta att du har ett ansvar att lämna över detta till någon som kan hantera nästa steg. Om du känner att du vill och orkar det kan du erbjuda dig att finnas med som stöd även framöver. Du ska inte göra en egen utredning, utan med respekt för alla inblandade lämna över till den som har skyldighet att utreda, det vill säga närmaste chef eller kyrkoherde.

En chef har skyldighet att utreda vad som hänt, oavsett om den som är utsatt vill medverka eller inte. Om den som är utsatt inte vill medverka så har chefen ändå skyldighet att utreda omständigheterna kring de beskrivna

"En chef har skyldighet att utreda vad som hänt, oavsett om den som är utsatt vill medverka eller inte."

trakasserierna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier i framtiden.

Du kan också kontakta stiftets kontaktpersoner för rådgivning.

Arbetsgivaren ska också arbeta för att förebygga sexuella trakasserier. Läs kapitlet om det förebyggande arbetet.

Agera och visa ditt stöd

Om du som kollega eller medmänniska får reda på eller ser exempel på sexuella övergrepp kan du både agera för att stå upp för din medmänniska, och finnas där för den som blivit utsatt:

- Säg ifrån om du ser vad som sker. Sexuella övergrepp eller trakasserier är aldrig okej och personen som utsätter en annan för detta, måste få veta att hen gått över gränsen. Som kollega eller medmänniska är det viktigt att säga ifrån, både för att markera ett nej för den som träder över en annans gräns och för att visa stöd för den som blir utsatt.
- Lyssna och samla information. Att berätta om kränkande upplevelser är ofta mycket ansträngande. Men det kan även ge befrielse eftersom det kan vara första gången som den utsatta personen får berätta. Skriv ner händelsen så tydligt som möjligt, vem som sa eller gjorde vad samt när och var situationen utspelats. Detta blir en bra hjälp inför överlämning av information till arbetsledare eller kyrkoherde.
- Informera chef eller arbetsgivare Om den som blivit utsatt för ett sexuellt övergrepp vill medverka till att händelsen utreds, hjälp till att få till stånd ett möte med den som är arbetsledare eller kyrkoherde. Om personen inte vill medverka behöver du ändå meddela din chef att du har fått uppgifter som tyder på att det i en viss miljö förekommer risk för sexuella övergrepp. Prata med ledare, chef eller person högre upp, beroende på situation. Du kan ta med dig en kollega som stöd, eller en facklig representant. Du kan dessutom

alltid vända dig till [Diskrimineringsombudsmannen \(DO\)](#), ditt fackförbund eller en lokal antidiskrimineringsbyrå, som har kunskap om hur du ska gå till väga och vilket stöd du har rätt till.

OBS! Agera direkt. Dröj inte. Det är bäst att agera medan händelsen fortfarande är färsk eller så fort du kan eftersom utredning av eventuell anmälan och tillsättning av åtgärder eller repressalier försvåras över tid.

Guide för samtal med den som utsatts

Om du ska samtala med den som blivit utsatt, till exempel en deltagare i en grupp du leder, är det viktigt att ta uppgifterna på allvar så att personen känner sig lyssnad och trodd på. Vidare är det viktigt att ha en struktur för samtalet och en plan. Ha aldrig gemensamma möten med den som blivit utsatt och den anklagade. Var tydlig med att den som har blivit utsatt kan vara anonym, även om du behöver berätta om händelsen för din chef.

- Låt den som är utsatt berätta med egna ord.
- Ställ tydliga och specifika frågor. Jag har fått veta att _____ har hänt. Kan du berätta mer om det? Hur var situationen för dig? Vad har detta lett till? När hände det? Vem var där?
- Kom ihåg att du inte håller på med en brottsutredning. Men den som blivit utsatt behöver få berätta och du behöver ha tillräckligt med information för att kunna lämna över till ansvarig chef.
- Stäm av dina anteckningar i slutet av samtalet, så att båda har samma bild av vad som har sagts.
- Berätta vad som händer närmast med informationen och vilket ansvar du tar.
- Fråga om personen behöver stöd. Berätta om stiftets kontaktpersoner. Se mer om vilket stöd du kan berätta om under avsnittet För dig som har blivit utsatt för övergrepp.

Om den som blivit utsatt inte vill medverka till att händelsen eller händelserna utreds, berätta att du kommer att prata med din chef utan att nämna några namn. Var tydlig med hur, så att den som har blivit utsatt känner sig trygg.

För dig som är arbetsgivare eller chef

När någon utsätts för sexuella övergrepp kan det sätta djupa spår i den människans livsberättelse. Det påverkar också enskilda människor runt omkring och gemenskapen i en grupp. Därför blir det särskilt viktigt att kyrkan i dessa sammanhang talar sant om livet, eftersom sanningen ska göra oss fria (Joh 8:32). Det handlar i praktiken om att kyrkans företrädare orkar lyssna till berättelser om både sårbarhet, utsatthet och skuld och tar ansvar för att hantera situationen.

"Jag hade arbetat på många olika ställen innan jag (för att få erfarenhet som prästkandidat) började arbeta i en av Sveriges största och vackraste kyrkor. (...) Aldrig tidigare hade jag behövt utstå så många kommentarer om mitt utseende, aldrig tidigare hade så många män tagit på mig på ytterst olämpliga sätt, aldrig tidigare hade jag behövt vara rädd för att en man förföljt mig trots ett tydlig Nej! Framför allt så hade jag aldrig mött en sån tystnadskultur förut. Jag pratade med min chef om flera av händelserna men hon menade att det var sådant som jag som söt kvinna med ett leende på läpparna fick ta. Jag kunde ju alltid sluta le om det blev besvärligt."

Berättelse från #vardeljus

Endast en liten andel av dem som utsätts för sexuella övergrepp anmäler händelsen eller söker hjälp. Det är ofta ett svårt och utmanande steg att överhuvudtaget berätta, men ett steg som ofta leder till läkning. Att anmäla är ytterligare ett stort steg. Orsakerna kan variera, men känslor av skuld och skam är vanliga. När anmälningar väl sker är det därför viktigt att hörsamma och respektera den som anmäler.

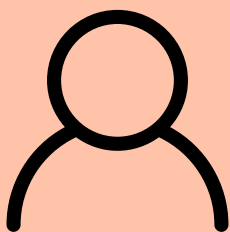
Ibland vill den som utsatts inte att det ska göras en utredning i det särskilda fallet. Arbetsgivaren har ändå i uppgift att på ett strukturellt plan utreda vad som kan göras för att förebygga att det inte sker igen och säkerställa en god och trygg arbetsmiljö för anställda och ideella medarbetare. Se mer i [avsnittet om förebyggande arbete](#).

Arbetsgivarens ansvar enligt lagen

Arbetsgivaren, alltså i en församling kyrkorådet, har det yttersta ansvaret för arbetsmiljö och verksamhet men kan ha fördelat uppgifterna att utreda och hantera den här typen av situationer till dig som är kyrkoherde eller chef. Uppgiftsfördelningen och delegationsordningen ska vara tydlig för alla inblandade.

Att bli utsatt för sexuella övergrepp eller trakasserier kan leda till ohälsa. Enligt [arbetsmiljölagen \(1977:1160 kap. 3\)](#) ska arbetsgivaren vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall.

Enligt [föreskrifterna om systematiskt arbetsmiljöarbete \(AFS 2023:1\)](#) ska arbetsgivaren regelbundet undersöka arbetsmiljöförhållandena för att bedöma risker för ohälsa och olycksfall i arbetet. Om någon arbetstagare råkar ut för ohälsa eller olycksfall i arbetet, eller om något allvarligt tillbud inträffar i arbetet, ska arbetsgivaren utreda orsakerna så att risker för ohälsa och olycksfall kan förebyggas.

Arbetsgivaransvar

Diskrimineringslagen 2 kap. 3 §

”Om en arbetsgivare får kännedom om att en arbetstagare anser sig i samband med arbetet ha blivit utsatt för trakasserier eller sexuella trakasserier av någon som utför arbete eller fullgör praktik hos arbetsgivaren, är arbetsgivaren skyldig att utreda omständigheterna kring de uppgivna trakasserierna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier i framtiden. Skyldigheten gäller också i förhållande till den som fullgör praktik eller utför arbete som inhyrd eller inlånad arbetskraft.”

I [diskrimineringslagen \(2008:567\)](#) anges att arbetsgivaren har ansvar att utreda och åtgärda när en arbetstagare upplever sig utsatt för sexuella trakasserier. Sexuella trakasserier är ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet. Förutom kommentarer och ord kan det vara att någon till exempel tafsar eller kastar närgångna blickar. Det kan också handla om ovälkomna komplimanger, inbjudningar och anspelningar. Arbetsgivaren har ett krav på sig att vidta åtgärder för att övergrepp, diskriminering och sexuellt våld inte ska drabba anställda.

Arbetsgivaren ska upprätta tydliga interna rutiner för hur man ska agera vid sexuella övergrepp och trakasserier. Använd nedanstående förslag till handlingsplan och komplettera med det ni behöver för att handlingsplanen ska fungera i just ert sammanhang.

Kyrkoherden i en församling är ansvarig chef för anställda och praktikanter, men har också ansvar för tillsyn över all verksamhet utifrån Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära (Kyrkoordningen 5 kap 2 §). Det medför ett ansvar för trygghet inom verksamheten och för dem som besöker och medverkar i kyrkans olika verksamheter.

*"Kyrkoherden
i en församling
är ansvarig
chef för
anställda och
praktikanter."*

För mer stöd och rådgivning kring arbetsgivarens roll och ansvar, kontakta Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation,

Skao. På deras hemsida hittar du kontaktinformation till Skaos regionala rådgivare och till den webbaserade chefshandboken Vera.

Läs mer i avsnittet Diskrimineringslagen och arbetsmiljölagen.

En resurs för arbetsgivare är boken *Kön och kränkningar: handbok för hantering av diskriminering och trakasserier på arbetsplatser* (2022) av Anneli Häyrén.

Handlingsplan för arbetsgivare

Som arbetsgivare är det viktigt att ha kunskap om ditt ansvar som ledare och arbetsgivare och se till att det finns tydliga rutiner. I detta avsnitt får du som arbetsgivare en handlingsplan för att kunna hantera en situation av sexuella övergrepp, trakasserier eller våld. Handlingsplanen kan användas som en checklista. Anpassa handlingsplanen efter den särskilda situationen och sammanhanget.

Fas 1. Hantering av akut läge och intern kommunikation

Fas 2. Organisatoriska beslut och anmälan

Fas 3. Intern och extern kommunikation

Fas 4. Åtgärder

Fas 5. Fortsatt ansvar och uppföljning

Fas 1. Hantering av akut läge och intern kommunikation

Fas 1 inleds när du får kännedom om att någon upplever sig trakasserad eller är utsatt för någon form av sexuellt våld. Ta det på allvar, agera diskret och skyndsamt.

Det spelar ingen roll om du får information från den som är utsatt, om du själv blivit vittne till något, om du hör rykten om att något har skett eller om någon berättar något de har sett – du har skyldighet att agera. Ta ansvar oavsett om det skett mellan anställda, förtroendevalda, ideella medarbetare eller besökare i verksamheten. När ett övergrepp sker är det många som påverkas. Kom ihåg att alla inblandade är del av församlingen och behöver bemötas med respekt. Du behöver agera skyndsamt, men det är sällan bråttom. Behåll lugnet och var saklig.

Förbud mot repressalier

Det finns ett förbud mot så kallade repressalier i diskrimineringslagen. Förbudet finns för att den som vill anmäla eller berätta om diskriminering eller trakasserier ska kunna göra det, utan att behöva oroa sig för negativa konsekvenser.

Skyddet mot repressalier gäller den som

- anmält diskriminering
- har påtalat att någon bryter mot diskrimineringslagen
- har medverkat i en utredning om diskriminering
- avvisat eller fogat sig (gått med på mot sin vilja) i trakasserier eller sexuella trakasserier.

Ta hjälp

Beroende på vilka frågor du har, kontakta och rådfråga Skao, stiftsjurist, HR-specialist, stiftets pressekreterare eller kommunikatör. Du kan också koppla in en oberoende utredare, om du bedömer att det är relevant. Om den utsatta och den anklagade är arbetstagare kan fackliga representanter eller skyddsombud bli inkopplade i tidigt skede. Du kan också kontakta stiftens kontaktpersoner vid sexuella övergrepp för rådgivning.

Läs om kontaktpersonerna i avsnittet Stiftens kontaktpersoner vid sexuella övergrepp.

Hitta Svenska kyrkans kontaktpersoner på svenskakyrkan.se.

Lyssna och utred

Fråga den som ska ha blivit utsatt om det du hört eller sett stämmer. Om personen nekar till att hen känt sig utsatt för sexuella övergrepp behöver du inte gå vidare med utredning. Men du kan behöva ställa frågan på flera sätt, och vid mer än ett tillfälle. Den utsatta kan neka, om det inte byggts upp en tillit eller trygghet kring vad det innebär att bryta tystnaden.

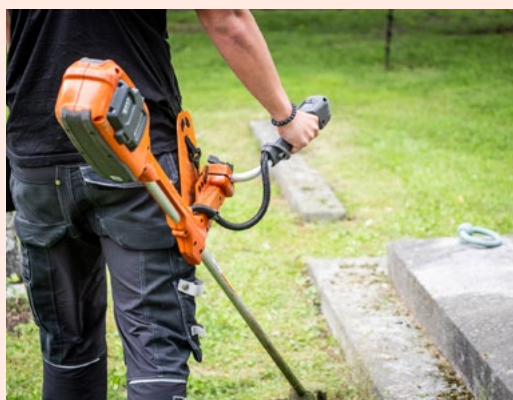
Om du eller någon annan misstänker att ett övergrepp har begåtts mot ett barn, råder dock alltid anmälningsplikt.

Om personen bekräftar att hen upplevt eller upplever trakasserier behöver du utan dröjsmål inleda en utredning, för att bilda dig en uppfattning om vad som hänt. Arbetsgivaren, som i en församling är kyrkorådet, har det yttersta ansvaret för att utreda, men kan ha delegerat den uppgiften till dig som är kyrkoherde eller chef. Som chef

har du också ansvar för att lämna information till den som ska utreda och agera, om det hos er är någon annan än du själv.

Oavsett om personen som blivit utsatt vill eller inte vill medverka i utredningen, behöver du utreda. Du som chef har nämligen alltid ansvaret att förebygga så att riskerna för otrygghet och övergrepp minskar. Behandla frågan med sekretess och ge stöd till den utsatta vid behov.

Börja med att tala med både den som utsatts och den som är anklagad för att få så mycket information som möjligt. Var lyhörd för om personen vill ha med sig en facklig kontakt eller skyddsombud om någon av de berörda är arbetstagare. Ha aldrig gemensamma möten med den som är utsatt och den som är anklagad. Det är viktigt att ha fokus på syftet med samtalen. Var objektiv och icke-dömande för att få en allsidig bild av vad som hänt. Var diskret och visa respekt för alla inblandade.

Hur stor utredningen blir beror på situationen. Du kanske även behöver fråga vittnen för att få klarhet i vad som hänt. Om ord står mot ord, behöver du själv bilda dig en uppfattning om händelsen.

Stöd för alla inblandade kan vara nödvändigt i en sådan här process. Uppmärksamma om det finns behov av stödinsatser och informera om möjligheten till samtal med stiftens kontaktpersoner, själavård och företagshälsovård. Att själv ge själavård är inte din uppgift som arbetsgivare.

Fas 2 Organisatoriska beslut och anmälan

När situationen står klar för dig är det dags att besluta om nästa steg. Övergreppen eller risken för vidare övergrepp måste genast upphöra.

Det kan innefatta förändring av arbetsuppgifter, framtagna av uppdrag för ideell medarbetare, åtgärder såsom polisanmälan, anmälan till domkapitlet, en kommunikationsplan för anställda, berörda eller vårdnadshavare och en utsedd mediakontakt.

"När situationen står klar för dig är det dags att besluta om nästa steg."

Du ska ha ett samtal med den som utsatt någon annan med varning och uppmaning att sluta med beteendet. Då kan du också berätta vad nästa åtgärd kommer att vara om personen inte upphör med sitt agerande. Beroende på situationen och hur grovt övergreppet varit, kan detta räcka som åtgärd, ifall den som utsatts upplever att situationen blivit bra och hen känner sig trygg.

Om den anklagade är anställd medarbetare

Det kan bli nödvändigt att för en tid stänga av någon eller förändra arbetsuppgifter för de inblandade. Åtgärderna ska i första hand gälla den som utsatt någon för övergrepp. Att omplacera den som utsatts är inte lämpligt, om inte personen själv begär det. Kom ihåg att koppla in fackliga representanter och rådgör med Skao.

Om den anklagade är förtroendevald

Du som chef i en församling kan inte frånta en förtroendevald hans uppgifter, men ideella uppdrag som personen har kan avslutas. Om det handlar om en förtroendevald som inte kan flyttas på, kan det krävas andra insatser för att en mötesplats ska bli trygg. Några personer kan exempelvis få uppdraget att säkerställa att sammankomsten blir säker. Om en förtroendevald har ett sexuellt kränkande beteende är det viktigt att ta upp frågan med personen och prata med ordföranden i aktuellt organ för att tydliggöra vilka beteenden som inte är acceptabla och vilken uppförandekod som ska gälla.

Om den anklagade är ideell medarbetare eller deltagare i verksamhet

Du kan behöva frånta en person sina uppdrag eller förhindra personen från att delta i viss verksamhet. Fokus måste vara trygghet för den som har utsatts eller riskerar att utsättas. Du som arbetsgivare är ansvarig för arbetsmiljön för anställda och uppdraget att förebygga så att övergrepp och trakasserier inte sker.

Samtidigt är vi en kyrka som vill välkomna alla. Ett dilemma kan vara gudstjänster, som enligt kyrkoordningen ska vara öppna för alla (Kyrkoordningen kapitel 17). Ändå bör rimligen den som förstör, skapar rädsla, uppträder kränkande eller hotfullt kunna avvisas även från en gudstjänst.

"Du kan behöva frånta en person sina uppdrag eller förhindra personen från att delta i viss verksamhet. Fokus måste vara trygghet för den som har utsatts eller riskerar att utsättas."

Om detta av någon anledning är omöjligt, kan andra åtgärder vidtas för att den som har blivit utsatt ska kunna känna sig trygg. Ett exempel kan vara att den som har utsatts inte lämnas ensam eller att någon får

i uppgift att särskilt bevaka den som har utsatt någon för trakasserier. Här är svårt att ge generella riktlinjer. Rådgör med kyrkoherde eller biskop kring den specifika situationen.

Anmälan

Uppmana den som blivit utsatt att polisanmäla vid misstanke om brott.

Om det gäller en präst eller diakon kan en anmälan till domkapitel göras av dig eller vem som helst om det finns en misstanke om att personen

- inte följer de vagningslöften hen har gett.
- på grund av brottslig gärning eller på annat sätt i avsevärd mån skadat det anseende som en präst eller diakon bör ha.

Mer information om domkapitlets uppdrag och ansvar får du från ditt stift. Läs i avsnittet Domkapitlet.

Oavsett om en anmälan görs eller inte, så är det arbetsgivarens uppgift att säkerställa att arbetsplatsen är fri från trakasserier, diskriminering och sexuella övergrepp. Stiftets kontaktpersoner kan vara stöd för den utsatta personen vid polisanmälan och anmälan till domkapitlet.

Fas 3 Intern och extern kommunikation

Gör en kommunikationsplan för att stödja berörda, exempelvis förtroendevalda, ideella medarbetare, anställda, berörda, vårdnadshavare och samarbetspartners. Ta hjälp av stiftets pressekreterare och kommunikatörer.

- Vem behöver ha vilken information och varför?
- Vad behöver berättas?
- Vilka kommunikationskanaler ska användas?
- Vem har ansvar för vilken kommunikation?
- Utse en talesperson som är förberedd om media tar kontakt. Säkerställ att den personen är tillgänglig. Se till att talespersonen och den övriga kommunikationen berättar samma sak.
- Ge stöd till anställda, ideella medarbetare och förtroendevalda inför möten med församlingsbor. Det kan vara information som kan eller ska ges ut, hänvisning till kommunikationskanaler och underlag för bön, andakt eller gudstjänst.
- Informera internt om vem som har uppdraget att vara talesperson för media, så att det är lätt att hänvisa dit.
- Information ska lämnas till berörda funktioner och personal internt och inomkyrkligt, innan extern information och pressinformation går ut.
- Information som lämnas till berörda i en krissituation bör vara tydlig, gärna upprepas och ges både muntligt och skriftligt.
- Informera inblandade om utredningens gång.
- Fundera på om det behövs en presskonferens. Om ni vill eller behöver vara proaktiva, finns det någon särskild mediekanal som är prioriterad?

"Utse en talesperson som är förberedd om media tar kontakt."

- Uttryck medkänsla för den som utsatts utan att vara osaklig kring den som anklagats.
- Berätta sakligt om det som hänt och informera om vilka åtgärder som vidtagits.
- Kom ihåg att värna alla inblandade individer och skyddet av särskilda personliga angelägenheter.

Kärnvärden för kommunikationen

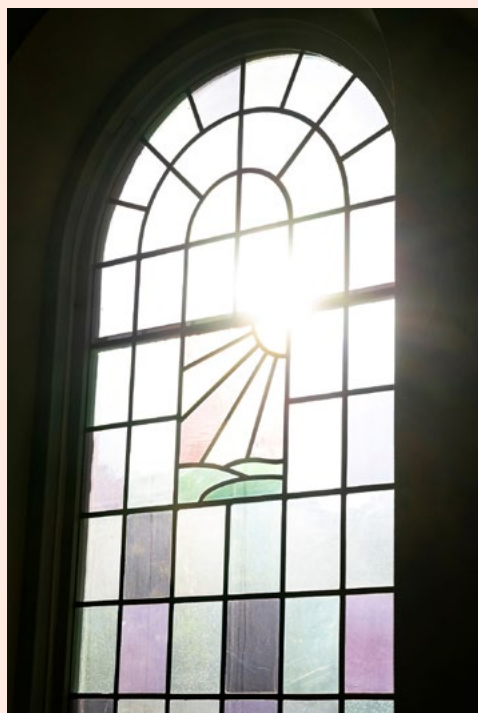
Om det finns ett medieintresse kring den egna organisationen, avslöjanden om missförhållanden, rykten eller förtroendekriser måste ärlighet, snabbhet, öppenhet och tillgänglighet vara kärnvärden.

Formulera vad krisen handlar om så snabbt som möjligt, innan medierna eller någon annan gör det.

Visa med öppenhet, tillgänglighet och kontinuitet i den externa informationen att inget finns att dölja. Ta initiativ till åtgärder och informera om dessa. Självklart är den etiska aspekten i detta av stor prioritet.

Visa och uttryck empati med dem som drabbats av det inträffade.

Ta stöd av stiftets pressekreterare eller Skao för kontakt med media.

Fas 4 Åtgärder

Om utredningen visat att det handlar om trakasserier eller annan form av sexuella övergrepp, så ska du genomföra de åtgärder som är lämpliga för att förhindra att det sker igen. Exakt vilka åtgärder det handlar om för att skapa trygga verksamheter beror på situationen och sammanhanget. Det finns olika komplicerade situationer där det till exempel inte blivit någon fällande dom och ord står mot ord. Det finns stöd för dig som arbetsgivare hos Skao och stiftens kontaktpersoner.

Om den som utsatt någon är anställd

Vidta arbetsrättsliga åtgärder, exempelvis i form av uppsägning eller avsked. Tänk på att koppla in fackliga representanter när berörda så önskar eller när det behövs utifrån ett arbetsrättsligt perspektiv. Ta hjälp av Skao.

Om den som utsatt någon är förtroendevald

Avsluta övriga eventuella ideella uppdrag i församlingen. Informera ordförande för det organ som personen är förtroendevald i. En förtroendevald ska fråntas sina uppdrag om hen dömts för ett brott som kan ge två års fängelse eller mer (Kyrkoordningen kap. 33, 11§).

Om den som utsatt någon är ideell medarbetare eller deltagare i verksamhet

Avsluta det ideella uppdraget och kommunicera detta till alla som behöver känna till det. Det kan bli nödvändigt att informera en dömd person att hen inte är välkommen till viss verksamhet. Läs resonemanget ovan, under Fas 2.

Fas 5 Fortsatt ansvar och uppföljning

När läget har lugnat ner sig och det akuta är över, utredningen är klar och eventuella åtgärder är genomförda behöver du fortsätta ta ansvar för trygghet och samexistens. Det gäller oavsett om övergreppet skett mellan förtroendevalda, anställda, ideella medarbetare eller besökare i verksamheten.

När en gemenskap skadas av sexuella övergrepp är det många som påverkas. Det är viktigt att

arbetsgivare och ansvariga ledare fortsätter arbeta för trygga miljöer, arbetsplatser och verksamheter.

I det akuta läget handlar det om att ta hand om dem som är direkt berörda, men sedan behöver fokus ligga på att brett återupprätta tryggheten, förtroendet och stärka samhörigheten om det har uppstått

"Det är viktigt att arbetsgivare och ansvariga ledare fortsätter arbeta för trygga miljöer..."

splittring eller olika läger. Det är med stor sannolikhet avgörande för att personer ska vilja vara kvar i gruppen, församlingen eller gemenskapen. Det långsiktiga arbetet kan aldrig underskattas.

Kom ihåg att alla inblandade behöver bemötas med respekt och varsamhet. Behåll lugnet och var saklig. Undvik att uttala dig om vem som behöver försonas eller förlåta. Det är viktiga, men komplicerade processer som måste få ta tid. Förlåtelse eller försoning kan aldrig tvingas fram.

Det kan finnas behov av själavård och stöd långt efter att övergreppen skett. Behovet gäller både dem som varit inblandade i den konkreta händelsen och dem som finns runtomkring. Att till exempel vara ansvarig ledare i en verksamhet och misslyckas med att skydda deltagarna kan ta hårt på självkänslan. Att vara kompis med någon som utsatt en annan person för våld kan vara svårt att hantera.

Undvik att uttala dig om vem som behöver försonas eller förlåta. Det är viktiga, men komplicerade processer som måste få ta tid.

Samtalsstödet ska ges av någon utanför församlingen eller den egna organisationen för att säkerställa att det blir just stöd till berörda och inte bidrar till ökad splittring. Arbetsgivaren har ansvar för att det finns stöd för dem som behöver. En chef eller en kollega ska aldrig vara den som står för själavård eller samtalsstöd.

Tala sant

Ofta förekommer omskrivningar av det som skett som antyder att det handlar om något annat än övergrepp. Detta får konsekvenser för hur övergrepp hanteras och för de inblandades möjligheter att gå vidare i processen. Det blir lättare om det finns en tydlighet kring det som har

hänt och ett pågående samtal kring gränser, övergrepp och våld. Det ger också möjlighet till upprättelse för alla inblandade parter. Sopa inte det som hänt under mattan, utan ha beredskap för att det som har hänt kommer att påverka verksamheten under lång tid.

"Ofta förekommer omskrivningar av det som skett som antyder att det handlar om något annat än övergrepp."

Normer kring den som blivit utsatt

Människor som utsatts för sexuella övergrepp hanterar det olika. Det är mycket vanligt med starka känslor av skam, skuld och ensamhet. För den som hanterar ett trauma och inte får rätt stöd och läkning kan följderna och konsekvenserna bli många och inte sällan livslånga. Det går dock att må bättre och det är viktigt att utsatta därför ges hopp och möjlighet till läkning. Genom att bearbeta och läka det trauma som uppstått kan en känsla av styrka och egenvärde återetableras.

"Vanliga uttryck som "offer" eller "överlevare" kan skrämma eller kännas långt från den egna upplevelsen."

Normer i samhället tenderar att måla upp stereotypa bilder av utsatta och förövare som sällan överensstämmer med verkligheten. Vanliga uttryck som "offer" eller "överlevare" kan skrämma eller kännas långt från den egna upplevelsen. Det är därför viktigt att utgå från den utsatta och hur hen finner ord för det som hänt. Berättelserna i [#vardeljus](#)

visar och synliggör många berättelser och bekräftar att utsatta inte kan förenklas till "passiva offer för omständigheter av trakasserier och övergrepp" (Carstensen, sid 21). Oavsett personens reaktioner ska hen få stöd och visas respekt och omtanke, utan att fråntas sin integritet eller aktörskap.

Ge förövaren möjlighet till ansvar och insikt

En förövare har sällan en fullständig bild av våldet eller konsekvenserna av övergreppet hos den som utsatts. Det är viktigt för att alla berörda ska kunna gå vidare i processen, att en arbetsgivare eller en självvårdare som stödjer den som utsatt någon för övergrepp eller våld synliggör handlingarnas konsekvenser i sin helhet.

Människor har ansvar för sina handlingar. Att ge möjlighet för den som utsatt någon att ta ansvar, stärker människovärdet hos alla inblandade. Trots anklagelser om sexuella övergrepp är personen fortsatt en del av kyrkan och församlingen. Att som chef eller ledare för verksamheter ta ansvar för att skapa trygghet kan innebära att sätta gränser eller neka deltagande för den som anklagats. Detta för att skydda andra, särskilt den som har utsatts för övergrepp. Det är inte den som blivit utsatt som ska kompromissa eller flytta sig.

"Människor har ansvar för sina handlingar. Att ge möjlighet för den som utsatt någon att ta ansvar, stärker människovärdet hos alla inblandade."

Kontinuerlig uppföljning

Det är viktigt att du kontinuerligt följer upp och försäkrar dig om att det kränkande beteendet har upphört. Om det inte har blivit bättre, så behövs ytterligare åtgärder för enskilda individer och för grupper. Fortsätt med kunskapshöjande insatser för ansvariga och deltagare i olika verksamheter.

Det kan finnas risker med att påtala att trakasserier förekommer. Till exempel kan den som gör det bli ifrågasatt eller utfrusen. Denna typ av konsekvenser, repressalier, är också en form av diskriminering. Om du får veta att detta sker måste du vidta åtgärder.

Främjande och förebyggande är att ta fortsatt ansvar

Om det inte redan finns på plats, så ska du ta fram rutiner för planering och organisering av verksamhet för det förebyggande och främjande arbetet. För detta finns mycket stöd i kapitlen om [det främjande arbetet](#) och [det förebyggande arbetet](#).

6.

KAPITEL 6:

Svenska kyrkans arbete och *organisation mot* sexuella övergrepp

- ✓ Svenska kyrkans arbete mot sexuella övergrepp historiskt
- ✓ Svenska kyrkans organisation för att motverka sexuella övergrepp
- ✓ Tystnadsplikt
- ✓ Internationella ramverk viktiga för Svenska kyrkan
- ✓ Svensk lagstiftning och regelverk som påverkar Svenska kyrkans arbete
- ✓ Svensk jämställdhetspolitik

Svenska kyrkans arbete mot sexuella övergrepp historiskt

År 1996 beslutade kyrkomötet att Svenska kyrkan på ett tydligare sätt skulle arbeta med att bemöta och förebygga sexuella övergrepp i kyrkliga sammanhang (OF 1996:506). En arbetsgrupp tog fram dokumentet *Riktlinjer för handhavandet inom Svenska kyrkan av situationer där människor såväl barn som vuxna blivit utsatta för sexuella övergrepp av kyrklig personal* och dessa antogs av Svenska kyrkans centralstyrelse 1998.

Riktlinjerna innebar bland annat att kontaktpersoner utsågs i alla stift till stöd för dem som upplever sig utsatta för sexuella övergrepp eller våld av kyrklig medarbetare. Det är ett uppdrag som sedan breddats, se avsnittet [Stiftens kontaktpersoner vid sexuella övergrepp](#). Stiftens kontaktpersoner har sedan 1998 tagit emot berättelser om våld och sexuella övergrepp i kyrkliga sammanhang. Många enskilda personer har fått stöd till egna beslut i den vidare processen och

arbetsgivare och anställda har fått stöd i det förebyggande, främjande och åtgärdande arbetet mot sexuella övergrepp.

Dessutom togs informationsbroschyrer fram, först på svenska och sedan också på finska, där Svenska kyrkans avståndstagande från alla former av sexuellt missbruk och övergrepp i kyrkliga miljöer tydligt beskrivs. De första åren hade broschyrerna rubriken *Att bryta tystnaden om sexuella övergrepp*, och 2002 ändrades rubriken till *Din kropp är din*.

Riktlinjerna reviderades 2011 och fick namnet *Vad gör vi nu? Bemötande och förebyggande av sexuella övergrepp*. Det var en bok som utgick från den tidigare utgåvan av riktlinjerna från 1998. Svenska kyrkans publikation *Mitt ibland oss, förebygga och hantera sexuella övergrepp mot barn* (2004) låg också till grund för arbetet men de nya riktlinjerna.

#metoo och #vardeljus

Hösten 2017 drog rörelsen #metoo över världen. Det var en rörelse i sociala medier, där berättelser om sexuella övergrepp, trakasserier och utsatthet kom fram i ljuset. Kvinnor började dela med sig av historier och erfarenheter av sexuella övergrepp i arbetslivet under hashtaggen #metoo. Bransch efter bransch klev fram och däribland också Svenska kyrkans anställda kvinnor, under hashtaggen och namnet #vardeljus.

Uppropet #vardeljus skrevs under av cirka 1300 anställda kvinnor i Svenska kyrkan och närmare 400 berättelser om sexuella övergrepp och kränkningar inom Svenska kyrkan delades. Underskrifterna och några av berättelserna publicerades i Kyrkans tidning den 23 november 2017.

Berättelserna inom #vardeljus visade att kyrkan inte var förskonad. Här vittnade anställda kvinnor om allt från grovt sexuellt våld och våldtäkter, till tafsningar och sexistiska kommentarer. Många vittnade också om osynliggörande, nedtystning och skambeläggande från omgivningen.

Uppföljning och utvärdering av arbetet

År 2018, tjugo år efter att de första riktlinjerna mot sexuella övergrepp i Svenska kyrkan antagits, anordnade Svenska kyrkans nationella nivå konferensen "När gränser överskrids". Då hade även #metoo och #vardeljus drivit på frågorna. Under konferensen togs flera diskrimineringsgrunder upp och det tydliggjordes hur olika makt-strukturer kan förstärka utsatthet. En av slutsatserna var att fler chefer och kyrkoherdar behöver mer kunskap kring makt, genusmönster och hur sexuella övergrepp kan förebyggas.

I oktober 2018, ett år efter att #metoo och #vardeljus började användas som samlande rubriker för erfarenheter av övergrepp, skrev Anne Sörman i Svensk kyrkotidning artikeln [Gud sade "Varde ljus", men det vart inte så ljust](#). Sörman berör bland annat vad som kan anses vara farliga rum och farliga situationer. Artikeln efterfrågar fördjupad teologisk reflektion och de utmaningar som Svenska kyrkan efter #vardeljus står inför. Hon lyfter särskilt fram att det finns ett missbruk av begreppet förlåtelse och att begreppet måste användas med varsamhet och menar att det är en teologisk dubbelbestraffning att uppmana den som är utsatt att förlåta, om förlåtelse i princip betyder att glömma.

"Hon lyfter särskilt fram att det finns ett missbruk av begreppet förlåtelse och att begreppet måste användas med varsamhet..."

Hösten 2018 fick Gunilla Carstensen, universitetslektor vid Stockholms universitet, uppdraget från kyrkokansliet att göra [en kvalitativ forskningsanalys av innehållet i berättelserna i #vardeljus](#). Carstensen fick också i uppdrag att se på eventuella utvecklingsområden vad gäller åtgärder och forskning. Hon har utöver att läsa berättelserna intervjuat personer som arbetar med Svenska kyrkans arbete mot sexuella övergrepp och trakasserier. Det innebär att analysen också tar med det arbete som både görs och har gjorts inom Svenska kyrkan. Förutom att dra slutsatser om hur sexuellt våld utövas i Svenska kyrkan konstaterar hon att det finns särskilda risker i Svenska kyrkan i form av gränslöshet och en tystnadskultur. En orsak till detta är en självbild som säger att organisationen är bra på att ta hand om sina medarbetare. Carstensen ger rekommendationer för det framtida arbetet både vad gäller organisation och vad gäller kunskap, medvetande och samtal.

I ett uttalande 2019 gjorde [svenska kyrkoledare från olika kyrkor och samfund ett tydligt ställningstagande mot sexuella övergrepp](#) i kyrkokontexten. Bland annat skrev de:

"Tystnadskulturen i kombination med en ursäktande inställning till övergrepp skapar en farlig miljö där övergrepp kan ske utan konsekvens. Därför är det viktigt att främja miljöer där alla vågar säga ifrån."

Kyrkoledarna betonade också vikten av organisatoriska strukturer och fokus på makt. De tog också tydligt ställning mot att kristna begrepp som förlåtelse ibland används för att förminska människors erfarenheter av övergrepp.

År 2020 kom rapporten [Uppföljning av #metoo och #vardeljus](#) som ett resultat av ett uppdrag från kyrkomötet 2018. Rapporten innehåller en genomgång av Svenska kyrkans arbete mot sexuella övergrepp,

både historiskt och med särskilt fokus på åren 2018–2020. Rapporten innehåller en omvärldsanalys, en barnkonsekvensanalys och föreslagna åtgärder som Svenska kyrkan bör vidta nationellt för att stärka det existerande arbetet mot sexuella övergrepp och trakasserier och vidareutveckla det.

Anne Sörmans granskningar, Gunilla Carstensens rapport och kyrkokansliets uppföljningsrapport har bidragit till att det nu finns mer kunskap kring sexuellt våld, risker i församlingsmiljö och vad som är viktigt när enskilda och grupper i kyrkan har skadats av sexuella övergrepp.

Vägledning för det fortsatta arbetet

De analyser och genomlysningar som gjordes under 2018–2020, berättelserna från #vardeljus i kombination med ny lagstiftning inom sexualbrott och diskriminering, kontaktpersonernas erfarenheter och samhällsutvecklingen generellt ledde till att ett arbete initierades 2022 med att uppdatera och digitalisera Svenska kyrkans material för att förebygga och hantera sexuellt våld och sexuella övergrepp. Denna vägledning är ett resultat av det arbetet och ersätter de tidigare riktlinjerna.

Svenska kyrkans organisation för att motverka sexuella övergrepp

Stiftens kontaktpersoner vid sexuella övergrepp

Svenska kyrkan är indelad i stift, med varsin biskop. De har i uppdrag att främja och ha tillsyn över församlingslivet i stiftet. I vart och ett av Svenska kyrkans tretton stift finns sedan 1998 kontaktpersoner utsedda av stiftets biskop eller den biskopen delegerat detta till. Kontaktpersonernas uppgift är att vara till stöd för den som upplever sig utsatt för sexuellt våld av en anställd, förtroendevald eller ideell medarbetare eller någon annan inom Svenska kyrkans verksamhet.

Kontaktpersonernas uppdrag är att lyssna, ge stöd till egna beslut och förmedla kontakter till myndigheter och organisationer. Kontaktpersonerna är ett viktigt stöd för den som utsatts eller misstänks ha utsatts för våld i processen som följer, för att informera, stötta och finnas till hands. Det kan gälla till exempel under arbetsgivarens utredning, om det sker en polisanmälan eller en anmälan till domkapitlet. Kontaktpersonerna stöttar den utsatta oavsett om ärendet leder till anmälningar och åtgärder eller inte.

"Kontaktpersonernas uppgift är att vara till stöd för den som upplever sig utsatt för sexuellt våld..."

Kontaktpersonerna kan också på uppdrag av stiftet bedriva förebyggande arbete, vara rådgivande för församlingar och göra andra insatser för att stödja exempelvis domkapitlet och stiftsstyrelsen i detta arbete.

Minst två kontaktpersoner utses i varje stift, varav en ska vara kvinna och en man. Kontaktpersonerna ska tillsammans representera olika erfarenheter och uppdrag i organisationen.

Kontaktpersonerna ingår i ett nationellt nätverk för kontinuerlig fortbildning och kollegialt stöd. Det nationella arbetet koordineras av Svenska kyrkans nationella kansli i Uppsala. I nätverket ingår också en representant för Svenska kyrkans Arbetsgivarorganisation (Skao).

Hitta Svenska kyrkans
kontaktpersoner på
svenskakyrkan.se

Kontaktpersonerna och tystnadsplikten

Kontaktpersonerna arbetar under sekretess men inte absolut tystnadsplikt. Det innebär att de exempelvis har skyldighet att anmäla övergrepp mot barn till myndigheterna och kan kallas att vittna i polisförhör eller rättegång. Det kan också vara så att kontaktpersonerna, med tillåtelse från den som kontaktat dem, behöver föra vidare uppgifter till exempelvis stiftets biskop och till den andra kontaktpersonen i stiftet. Kontaktpersonerna får föra anteckningar över vad som sagts, men ska förstöra dessa anteckningar när ärendet är avslutat.

Uppgiften i rollen som kontaktperson är alltså inte att ge självavård, utan att stödja den som är utsatt och förmedla kontakter, kunskaper och

Tystnadsplikt

I Svenska kyrkan finns många roller som har tystnadsplikt, men hur den är utformad varierar.

Läs om tystnadsplikt för olika roller inom Svenska kyrkan på svenskakyrkan.se.

handledning. En kontaktperson som också är präst eller diakon behöver vara noggrann med att skilja stödsamtal i rollen som kontaktperson, från själavårdande samtal. Det är kontaktpersonens ansvar att vara tydlig med vad som gäller i varje situation mot den eller de personer som deltar i samtalet. För att skilja mellan de olika rollerna kan det ibland vara en fördel om kontaktpersonen samtalar med den utsatta tillsammans med någon annan.

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, Skao, ger kunskap och stöd till arbetsgivare, chefer och kyrkoråd i arbetet med både diskrimineringslagen och arbetsmiljölagen. Där finns hjälp och kunskap om exempelvis kollektivavtal, disciplinära åtgärder och diskrimineringslagens krav på aktiva åtgärder. Skao har också information om vilken inomkyrklig reglering i kyrkoordningen som gäller i olika sammanhang.

Hitta till Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation på skao.se.

Domkapitlet

I varje stift finns ett domkapitel. Hur domkapitlet fungerar varierar något mellan stiftet, men gemensamt är att de grundar sig i kyrkoordningen.

Domkapitlet har till uppdrag att hantera anmälningar (från vem som helst) mot präster och diakoner. Domkapitlet kan besluta om påföljder för den anmälda prästen eller diakonen om prästen eller diakonen:

- har brutit de löften som hen har givit vid vigningen
- har brutit sin tystnadsplikt i fråga om sådant som hen har fått veta under bikt eller enskild själavård
- på grund av sjukdom eller av annan liknande anledning har förlorat förmågan att rätt utöva vigningstjänsten
- på grund av brottslig gärning eller sitt levnadssätt har skadat det anseende en präst eller diakon bör ha

Domkapitlet är ingen domstol, utan prövar personens agerande i förhållande till vigningslöftena. Samtidigt som ett ärende hanteras av domkapitlet kan saken utredas som ett polisärende och ett ärende för den anklagades arbetsgivare. I många fall kan domkapitlet behöva invänta utfallet i en pågående polisutredning.

Om en präst eller diakon har betett sig olämpligt kan den personen anmälas till domkapitlet, oftast i det stift hen verkar. Om prästen är pensionerad eller av annan anledning inte är anställd i ett stift ska anmälan göras till det stift där personen är folkbokförd. Det finns också särskilda regler för specifika situationer. Stiftskanslierna kan ge uppgifter om hur anmälan går till.

Olämplighet kan i detta sammanhang handla om att

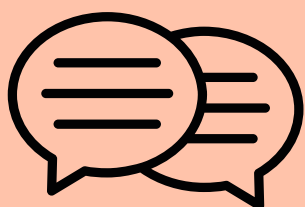
Hitta information och kontaktuppgifter till de olika stiftet på svenskakyrkan.se.

personen själv utövat någon form av våld eller brutit mot lagen, men också om att hen har en arbetsgivarroll och inte agerat när hen fått kännedom om övergrepp på arbetsplatsen.

Den som anmäler en präst eller diakon till domkapitlet är inte själv part i målet. Parterna är Svenska kyrkan och den präst eller diakon som har blivit anmäld. Personen som har anmält behöver medverka med uppgifter i utredningen. Det är inte möjligt att göra en anmälan anonymt. Domkapitlet använder de uppgifter anmälaren lämnar för att bedöma om den anklagade är lämplig i sin tjänst eller inte. Stiftets kontaktperson kan finnas med som stöd för den som utsatts för övergrepp under processen men har ingen egen roll i domkapitlets arbete.

Domkapitlet har fyra huvudsakliga valmöjligheter i processen:

- Avskriva ärendet från fortsatt handläggning, det vill säga den anmälda får ingen påföljd alls.
- Tilldela en präst eller diakon en skriftlig erinran.
- Besluta om tre års provotid.
- Förklara personen obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst (ibland kallat avkragning), alltså att personen inte längre får arbeta som präst eller diakon.

Läs frågor och svar om domkapitlets arbete på svenskakyrkan.se/stockholmsstift.

Internationella ramverk viktiga för Svenska kyrkan

Svenska kyrkan verkar i en internationell kontext och hämtar både stöd och inspiration från internationella konventioner. I arbetet mot sexuellt våld är särskilt Agenda 2030 och barnkonventionen viktiga.

Agenda 2030

Agenda 2030 är en handlingsplan med mål för omställning till ett hållbart samhälle för människorna, planeten och välbefindandet. Agenda 2030 tar upp stora utmaningar i att avskaffa extrem fattigdom, minska ojämlikheter och orättvisor i världen, att främja fred och rättvisa och att lösa klimatkrisen. Hållbarhetsmålen är odelbara, vilket betyder att framgång krävs inom alla områden för att målen ska kunna uppnås och att inget mål kan nås på bekostnad av ett annat.

Agenda 2030:s ledord är "Ingen ska lämnas utanför", och syftar till att målen genomförs med särskild hänsyn till de människor och samhällen som har sämst förutsättningar.

Läs om Svenska kyrkans arbete med Agenda 2030 på svenskakyrkan.se.

FN:s hållbarhetsmål ska bidra till att lokalsamhällen, länder och en hel värld håller samman. Sveriges riksdag har beslutat att agendan ska genomsyra all politik. Svenska kyrkans ambition är att bidra till att målen uppnås och att samarbeta med andra för att nå goda resultat.

Mål 5 handlar om jämställdhet och att uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt. Delmål 5.2 rör våld och sexuellt våld specifikt. Det är formulerat så här:

Utrota våld mot och utnyttjande av kvinnor och flickor. Avskaffa alla former av våld mot alla kvinnor och flickor i det offentliga och privata rummet, inklusive människohandel, sexuellt utnyttjande och andra typer av exploatering.

En kristen människosyn utgår från alla människors fulla och lika värde och värdighet. Därför verkar Svenska kyrkan för att kvinnor och män, flickor och pojkar, får samma förutsättningar att växa och utvecklas efter sina förmågor. Jämställdhet är både ett mål i sig och en förutsättning för en hållbar och fredlig utveckling. Utmaningarna ser olika ut i olika delar av världen, vilket återspeglas i Svenska kyrkans arbete. För Svenska kyrkan är arbetet med Agenda 2030 ett sätt att ta ansvar för skapelsen och vår gemensamma värld.

Barnkonventionen

Förenta nationernas (FN:s) barnkonvention är svensk lag sedan den 1 januari 2020. Det innebär att barns rättigheter stärkts ytterligare, både i det privata och i det offentliga livet. Konventionens artikel 34 säger att barnet har rätt att skyddas mot alla former av sexuella övergrepp och mot att utnyttjas i prostitution och pornografi. Även artiklarna om förbud mot handel med barn och om rätt till skydd mot fysiskt och psykiskt våld är relevant i sammanhanget.

Barnkonventionen är viktig i hela Svenska kyrkans arbete och i de samarbeten och partnerskap som sker både lokalt och globalt. Varje år sker ungefär två miljoner möten med barn (0–18 år) i verksamhet som Svenska kyrkan genomför i egen regi eller i samverkan med andra. I Svenska kyrkans kyrkoordning markeras barnets särskilda ställning i kristen tro. Ett exempel på barnets särskilda ställning är att Svenska kyrkan arbetar med barnkonsekvensanalyser sedan 2012.

Läs mer om Svenska kyrkans arbete med barnkonventionen.

Svensk lagstiftning och regelverk

Sexuellt våld i vid bemärkelse regleras inom ett flertal olika lagar i Svensk lagstiftning. De viktigaste är brottsbalkens kapitel 6 och diskrimineringslagen. Även Arbetsmiljölagen och Visselblåsarlagen är relevanta för Svenska kyrkan.

Sexualbrott i brottsbalken

Sexualbrott är ett samlingsbegrepp för ett flertal olika brott där det gemensamma är att en person utsätter någon annan för en sexuell handling mot dennes vilja. Sexualbrott regleras i brottsbalkens kapitel 6.

Sexuella handlingar mot barn under 15 år bedöms på särskilt sätt, liksom sexuella handlingar som begås av barn. Vuxna personers sexuella handlingar mot barn under 15 år anses aldrig vara frivilliga utan klassas som brottsliga oavsett barnets inställning till handlingen. Det är också ett brott när vuxna tar kontakt med barn i sexuellt syfte, så kallad grooming. Även att utnyttja barn för sexuell posering, uppmåna barn att ta sexuella bilder av sig själva, eller sprida sexuella bilder av barn innebär brott.

2018 infördes det som ofta kallas samtyckeslagen. Den innebär att nya brottsrubriceringar skapades: oaktsam våldtäkt och oaktsamt sexuellt övergrepp.

Viktigt att minnas är att sexuella övergrepp också kan begås på internet, i synnerhet vad gäller

barn. Brott som grooming, sexuell posering, köp av sexuella tjänster av barn eller sexuella övergrepp kräver inte att gärningspersonen och offret befinner sig på samma plats.

Hitta till brottsbalken (962:799) kap. 6 på riksdagen.se.

Diskrimineringslagen och arbetsmiljölagen

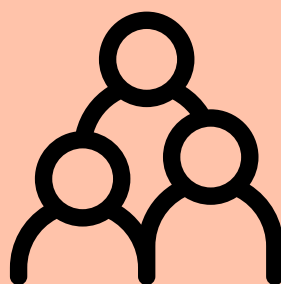
Begreppet "sexuella trakasserier" finns i diskrimineringslagen. Det finns sju diskrimineringsgrunder: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Diskriminering kan ske på olika sätt, vilket i lagen beskrivs som diskrimineringsformer. En av dessa former är trakasserier och sexuella trakasserier. I lagtexten står det att sexuella trakasserier är "ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet". Sexuella trakasserier kan förekomma även utan att det som händer har koppling till någon av diskrimineringsgrunderna. Det centrala är att det är ett ovälkommet uppträdande av sexuell natur, som syftar till eller leder till att en persons värdighet kränks. Med "uppträdande" menas i stort sett alla former av beteenden:

- Verbalt: sexuella anspelningar eller kommentarer, skämt eller jargong med sexuellt innehåll eller förslag om sexuell samvaro
- Icke-verbalt: blickar, gester eller pornografiska bilder eller innehåll som på något sätt är sexuellt och upplevs kränkande
- Fysiskt: ovälkomna fysiska närmanden, förslag eller handlingar, som att tafsa eller stryka sig mot någon annan.

För att en handling ska klassas som sexuella trakasserier måste några kriterier uppfyllas. Handlingen ska vara

- av sexuell natur
- missgynnande, alltså få någon att känna sig obekväm och kränkt
- oönskad av den andra personen
- den utövande ska ha en insikt om att den är oönskad, antingen genom att den är så grov att hen borde förstå det eller genom att hen blir tillsagd.

Sju diskrimineringsgrunder

En förenklad beskrivning av lagens definition av diskriminering är att någon missgynnas eller kränkts. Missgynnandet eller kränkningen ska också ha samband med någon av de sju diskrimineringsgrunderna:

- kön
- könsöverskridande identitet eller uttryck
- etnisk tillhörighet
- religion eller annan trosuppfattning
- funktionsnedsättning
- sexuell läggning
- ålder.

Arbetsmiljölagen fungerar på liknande sätt som diskrimineringslagen, med krav på aktiva åtgärder för att förebygga en dålig arbetsmiljö, inklusive sexuellt våld. Diskrimineringslagens krav på att förebygga diskriminering och trakasserier är därför i hög grad sammanflätat med arbetet med arbetsmiljölagen.

Hitta till diskrimineringslagen på do.se.

Visselblåsarlagen

Enligt den så kallade [visselblåsarlagen](#) ska man kunna larma om missförhållanden på en arbetsplats. En bred krets av personer ska kunna använda visselblåsarssystemet och skyddas mot repressalier, till exempel anställda, volontärer, praktikanter, konsulter och aktieägare.

Lagen gäller för arbetsgivare med minst 50 anställda, alltså många arbetsplatser inom Svenska kyrkan.

När någon har utsatts för sexuella övergrepp i kyrkans sammanhang finns det i första hand andra system för att hantera det, vilket beskrivits i den här vägledningen. Men det kan finnas allvarliga systematiska problem i en organisation som kräver att missförhållanden lyfts och synliggörs. Då finns också den här lagstiftningen.

För att visselblåsarlagen ska gälla krävs att ärendet gäller något som möter dessa kriterier:

- gäller allvarliga missförhållanden
- är av allmänintresse
- finns ett legitimt intresse att missförhållandena kommer fram.

Läs om visselblåsarlagen på Svenska kyrkans arbetsgivarorganisations webbplats.

Läs om visselblåsarlagen på arbetsmiljöverkets webbplats.

Svensk jämställdhetspolitik

Den svenska jämställdhetspolitiken utgår från sex målsättningar. Dessa anger fokus och inriktning för jämställdhetspolitiken. Svenska kyrkan är inte offentlig verksamhet och omfattas alltså inte formellt av dessa sex målsättningar, men de är ett bra redskap i systematiskt jämställdhetsarbete och används ofta utanför offentlig sektor. Eftersom jämställdhet förebygger sexuella övergrepp är de användbara i våldspreventivt arbete.

Det övergripande målet:

- Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Delmål:

1. En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattande.
2. Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
3. Jämställd utbildning. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling.
4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.
5. Jämställd hälsa. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma förutsättning för en god hälsa och erbjudas vård och omsorg på lika villkor.
6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Det sista delmålet handlar uttalat om mäns våld mot kvinnor. De olika delmålen hänger nära ihop, och därför har även arbetet med de fem övriga målen en våldsförebyggande funktion.

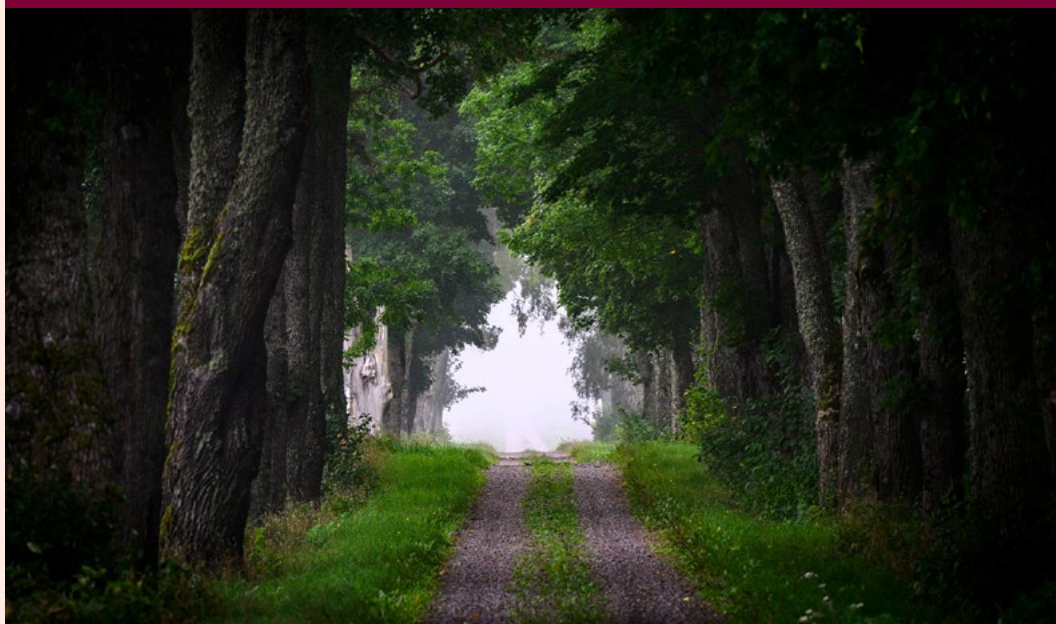
Läs om den svenska jämställdhetspolitiken på regeringen.se.

Regeringen har också beslutat om en tioårig nationell strategi för att stärka förutsättningarna att nå det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Strategin har fyra målsättningar:

- Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld.
- Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn.
- Effektivare brottsbekämpning.
- Förbättrad kunskap och metodutveckling.

I strategin lyfts särskilt två faktorer fram – vikten av förebyggande insatser och mäns delaktighet och ansvar i arbetet mot våld. Trossamfunden lyfts fram som en viktig lokal aktör i det förebyggande arbetet.

Läs om den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor på jamstalldhetsmyndigheten.se.

Avslutning

Den viktigaste insikten när det gäller arbete mot sexuella övergrepp är att veta att det förekommer också i kyrkliga miljöer. Att vara medveten om att kränkningar förekommer och att vara beredd att lära sig mer och lyssna på människors berättelser är att ta ett stort kliv i att motverka sexuella övergrepp.

Att bryta tystnaden om sexuella övergrepp och att tala sant om livet ger en nödvändig grund för att skapa trygga och respektfulla mötesplatser för människor i alla livssituationer.

Referenser i den ordning de nämns

Böcker, artiklar, webbsidor och PDF-material

- [Statistik om sexualbrott](#), Brottsförebyggande rådet (Brå)
- Per Isdal, *Meningen med våld* (2001)
- [Sexuellt våld](#), Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)
- [Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt \(pdf\)](#), Anna Franzén och Lucas Gottzén
- [Våldets normaliseringsprocess](#), Eva Lundgren (2024)
- [#Varde ljus-uppropet, En Kvalitativ analys av Me too-uppropet i Svenska kyrkan \(pdf\)](#), Gunilla Carstensen (2020)
- [Ecklesiologi och arbetsmiljö – stiftens församlingarna och det systematiska arbetsmiljöarbetet](#), Ulrika Carlström Nordkvist (2013)
- [Gud sade "Varde ljus", men det vart inte så ljust](#), svenskkyrkotidning.se, Anne Sörman (2018)
- [Svenska kyrkoledare i gemensamt uttalande om sexuella övergrepp](#), Sveriges kristna råd
- Yvonne Hirdman, *Genus – om det stabila föränderliga former* (2002)
- [Normer, Ledare som lyssnar – e-utbildning](#), Folkhälsomyndigheten
- [Matris för normer och normkritik \(pdf\)](#), (2023) Region Gävleborg
- [Minoritetsstress i praktiken \(pdf\)](#), (2021) Länsstyrelsen
- RW Connel, *Masculinities* (1995)
- Lena Gunnarsson, *Samtyckespraktiker* (2022)

- [Ogiltig frånvaro för jämställdheten \(pdf\)](#), (2023)
Jämställdhetsmyndigheten
- [Risk- och skyddsfaktorer vid förekomst av våld](#), (2023) socfamratt.se
- [Vissa miljöer kan legitimera övergrepp](#), Dagens Nyheter (betalvägg),
2023-01-12
- [Gärningspersonens kön, ålder och relation till den utsatta](#),
Brottsförebyggande rådet (Brå)
- [Förövare av våld i nära relationer](#), Nationellt centrum för kvinnofrid
(NCK)
- [Mäns utsatthet för sexuellt våld](#), Nationellt centrum för kvinnofrid
(NCK)
- [Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter bland homo och bisexuella samt transpersoner \(pdf\)](#), Folkhälsomyndigheten
- [Unga hbtqi-personers utsatthet för våld](#), Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)
- [Vi också. Hbtqi-personer berättar \(pdf\)](#), RFSL, Maria Niemi (2021)
- [Jag är inte ensam, det finns andra som jag \(pdf\)](#), mucf.se,
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
- [Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning \(pdf\)](#), mfd.se,
Myndigheten för delaktighet
- [Unga, sex och internet efter #metoo](#), Stiftelsen Allmänna Barnhuset,
Carl Göran Svedin, Åsa Landberg och Linda Jonsson (2021)
- [Sexualiseringen av asiatiska kvinnor och dess effekter](#), vadvivet.se
(betalvägg) (2021)
- [Sexualiseringen och objektifieringen av svarta män](#), motargument.se
(2016)
- [Migration, psykisk ohälsa och trauma \(pdf\)](#), transkulturelltcentrum.se
(2018)
- [Utsatthetens bredd och djup \(pdf\)](#), regeringen.ax, Malin Gustavsson
och Christina Ahlzén (2019)
- [Funkar sex som i porren?](#) Umo.se

- [Pornografi](#), talita.se
- [The Experience of Individuals Filmed for Pornography Production: A History of Continuous Polyvictimization and Ongoing Mental Health Challenges](#), Meghan Donevan, Linda S. Jonsson, and Carl Göran Svedin
- [Kartläggning av forskning om pornografins inverkan på barn och unga \(pdf\)](#), Barnombudsmannen
- [Antologi – Sju perspektiv på våldtäkt \(pdf\)](#), Mariella Öberg, Steven Lucas och Gun Heimer
- [Fysiska och psykiska konsekvenser av sexuellt våld](#), Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)
- Ulrica Fritzson, *Att återvända med svåra och viktiga erfarenheter till altaret. Om försoning efter våld i nära relationer, i Liv i försoning: om upprättelse i kyrka och samhälle*, (2016)
- [Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer \(pdf\)](#), skr.org, Sveriges kristna råd
- [Verktysboken PraLin – praktiskt arbete för lika rättigheter i skolan \(pdf\)](#), Antidiskrimineringsbyråerna i Uppsala och Malmö (2023)
- Anneli Häyrén, *Kön och kränkningar: handbok för hantering av diskriminering och trakasserier på arbetsplatser* (2022)
- Sara Björk och Annika Heikkinen, *Tryggare rum – verktyg för inkludering i konfirmandverksamheten* (2020)
- [Uppföljning av #metoo och #vardeljus KmSkr 2018:6](#), Svenska kyrkan